بۇلبۇل ناۋاسى

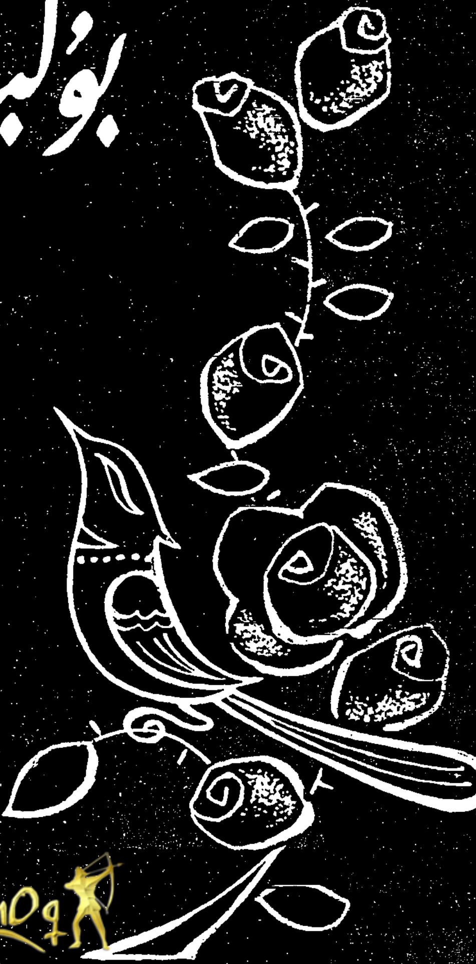

AltunOq

بۇلبۇل ناۋاسى

(مەسەللەر)

تۈزگۈچى: مۇھەممەت سىدىق تومۇرى
ھاجى ئەخمەت

مەسئۇل مۇھەررىر: نۇرمۇھەممەت دولەتى

مىللەتلەر نەشرىياتى

AltunOq

بۇلبۇل ناۋاسى (مەسەلـلەر)
تۈزگۈچى: مۇھەممەت سىدىق تومۇرى، ھاجى ئەخمەت
مەسئۇل مۇھەررىر: نۇرمۇھەممەت دولەتى
مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن
نەشر قىلىندى
شىنخۇا كىتاپخانىسى تەرىپىدىن تارقىتىلىدۇ
مىللەتلەر باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى
1983 ـ يىل 7 ـ ئايدا 1 ـ قېتىم نەشر قىلىندى
1983 ـ يىل 7 ـ ئايدا بېيجىڭدا 1 ـ قېتىم بېسىلدى
باھاسى: 0.34 يۈەن

تۈزگۈچىدىن

مەسەل — تەلىمىي ۋە ئەخلاقىي خاراكتىردىكى كىچىك ھىكايىدىن ئىبارەت. يازغۇچى مەسەلدە ھايۋانلار، قۇشلار ۋە باشقا نەرسىلەرنى جەمئىيەتتىكى ھەرخىل ئىجتىمائى گورۇھلارغا ۋەكىل قىلىپ ئالىدۇ. ئۇنىڭدا سىمۋوللۇق خاراكتىر كۈچلۈك بولىدۇ. دىمەكچى بولغان مەقسەتنى ئېنىق ئوتتۇرىغا قويۇش، قولايسىز بولغان ياكى بىرەر پىكىرنى چۈشەندۈرۈش قىيىن بولغان ئەھۋال ئاستىدىلا مەسەل ئۇسۇلىغا مۇراجەت قىلىنىدۇ. بۇ ئۇسۇل ئارقىلىق باشقىلارنىڭ تەپەككۇرىنى قوزغاش، كىشىلەرگە تەربىيە بېرىش ۋە ئىلھاملاندۇرۇشتا يۇقىرى ئۈنۈمگە ئېرىشكىلى بولىدۇ.

مەسەللەر دەسلەپتە ئەخلاقىي-تەلىمىي قاراشلارنى تەرغىپ قىلاتتى. كېيىن جەمئىيەت تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، سىنىپىي قارىمۇ-قارشىلىقلارنى ئەكس ئەتتۈرۈشكە باشلىدى.

مەسەللەر كوپىنچە بەزىبىر تەييار، تەربىيىۋى ئەھمىيىتى بولغان ھىكايە ۋە رىۋايەتلەرنى نەقىل كەلتۈرۈش يولى بىلەن ياكى بولمىسا ئاپتور ئۆزى بىرەر ھىكايە توقۇش يولى بىلەن بايان قىلىنىدۇ.

AltunOq

مەسەل نەسرى ئەسەرلەر شەكلىدىمۇ، شېئرىي ئەسەرلەر شەكلىدىمۇ يېزىلىدۇ.

بۇ توپلامغا ئۇيغۇر شائىرلىرىنىڭ بىر قىسىم شېئرىي مەسەللىرى كىرگۈزۈلدى. ۋاقىت جىددى، سەۋىيىمىز تۆۋەن بولغاچقا، توپلامنىڭ تۈزۈلۈشىدە بەزىبىر يېتەرسىزلىكلەر بولۇشى مۇمكىن، كەڭ كىتابخانلارنىڭ تەنقىدىي پىكىر بېرىشىنى قارشى ئالىمىز.

❖

مۇندەرىجە

زۇنۇن قادىرى

چۈجە بىلەن سېغىزخان..........(1)

كېپىنەك بىلەن ھەرىلەر........(3)

قوشچى بىلەن چاشقان ....(6)

بۇلبۇل بىلەن سۇڭگۇلۇگۇچ........(8)

نىم شېھىت

جاۋاۋىم ....(12)

قۇربان ئىمىن

بېلىق بىلەن لەھەڭ ....(16)

تېيىپجان ئېلىيوۋ

قار ئۈستىدىكى قۇش..............(19)

ئەرشىدىن تاتلىق

قۇدۇق ئىچىدىكى يىلان..........(21)

تەدبىرلىك توخۇ ....(24)

پاشا بىلەن چۈمۈلە...............(26)

ئىمىن تۇرسۇن

بۇلبۇل ۋە تۇتى .... (30)

تۇردى سامساق

كېكەش .... (41)

خوراز ۋە مايسا.................. (49)

مەھەممەت رەھىم

تېرمومېتىر .... (51)

ئابدۇكېرىم خوجا

ھۇقۇشنىڭ ھالاكىتى .... (55)

ئابدۇرېھىم توختى

كېپىنەك بىلەن چۈمۈلە .... (57)

زەينىددىن سالىيوۋ

ھەپىرەڭ بىلەن يانتاق .... (64)

جاپپار ئەمەت

تېرەك بىلەن سوگەت.............. (67)

مەھەممەتجان سادىق

سەكسەن ساپاق ۋە يوگۇمەچ...... (70)

سۇلتان ماخمۇت

بۇلبۇل ناۋاسى .... (72)

هوشۇر ئىبراھىم
شاپتۇللار سوھبىتى.................(74)
مەمتىلى زۇنۇن
بۇغداي بىلەن كوممە قوناق......(78)
مىرزاھىد كېرىمى
داغدا قالغان ھوپۇپۇپ...........(80)
تۇرغان شاۋدۇن
چاق بىلەن ئوق..................(87)
ئابدۇرۇسۇل ئومەر
بورە بىلەن ئوكۇز................(88)
ئابدۇرېھىم ئىسمايىل
چالـما بىلەن يوپۇرماق...........(91)
ئابدۇكېرىم ئەخمەت
تېرەك بىلەن جىگدە..............(96)
ھاجى ئەخمەت
چايان بىلەن پاقا ....(97)
كۆچ ــ بىرلىكتە....................(99)
تۇرسۇنئاي ھۇسىين
قالىغاچ بىلەن يىلان..............(107)

AltunOq

مۇھەممەت سدىق تومۇرى
قۇشلار بەزمىسى..................(114)
خوراز بىلەن توز ....(117)
ياسىن موخپۇل
دىخان، يىلان ۋە قالىغاچ ....(118)
تەلئەت ناسرى
تۇلـكىنىڭ ئەقلى ....(123)
ھەسەن تىلىۋالدى
ئەتىــرگۇل.........................(127)
تۇرسۇن ھامىت
بوران ۋە ئـۇرمان................(129)
ۋاھىتجان غوپۇر
چۇمۇلە بىلەن يولۋاس............(132)
تاھىر تالىپ
پىل سۇلتانىـنىڭ ئولۇمى..........(139)
مۇھەممەت ئىمىن
پۇشايـمان ....(145)
ئابدۇللا ئابدۇرېشىت
مۇشۇكنىڭ توھـپىسى..............(161)

ئابلىكىم باقى
چاشقان بىلەن ئاغمىخان..........(167)
مۇتەللىپ جۇماخۇن
سوگەت ۋە ئالما كوچىستى........(172)
مەھەممەت روزى
قوزا بىلەن ئوغلاقنىڭ دوستلۇغى...(176)
قادىر ئارسلان
كالا بىلەن ئومۇچۇك..............(182)
ھەر ئىشنىڭ ئوز يولى بار........(186)
دىلبەر قىيۇم
چۈمۈلىنىڭ يول سىلىشى...........(189)
مەتتوختى ئەخمەت
ئوكۇز بىلەن ئىشەك..............(192)
ئومەر رەجەپ
تال ۋە تىرەك...................(197)
قاش-كىرپىكنىڭ سوھبىتى.........(198)
مىرەخمەت مىرەغزەم
لاچىن بىلەن سا.................(201)
كامىل رەھىم

قۇشقاچنىڭ شىكارى ....(205)

ياسىن ئىسمايىل

ماختانچاق موزاي ....(210)

ناسىرجان مۇھەممەدى

ئۇجـمە بىلەن تېرەك..............(214)

مۇختەر مەخسۇت

تۇت بـۇرادەرنىڭ تالاش-

تارتىشى...........................(218)

چۆجە بىلەن سېغىزخان

(ئى. كىرىلوۋغا تەقلىت)

تېخى چۆجە چىقمىغان چاغ (تۇخۇمىنىڭ ئىچىدە)،
كورۇپ سېغىزخان يەپ ئالماقچى ئۇنى چۆشىدە.
ئۇتمۇشتىن تارتىپ مەلۇم ئۇ، شور تۇمشۇقنىڭ دەستى،
سوز ئاچقىنىم ئۇتمۇشتىن چوچەك ئېيتىشنىڭ قەستى.
قارا بۇلۇتلار تارىلىپ ئۇچۇۋاتىدۇ،
كۈن يۈزىنى كۆلۈمسىرەپ چىقىۋاتىدۇ.
قويۇق لايىقى سۇلار ئاقتى،
بۇ تازا ئەتىياز ۋاقتى.
چۆجە ئاپتاپقا قارىدى زوقى بىلەن،
ماڭدى ئۇ تەمتىلەپ ئاستا قىر بىلەن.
كەلدى سېغىزخان يورغىلاپ،
توختاتتى چۆجىنى چوقۇلاپ.
ۋالاقلاپ ئېچىلدى شور تۇمشۇغى:
— "نەگە بارىسەن ھەي پەسنىڭ ئوغلى؟

كەڭ دالاغا ھاياسىز دەسسەپسەن!
يا ماڭا تازىم قىلىپ ئۆتمەيسەن!
تۇمشۇغۇم ئۇزۇن سەندىن
قۇيرۇغۇممۇ ئاندىن.
ھىچ سوز چىقمايدىغۇ سەن يامانىدىن!“
ئۆيىندى قاپ-قارا كوزى، شۇمشەيدى چۇجە،
يۇمشاق ئاۋازدا كەلدى تىلى سوزگە:
— ”ھىچ.....ھىچ يامانلىق قىلمىدىم جاناپ سىزگە،
چوقۇپ ئازار بەرمىسىلە بىزگە.“
ئاچچىق قىلىپ سىغىزخان يەرگە بىرنى تەپتى،
قۇيرۇغى ئۇنىڭ لەپەڭلەپ كەتتى.
— ”ھىچ.....يامانلىق يوق سەندە؟!“
— ”شۇنداق تەقسىر ئەلۋەتتە.“
— ”قانائەت يوق.....كاتەكتىن چىقتىڭ،
مۇشتەك تۇرۇپ مىنى ھاقارەت قىلدىڭ!
كەڭ دالاغا چىقىپ دان ئىزدىگىنىڭ،
يامانلىق ئەمەسمۇ شۇ سىنىڭ.
چۇنكى بۇ دالادا مەن ياشايمەن،
قاقاقلاپ كۇلۇپ مەن سەكرەيمەن.“
— ”خاپا بولمىسىلا ھورمەتلىك، دانىمۇ تاپمىدىم،
تىخى كەڭ دالادا بىر كاپاممۇ ئالمىدىم.“
— ”بولمىسا كەيپىمنى بۇزماقچىمىدىڭ

ياكى داۋانغا چىقىپ قىچقارماقچىمىدىڭ.“
— ”يېقىدىن كوز ئاچتىمغۇ دۇنياغا،
هازىرلا چىقاتتىممۇ داۋانغا،
ياكى چۈشەتتىممۇ ياغا......“
— ”بولدى ئەخمەق، ئاسمانغا قارىدىڭ،
جاهان ئىسسىسۇن دەپ تىلىدىڭ.
شۇملۇغىڭدىن ئىسسىماقچى جاهان،
چۈگۈلۈپ كەتمەكچى بىزنىڭ ئەسكى ماكان.
كۆل بولۇپ كېتىمەن ئاپتاپتا،
كوزۇڭنى چوقۇيمەن شۇ تاپتا“ —
دىدى سېغىزخان چوقۇلاپ چۈجىنى
قانغا بوياپ ئەتتى باش-كوزىنى.

1947 - يىل، غۇلجا.

كېپىنەك بىلەن هەرىلەر

گۈللەر ئېچىلغان باهار تاڭدا،
غۇنچە رەڭمۇ-رەڭ شۇنچە چىرايلىق.
گۈل قاچىلىرى يوپۇرماقلاردا،
يالتىرار شەبنەم خۇددى مەرۋايىت.

چىقتى كېپىنەكخان ساياھەتكە،
شايى ـ ئەتلەس، كىمخاپلار كىيىپ.
ھەرىلەرمۇ كەلدى گۈلخانغا،
دۇتار، تەمبۇر، غىجەكلەر چېلىپ.
گۈل ـ گۈلىستاندا قىزىپ كەتتى توي،
كېپىنەك ئۇسۇل ئويناپ كەتتى قوي!
ئۇچرىشىپ قالدى بىر بەزمىدە،
كېپىنەك بىلەن بىر سېمىز ھەرە.
ھەر ئىككىسى تۇمشۇغىنى ئەپلەپ،
گۈل چىنىگە تىققان ئىدى كەپلەپ،
يەتمىدى ئاغزى شۇندا شەرۋەتكە،
ئۇچرىدى ئۇلار شۇندا غۇربەتكە.
ــ "نىمە قىلىپ يۈرىسەن بوغۇرساق؟" ــ
دىدى كېپىنەكخان چالۋاقاپ.
ــ "ۋاي توۋا، نازۇكەي، ئۇقمىغانمىدىڭ؟
مەن بولىمەن گۈل ھەرە دىگىنىڭ.
شەرۋەت ئىچىمەن، ھەسەل يالايمەن،
گۈللەر ئىچىدە شۇنداق ئوينايمەن."
ــ "ۋاي چىرايلىق ئاشىق، يۇكلۇق ئەخمەق،
ھەسەل ماڭىلا ئۇچرايدۇ نەق ـ نەق.
كىيىمەن ئەتلەس، كىمخاپتىن چاپان،
سەيلە قىلىمەنغۇ مەن ھەرقاچان."

دومسايدى، ئاچچىقلاندى كىپىنەكخان،
سەكرەپ كەتتى تىپرىكىپ ھەرىجان.
بۇزۇلدى باشقىلارنىڭ ئەيشى،
شۇنداقلا قالدى يەۋاتقان ئىشى.
چاقچاق ھەرە چۈشتى ئوتتۇرىغا،
ھەسەل ھەرىمۇ كەلدى بۇ قۇرغا.
ــ "پاھ، يامان ئىپىتىدۇ يىگىننى" ــ
دەپ سوز باشلىدى چاقچاق ھەرە،
جىم بولۇپ قاچتى ئىككى بىچارە.
ھەسەل ھەرىگە قاراپ قىلدى چاقچاق:
ــ "ھە، بۇ ئىككىسى شۇنداق ماختانچاق.
ھەسەل-ھەسەل بىلەمسەن ئۇنى،
نىگار بىلەن ياسايدۇ ئۇنى.
گۈل چىنىسى ئىچىدە بار شىلىم،
تاق ئەشۇنى ھەسەل قىلار بىلىم.
ئۇ قانداق تاتلىق-قانداق مەزىلىك،
كىم بىلىدۇ ھە، بۇنى مەنچىلىك."
ھىجايدى ھەسەل ھەرە بۇنىڭغا،
چاقچاق ئاچچىقلاپ دىدى ئۇنىڭغا:
ــ "زاڭلىقنى كىم قويىدى ھەي ئاۋاق،
ئومرۇڭدە ھەسەل كورگەنمىدىڭ ئاخماق."
چاۋاك چالدى كىپىنەك نايناقلاپ،

— ”ئاۋاق - ئاۋاق، — دېدى ئۇ قاقاقلاپ، —
ھەسەل ئېلىشنى ھەرىجاندىن
ئاۋاق ئوبدان ئاڭلاش لازىم ئاندىن.“
ھەسەل ھەرە ئۆز ئىشىغا ماڭدى،
كېپىنەككە مۇنداق دەپ قويۇپ ياندى:
— ”ھەي، چىرايلىق - يۇمشاق كېپىنەكخان،
كورۇنگەننى دېمە، ھەسەل ھەرىجان.“

1949 - يىل، غۇلجا.

قوشچى بىلەن چاشقان

كەڭ ئېتىزنى قاراڭغۇ قىش باسقان،
ئوينىدى شۇم ئاۋازدا شۇۋىرغان.
پاسكىنا قولىدا تىلغاپ چاشقان،
يەرنى ئۇڭا قىلىپ كىرىپ ئالغان.
كېلىپ باھار خوش سازىنى چالدى،
ئېتىزمۇ گۈزەل ياسىنىپ ئالدى.
باھارنىڭ زوقىدا قوشچى دېخان،
گۈلزار يېرىگە قوشنى سالدى.

بۇزۇلدى چاشقانلارنىڭ ئۇگىسى،
يىرتىلدى سىپسىپ كەتكەن جۇگىسى.
چاشقانلار ئارا غۇلغۇيلۇق چىقتى،
ئۇگىدىن بىرى سوزلىگىلى چىقتى:
— ”قوشچى سىپنىڭ قىلغان ئىشىڭ قوپاللىق!
بىراۋنىڭ ئۇگىسىنى بۇزۇشۇڭ ئوساللىق!
نەچچە يىللار يايلايمىز بۇ ئېتىزدا،
ھىچكىم تەگمىگەن بۇ چاغلىق.“
— ”ئۇزۇن يىللار ئاش تېرىدىم ھارماي،
ئىشلەپ دوك بولۇپ كەتتىم تىنماي.
ئالغان ھوسۇلۇمدا بەركە يوق،
سەن ئىپلاسلار ئوغرىلاپ قويماي!......
مېنىڭ ھەققىمگە زورلۇق قىلىسەن!
يەنە ئوساللىقنى دوگگەپ قويىسەن!
بۇ ئېتىز سىپنىڭ ئۇگاڭ ئەمەس،
ۋالاقلىماي تېز يوقال، كوزۇمدىن سەن!...“
ئاقتۇرالمىدى چاشقان سوزىنى،
تونۇپ قالدى پولات چىشنىڭ كۇچىنى.
چاشقان قاچتى ئېتىزنىڭ قىرىغا،
چۇشتى پولات چىش چاشقان يولىغا.
ۋاقىرىدى قوشچى ئارقىسىدىن:
— ”ئۇر، قوغلا چاشقانلارنى ئېتىزدىن!...

ئەمگەكچىلەرنى غاجاپ پەست قىلغان،
يۇتسۇن ئۇ، هاياتىمىزغا قەست قىلغان!...“
1945 ـ يىل، غۇلجا.

بۇلبۇل بىلەن سۇغۇلۇغۇچ

هاۋا گۈلدۈرلىسە سۇغۇلۇغۇچ،
يورغىلاپ كېتىدۇ ئۇ، غىلدىرغۇچ.
پۇتى هاۋادا ئۇچىدا ياتىدۇ،
ئاسماننى ئۇ، كوتۇرۇۋاتىدۇ(؟!)
خىيالىدا ئاسمان يىقىلدى،
پەخىرلەندى ئۇ، مەغرۇر بىر كۈنى:
”دۇنيادا مەندەك دانىشمەن قېنى؟
نازۇك سۇمباتىم بۇلبۇلدىن ئارتۇق،
مۇشكۇل ئىشنى ئورۇنلايمەن شاق ـ شۇق.
ناھايىتى ناخشا ئېيتالمىغانغا،
نۇقسان قويماق شۇنچە چوك ئىشمىغا؛
بىر سائەتتە ئۇگىنىمەن ئۇنى،
قېنى بۇلبۇل دىمىسۇنچۇ مېنى؟!“

يورغىلاپ كەلدى بۇلبۇل قېشىغا،
ماختاندى سۇڭگۇلۇگۈچ ئۆز قىلمىشىغا:
ــ"ياخشىلىقنىڭ قەدرىنى بىلمەيدۇ،
تاشلىسام ئاسمانىنى كىم ياشايدۇ؟
مەنسىز ھالاكەتكە قېنى چارە،
يۇرت ئۇچۇن ئاۋارە ــ مەن ئاۋارە.
ھەممە ناخشىغا ئامراق، نادان،
شۇنىڭ ئۇچۇن دەيدۇ سېنى ئوبدان.
سەن بىلەن بولۇپ باقاي سوھبەتتە،
ناخشا ئېيتىپ كورەي بۇ پۇرسەتتە.
لېكىن ئارتۇق ۋاقىردىما يۇرتداش،
يۇگۇرۇشۇپ كېلىدۇ ھەممە بەڭۋاش.
خالىمايمەن نادانلار تىلىنى،
ئېيتساق ئىدى سوپى تورغاي كۈيىنى."
ــ"بۇ بولمىغۇر تەكەللۇپىڭىزغۇ ھورمەتلىك،
ھەر قۇش ئۆز تىلىدا ئەپلىك."
ــ"ناخشىنى شۇنداق يامان كورىمەن،
ئەمدى بىر ئېيتىپ كورەي دېگەنمەن."
بۇلبۇل ئىستىھزا بىلەن كۈلدى،
ئاڭا جاۋابەن مۇنداق سوزلىدى:
ــ"بورىچى ھالۋىچى بولغان ئىكەن،
چاپاق بېسىپتۇ ئۇنىڭ كوزىنى.

AltunOq

تۇرالمىسا بىر ھۈنەردە كىشى،
ۋۇجۇتقا چىقارمۇ ئۇنىڭ ئىشى."
ئەلەم ياندى سۇڭگۇلۇگۇچ كوزىدە،
دىدى ئۇمۇ تەكەببۇر سوزىدە:
— "سەنمۇ نادان، قەدرىمنى بىلمىدىڭ!
سوزگە ئاستىنىراق چۈشىنەلمىدىڭ.....
ئابروي ئۇچۇن ھەر نەرسىنى ئۇگەن،
ئۇقمۇدۇڭمۇ 'جان باقماق پەرز'دىگەن.
خوش ئىيتە ناخشاڭنى مەن تۇتۇپ ئالاي."
— "رەنجىمە مەيلى ئۇگۇتۇپ قوياي."
ئۇ سايراپ كەتتى بۇلبۇل خوش ئاۋاز!
تەرەننۇم① ئەيلىدى ياپ-يىڭىل ياز.
سۇڭگۇلۇگۇچ لەپەڭلەپ چالدى ساز،
قېنى چىققىنى ئۇنىڭدىن ئاۋاز؟
بوستان ئارا ئۇنىڭغا مەھابەت②،
ئۇشقىرىپ قىينالدى نەچچە سائەت.
ئەسلىدە سۇڭگۇلۇگۇچ ئاۋازى قانداق؟
ناخشا ئىيتىپ كورگەنمىدى شۇنداق.
چىقتى شامال گۇلدۇرلەپ ھاۋا،

---

① تەرەننۇم — ئاھاڭنىڭ تىترىشى.
② مەھابەت — سۆر.

ھودۇقۇپ سۇڭگۇلۇگۇچ قىلدى تورۋا.
نە ئوگدا ياتالمىدى بىر شاختا،
سەكرەپ كەتتى پۇتاقتىن-پۇتاققا.
سايراۋاتىدۇ بۇلبۇل دىلاۋەر①،
ئاۋالقىدەك جاراڭلىق، باراۋەر.
ھاۋادا دولقۇنلىنار سايرىشى،
دىلرەبا② زوق مۇھەببەت قاينىمى.
بۇلبۇلنىڭ تايماس شۇنداق يولى بار،
گۇلشەندە ئېچىلغان قىزىل گۇلى بار.

1948-يىل، غۇلجا.

① دىلاۋەر — باتۇر.
② دىلرەبا — كوڭۇلگە لايىق، كوڭۇلنى تارتقۇچى.

جاۋاۋىم①

بىر زاماندا مۇھەت سۇيى چايقاپ ـ چايقاپ،
ئاتقان ئىكەن بىر پاقىنى چەتكە تاشلاپ.
ھەيرانلىقتا ئۇ بىچارە، مەيۇس پاقا،
يول ئىزدىقىپ كېتىپ قاپتۇ باشقا ياققا.
كەڭ مۇھىتىم قەيەردە دەپ ھەسرەتلىنىپ،
قاتتىق ئەلەم ئورۇۋاپتۇ غەمگە سىلىپ.
يۈرەر ئىكەن ھامان مۇھەت سۇيىن ئىزلەپ،
بوران ـ چاپقۇن توسار ئىكەن ئۇنى يۈزلەپ.
بېرىلمەستىن مۇشەققەتكە يۈرگەندە ئۇ،

① 1947 ـ يىلى ئۈرۈمچى شەھىرىدە گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرى تەرىپىدىن "ئىسلام دىنىنى ھىمايە قىلىش" نىقاۋى ئاستىدا بىر ئەكسىيەتچى تەشكىلات قۇرۇلغان. ئۇ تەشكىلات ماڭا خەت يېزىپ، مېنى تارتماقچى بولغان ئىدى. مەن بۇ ئەسەرنى شۇ خەتكە رەددىيە ئورنىدا يازغان.

ــ ئاپتور.

تۈن كېچىدە يولۇقۇپتۇ كىچىك بىر سۇ.
مۇھەتتىن بىر قولتۇق دىگەن گۇمان بىلەن،
سەكرەپ چۈشتى شۈكرى ئېيتىپ زابان بىلەن.
چىۈشۈپ باقىسا، مۇھىت ئەمەس، قۇدۇق ئىكەن،
سۇيى سېسىق، بۇسى يامان بۇزۇق ئىكەن.
چىدىيالماستىن زارلىنىپتۇ خۇدايىغا،
ئىجابەتلىك تەلەپ قىلغان دۇئايىغا.
كېچە - كۈندۈز قۇرۇماپىتۇ يىغلاپ كوزى،
ئەلەم بىلەن سارغىيىپتۇ گۈلدەك يۈزى.
بۇندىمۇ بىر مىسكىن پاقا ياشار ئىكەن،
"غەنىمەت" دەپ قۇدۇق سۇيىن ئاشار ئىكەن.
مۇساپىرنىڭ قىلغان يىغا - زارىن ئاڭلاپ،
كەپتۇ يۈگرۈپ، بىچارىنىڭ ھالىن سوراپ.
— بۇ كەڭ جاھان، نىچۈك ئاڭا پاتماس جانىسەن؟
شۈكرى ئېيتماي ئۇ نېمەتكە، بەك نادانسەن!
— يامان سېسىق ئىكەن بۇ جاي ھەم تارچىلىق،
ھوكۇم سۈرەر ئىكەن دايىم ئاچارچىلىق.
مۇھىت دىگەن كەڭ جاھاننىڭ پەرزەندىمەن،
مىليون - مىليون يۈرتداشلارنىڭ دىلبەندىمەن.
بۇنى ئاڭلاپ قۇدۇقتىكى مىسكىن پاقا،
— ئەي مۇساپىر، كوزۇڭنى ئاچ! باق بۇ ياققا، —
دەپ قۇدۇقنىڭ بۇلۇڭىغا بارماق تىرەپ،

ـــ مۇھەببەتنىڭ سۈيى شۇنچە كېلەمدۇ؟ـــ دەپ.
قىچقىرىپتۇ: ـــ ئەي مۇساپىر، كەل!ـــ دەپ ئۇنى،
كۆرسىتىپتۇ بىر پىيالە مىقدار سۈنى.
مېھمان پاقا دەپتۇ: ـــ مۇھەببەت كەڭ بىر جاھان،
بۇ قۇدۇقتەك كۆڭ نۇرىدىن ئەمەس پىنھان.
بۇنى ئاڭلاپ، مىسكىن پاقا بوپتۇ خاپا،
نەسىھەتلىك سوزلەر بىلەن قىپتۇ تاپا.
ـــ بۇندىن چوڭمۇ سۇ بولامدۇ؟ بۇـــ قۇرۇق گەپ،
سارالمۇ سەن، كوپ سوزلەيسەن، ئەي بىــەدەپ.
مۇندىن ئارتۇق لەززەتلىك سۇ نەدە بولسۇن؟
ياقمىغانلار دىلى دايىم غەمگە تولسۇن!

غېرىپ پاقا كورگىنى شۇ كىچىك قۇدۇق،
ئەتراپىدا كورۇنمىگەچ ھېچبىر يورۇق.
ئىشەنمىگەن مۇھەببەت، دېڭىز بارلىغىغا،
ئىمان ئېيتماس تەبىەتنىڭ يارلىغىغا.
مېنى سورىساڭ، بۇرۇن تاشلاپ تار قۇدۇقنى،
كورۇپ قالدىم مۇھەببەت ئۇخشاش كەڭ يورۇقنى.
دىلىم مۇھەببەت لەززىتىنى تېتىپ قالدى،
تار قۇدۇقنىڭ ئىشقى دىلدىن كېتىپ قالدى.
دىمەك قۇدۇق تۆۋىدە بىر مىسكىن پاقا،
كۆكىرايدۇ: "كېلىڭ!" دەيدۇ ئۇشبۇ ياققا.

سىز كۆكىراپ مېنى ئېلىپ بارالمايسىز،
ئىنشائاللا، ئەمدى قىلتاق قويالمايسىز.
بۇگۈنكى كەڭ مۇھىتتا مەن ئۈزگىنىمدە،
ئەركىن هايات بەزمىسىنى تۈزگىنىمدە.
ـــ بارالماسمەن تار قۇدۇققا، جاۋاپ مانا،
چۈشمەسمەن ئۇ، سېسىق قۇدۇق ئىچرە يانا.
دىمىغىمدا هازىرمۇ بار سېسىق بۇيى،
كورمىسەممۇ ئېسىمدىدۇر: "تىنىق" سۇيى.
تەنلىرىمدە زەهەرلەنگەن ئىز تېخى بار،
ئەركىنلىكنى سېتىش ماڭا نومۇس ۋە ئار.
ماڭا سىڭمەس، سىزگە سىڭگەن ئۇ سېسىق سۇ،
شۇنچە بولار، جەهەننەمدىن چىقسىمۇ هو.
قۇلاق سېلىڭ، نىم شېھىتتىن بۇدۇر جاۋاپ!
سىز كۆكمىراپ تاپالمايسىز پەقەت ساۋاپ.....

1947 ـ يىل ئىيۇل، غۇلجا.

قۇربان ئىمىن

بېلىق بىلەن لەھەڭ

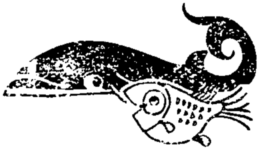

دولقۇنلاپ دېڭىز قايناپ ئاقماقتا،
قالغاچ ۋىچىرلاپ قانات قاقماقتا.
تاشلار داراقلاپ سوھبەت تۈزىدۇ،
كۈمۈش بېلىقلار ئويناپ ئۈزىدۇ...
چەكسىز مۇھىتتا بېلىقلار ئەركىن،
ھاياتلىق ئۈچۈن ئىنتىلەر كەسكىن.
ئۈزۈپ كېلەتتى بېلىق دېڭىزدە،
قاراپ تۇراتتى شائىر ئېگىزدە.
غولدۇرلاپ كەلدى مۇدھىش بىر ئاھاڭ،
بېلىقنى قوغلاپ كەلمەكتە لەھەڭ.
غاردەك ئاغزىنى يوغان ئاچىدۇ،
بېلىققا قاراپ زەھەر چاچىدۇ. _
لەھەڭ ئارقىدىن يەتمەكتە قوغلاپ،
دېڭىز سۈيىنى لايلىتىپ-دۇغلاپ.
لەھەڭ ئېيتىدۇ: "چوڭلار ياشايمىز،

كىچىكلەرگە بىز ھۇجۇم ياسايمىز.
كۇچۇم يېتىدۇ، بۇ دېگىنىز مېنىڭ،
يەپ تۈگىتىمەن، ھەققىڭ يوق سېنىڭ.
سەنلەر مېنىڭكى قۇلۇم بولىسەن،
‘خوش’ دەپ تۇرمىساڭ قانغا تولىسەن!
ھايات سەن بىلەن ئىككى-ئۈچ لەھەڭ،
بويۇن تولغىساڭ قىلغۇمىزدۇر جەڭ..."
لەھەڭ ۋاقىراپ تۇتىمەن دەيدۇ،
كوزى پاقىراپ يۇتىمەن دەيدۇ.
ئۇزىنى ئالدى بېلىق بىر ياققا،
لەھەڭ قوغلىدى، چۈشتى تۇزاققا.
بېلىق سىگنال بەردى ھەممىگە،
يول قالدۇرمىدى لەھەڭ مەيلىگە.
— "بېلىق يولداشلار چىقىڭلار جەڭگە،
قارشى تۇرايلى ياۋۇز لەھەڭگە.
ياشاش ئۈچۈن بىز قىلايلى كۈرەش،
بىزلەرگە زورۇر قوزغۇلۇش-تەۋرەش.
تېزدىن سەپ تۈزۈپ، ئالغا ئاتلاڭلار،
قورقماڭلار ھەرگىز، يولدا قالماڭلار.
ئاسرايمىز يەنە كۇمۇتىلارنى،
ئۇششاق جانىۋار ھەم قۇرۇتلارنى.
ياۋۇز لەھەڭنى يوقاتماق كېرەك،

Altunoq

ۋەتەننى ساقلاش بىزنىڭ زور تىلەك.
كىم تاجاۋۇزچى، ئاڭا قارشى بىز،
كوككە ياڭرىسۇن هورلۇك مارشىمىز!...“
سانسىز بېلىقلار قوشۇلدى سەپكە،
ۋەھشى لەھەڭگە بەرمەككە دەككە.
ماڭدى بېلىقلار بىردەك غاقىراپ،
ئەمدى باشلاندى بۈيۈك ئىنقىلاپ.
لەھەڭ نائۇمىت قاچتى بۇرۇلۇپ،
بېلىقلار هۇجۇم قىلدى تۇرۇلۇپ.
بېلىقلار ئاتتى لەھەڭگە تاشنى،
ئەگدى ئاخىرى لەھەڭمۇ باشنى.
قۇردى بېلىقلار يېڭىدىن هايات،
بولدى ئىتتىپاق-بىرلىگى پولات.
دېڭىزدا شاتلىق تويى قايىندى،
بېلىق سۆيۈندى، ئەركىن يايرىدى.

1946-يىل نويابىر، قەشقەر.

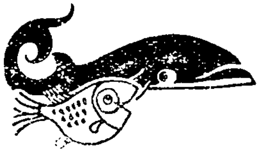

تېيىپجان ئېلىيوۋ

قار ئۈستىدىكى قۇش

بىر ئىسىل قۇش بولغانمىش،
ئەقىلگىمۇ تولغانمىش.

قىش پەسلىنىڭ بىر كۈنى،
تۈزەشتۈرۈپ تۈرقىنى.

قار يېپىنغان دالىدا
سەيلە قىپتۇ خالىدا.

كوزى چۈشۈپ ئىزىگە،
ھەۋەس قىپتۇ ئۆزىگە:

"مۇشۇ مېنىڭ ئىزىممۇ؟
نىمە دىگەن ئىسىل بۇ!

مانا، مېنىڭ ئىجادىم،
ھاسىل بولدى مۇرادىم...“

ئۇ بىر باشتىن يازاتتى
ساقىت قىلىپ بوينىدىن،

ماختىناتتى خوش بولۇپ
بۇ ئىجادىي سەيلىدىن.

بىراق ئوزى بىخەۋەر
قۇيرۇغىنىڭ پەيلىدىن.

سورىلەتتى بۇ قۇيرۇق
سۇپۇرگىدەك كەينىدىن...

شۇڭلاشقا يوق مۇشتىرى،
ئۇقالمىغان ھىچبىرى...

1957 ـ يىل.

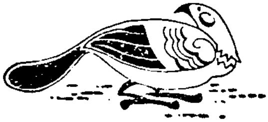

ئەرشىدىن تاتلىق

قۇدۇق ئىچىدىكى يىلان

ئۇزاق سەپەرگە چىقتى كارۋان،
توگىسى قاتار ماڭماقتا هامان.
خىيالى ئۇنىڭ بەك چىگىش ئىدى،
خەتەرسىز يۇرۇش تىلىگى ئىدى.
ئۇساپ چاڭقىدى بىر جايغا كېلىپ،
ئېتىدىن چۈشتى بەل-پۈتى تېلىپ.
چىدىرنى تىكتى دەم ئېلىش ئۈچۈن،
كورۇندى بۇ يەر ئاڭا بەك يوچۇن.
ئەتراپقا قاراپ بىر قۇدۇق كوردى،
سۇ ئېلىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا يۈردى.
سوغىنى سالدى قۇدۇق ئىچىگە،
چىرماشتى يىلان قۇرۇق چىگىگە.
ئالدى قۇدۇقتىن سوغىنى سۇسىز،
يىلاننى كورۇپ تۇتۇش قىلدى تېز.
قولىغا ئېلىپ، رەھىمسى كېلىپ،

AltunOq

قويۇپ بەردى سوغىدىن ئېلىپ،
دېدى: "سەن ئازات، ئوينىغىن ئەمدى،
كەڭرى بۇ چولدە يايلىغىن ئەمدى".
كارۋان قولىدىن يىلانمۇ بوشاپ،
سوزگە كىرىشتى ئوزىنى ئوڭشاپ:
"ئەي كارۋان، ئەمدى سېنى چاقىمەن،
سەندەك ئوزۇقنى نەدىن تاپىمەن".
كارۋان يىلانغا دېدى: "بەتقىلىق،
قىلدىم مەن ساڭا شۇنچە ياخشىلىق".
يىلان: "ئادەمگە ئەزەلدىن ئوچمەن،
ئىنسان ئەھلىگە دايىم مەن دۇشمەن".
دەپ نەشتىرىن سوزغاندا يىلان،
شېرىن جان ئۇچۇن ئەسنىدى كارۋان.
"ياخشىلىق ئۇچۇن قىلساڭ يامانلىق،
ساڭا ھەم يوقتۇر ئاندىن ئامانلىق".
كەلدى بۇ سوزنىڭ ئۇستىگە تۇلكە،
باشلاندى ئەمدى باشقىچە "كۇلكە".
ئەي ئادەم نەسلى ئوزەڭ بەك "ئوسال":
تېرەمنى كىيسەڭ بولىسەن خوشال.
ئۇچار ـ قۇشلارغا توزاق قۇرىسەن،
قولغا چۇشۇرسەڭ پىچاق ئۇرىسەن.
ئوزەڭ تۇتۇلساڭ قىلىسەن ھىلە،

ئەمدى بىزلەردىن قۇتۇلدۇم دىمە.
گوشىڭنى يەيمەن تېرەڭنى سويۇپ،
يىلان قېنىڭغا ئالىدۇ تويۇپ“.
تۈلكە ئۆزىچە نايناقلاپ كەتتى،
بۇ سوز ئۇستىگە قالىغاچ يەتتى.
ۋەقەنى ئۇقتى تۈلكىدىن سوراپ،
چارە ئىزلىدى، تۇرمىدى قاراپ.
”قانداق ياشىدىڭ، — دىدى، — قۇدۇقتا!
كورسەتكىن قېنى چۇشۇپ قۇدۇققا؟“.
يىلان سىرىلدى قۇدۇققا قاراپ،
تۈلكىمۇ ماڭدى ئارقىدىن ماراپ.
قۇدۇق ئىچىگە چۇشكەندە يىلان،
خوشاللىغىدىن يىغلىدى كارۋان.
قالىغاچ قونۇپ قۇدۇق بېشىغا:
”ئەمدى چىق، — دىدى، — قۇدۇق تېشىغا!“
شۇندىن بۇيان قالىغاچتىن يىلان،
ئەنتىن ئالالماي قىلىمىش ئارمان.
يىلان زەھرىدىن قۇتۇلغان كارۋان،
شات بولۇپ بىردىن سوزلىدى شۇئان:
”زەھرىڭنى چېچىپ گوھەر ئىزدىمە،
تىكەندىن تېرىق ئۇنىدۇ، دىمە.

ئومرۈڭ بويىچە شۇندا قالىسەن،
نىمە تېرىساڭ شۇنى ئالىسەن“.

1955 ـ يىل.

تەدبىرلىك توخۇ

ئاچ تۈلكە كېلەتتى ھەر يانغا قاراپ،
ئوزۇقلۇق ئىزدەپ، ئىسكەپ ـ تىمىسقاپ.
كورۈندى كوزىگە بىردىنلا توخۇي،
تۈلكە دىدى: ”بۇ ياخشى ئولجا“ ئوھۇي...
ئالداپ ـ سىلاپ بۇنى تۇتايمەن،
ھىچ نەرسىسىنى قويماي يۇتايمەن.
توخۇنىڭ كوزى چۈشتى تۈلكىگە،
بىر قانات قېقىپ چىقتى ئوگزىگە.
بۇ ھالنى كورۇپ تۈلكە ئېچىندى،
ھىلە ئىشلىتىپ ئاڭا يېلىندى.
دىدى: ئەي توخۇ، چۈشكىن تۆۋەنگە،
يامان نىيەت يوق زەررىچە مەندە.
بىر خۇشــخەۋەر بار مەن ساڭا ئېيتاي،
مېنىڭدىن قورقۇپ سالمىغىن ئايھاي.

تۈنۈگۈن بىر كۈن ھەممە جانىۋار،
يىغىلىپ شۈنداق قىلىشتۇق قارار:
بىر بىرــىمىزگە زادى تەگمەيمىز،
ئۇلسەك كومىمىز، ھەرگىز يىمەيمىز.
كىمدە ـ كىم بۇزسا مۇشۇ قارارنى،
يوق قىلىمىز ھەممە شۇ جانىۋارنى.
بۇ "خۇشخەۋەر"نى يەتكۈزىمەن دەپ،
قانچىلىك يولنى باستىم تەمتىرەپ.
چۈشكىن پەسكە يۈرەيلى بىللە،
راھەتتە دەۋران سۈرەيلى بىللە.
جاۋاپ بەرمەستىن بۇ سوزگە توخۇ،
بوينىنى سوزۇپ قىرغا قاراپتۇ.
تۈلكە ئۇنىڭدىن سوراپتۇ يانا:
"جاۋاپ بەرمەيسەن نىمە ئۇچۇن ماڭا،
نىمە ئانچە تىكىلىپ قارايسەن قىرغا،
نىمىنى كوردۈڭ چاپسان ئېيتقىنا؟"
قانىتىنى قېقىپ دىدى ئۇ توخۇ:
"كىلەر بىر ئىت بۇ ياققا مانا..."
تۈلكە توخۇدىن ئاڭلاپ بۇ سوزنى،
قۇيرۇقنى تىكتى مولچەرلەپ تۈزنى.
توخۇ قىچقاردى: "ئەي نادان تۈلكە،
نىمىدىن قورقۇپ قاچىسەن شۇنچە؟!...

خۇشخەۋەرىڭنى ئىتمۇ ئاڭلىسۇن!
سەن بىلەن بىللە چولدە ئويىنسۇن!...“
تۈلكە قايرىلىپ: ”ئەي توخۇ، — دىدى، —
توختام بولغاندا بۇ ئىت يوق ئىدى.
ئېھتىيات كېرەك، ئېھتىيات كېرەك،
توختامدا جان يوق ماڭا جان كېرەك!“ —
دىدى ئارقىغا قارىماي قاچتى.
توخۇ قاقاقلاپ قانىتىن قاقتى.

1980 - يىل 10 - ئىيۇل، قۇمۇل.

پاشا بىلەن چۇمۇلە

گاھى ئىتتىرىپ گاھى سورەپ چۇمۇلە،
بىر باشاقنى ئېپ كېلەتتى ئىنىگە.
قاياقتىندۇ ئۇچۇپ كەلگەن بىر پاشا،
ماختىنىپتۇ چۇمۇلىگە بىر ھازا:
— ماڭا قارا ئەي چۇمۇلە جان ئاداش،
بۇ قىلىغىڭ ياراشماپتۇ نەسلداش.
ھال - ئوقتىڭ بەك ئىغىر كەن ئېچىندىم،
كەيپىم ئۇچتى سېنى كورۇپ چىچىلدىم.

جاپا چېكىپ ئۇزۇق تېپىپ يىمەيمەن،
نەدە قان بار شۇنى شوراپ تۇنەيمەن.
مېنىڭ ئۇچۇن قان بولسىلا كۇپايە،
ھاياتىمغا قان تۇگىمەس دەسمايە.
قېنى كەلگىن ئىككىمىز بىر بولايلى،
ئىسسىق-تاتلىق قاننى بىز تەڭ شورايلى!
—ئەي تىرىكتاپ، ماختانچاق، قانخۇر پاشا،
سوزلىمىدىڭ ئۆز ھالىڭغا يارىشا.
توغرا دىدىڭ مەن جاپاكەش مېھنەتچى،
مەن ئەمەسمەن قان شورىغۇچ تولەكچى.
مەن ياشايمەن ئەمگىگىمگە تايىنىپ،
سەن ياشايسەن ئەل تېنىدىن قان ئېمىپ.
مەن ۋە مېنىڭ جىنسىم شۇنداق تىرىشچان،
ھەر يەرلەردىن تېرىپ كېلەر مەندەك دان.
بىزلەر ئۇچۇن كەڭ دالادۇر داستىخان،
بىزگە ئۇزۇق ئاشلىق، مېۋە، ئۇستىخان.
چېچىلغاننى تېرىپ-توشەپ يىغىمىز،
ئۇزۇقتا باي نەسلىمىز ھەم ئىنىمىز.
بىزنى ئاسرار ئادەم، ئۇلاق ھەممىسى،
بىزگە يوقتۇر ئۇلاردىن جان ۋەھمىسى.
سەسكىنىدۇ، سېنى ھەر جان كورگەندە،
دەيدۇ سېنى، ئىنسان نەسلى: "گېزەندە..."

”بەزگەك كېسلى تارقىتىدۇ“ دەپ سېنى،
ئۆلتۈرىدۇ كورگەن يەردە خەق سېنى.
ئات ـ ئۇلاقمۇ قۇيرۇق سىلكىپ قورۇيدۇ.
تۇتۇن ـ شامال سېنى كۆلدەك سورۇيدۇ.
ياشمايمىز ساڭا ئوخشاش ماكانسىز،
يازدا تىرىلىپ، قىشتا بولمايمىز جانسىز.
ئۇزەڭ هورۇن قان ئىچكۈچى ئۇلگىسى،
كىمنىڭ كېلەر سەندەك رەسۋا بولغۇسى.
شاپىلاق بىلەن يەلپۈگۈچنىڭ دەستىدىن،
ئوتەلمەيسەن بىزگە ئوخشاش رەستىدىن.
بىر ئۇرۇقمىز، بىر ئۇگىدا ياشايمىز،
تەڭ تىرىشىپ تاپقاننى تەڭ ئاشايمىز.
ئىتتىپاقمىز، سۇ كىرگىدەك ئاراش يوق،
”كۆچ بىرلىكتە“ بولگۇنچىنى ئاياش يوق.
بىزدە يوقتۇر بولگۇنچىدىن نىشانە،
ئەمەسمىز بىز سەندەك تەتۇر پەشانە.
يولۇڭغا ماڭ دەرەخ شېخى لىڭشىدى،
قەيەردىدۇ سەندەك بىرى غىڭشىدى.
كىم بىلىدۇ شامال ئىستەپ يۇرەمدۇ؟!...
ياكى ئەجەل سېنى ئىسكەپ كېلەمدۇ؟!...
قان ئىچەرلەر ئەجەل بىلەن يېقىندۇر،
ئومرى قىسقا گوياكى بىر چېقىندۇر.

ماختانچاقلىق نەسلىمىزدىن ئار بىزگە،
ئۇم، كەمتەرلىك، تىرىشچانلىق يار بىزگە.
سوزگە تۇتۇپ ئىشتىن قويدۇڭ نابىكار،
قانخورلۇغىڭ ئاخىر بىشىڭغا چىقار.
دەپ چۇمۇلە باشاق سورەپ قوزغالدى،
بۇ دەشنامدىن يالقاۋ پاشا تولغاندى.
قان تىمىسقاپ ئۇ، كورەڭلەپ ئۇچقاندى،
تەگدى تەستەك پاشا قانغا بويالدى.

ئىمىن تۇرسۇن

بۇلبۇل ۋە تۇتى

تۇتاي سوغات پاساھەت تىل جەۋھەرىدىن،
قىلاي چاچقۇ مەسەل سوزىنىڭ گەۋھەرىدىن.

ئاچۇندا كوپ باغۇ-بوستان تۇرلۇك-تۇمەن،
گوزەللىكتە ئۇز بارچىدىن بىزنىڭ چىمەن.
گۇل بېغىمنىڭ بۇ ئالەمدە بار ئاتىغى،
مىۋىسى مول، ئاندىن تولا كەش راۋىغى؛
لالە-رەيھان ئەجەپ بۇندا سان-ساناقسىز،
گۇلزار ئارا بىر چېچەك يوق ھىد-پۇراقسىز.

سۇرۇپ ئالدىن چىقتى چولپان — تاڭ سىپاھى،
قىلدى تەشرىپ جانلىق ئۇچۇن شەپەق شاھى.
جىمى جاندار باشلىدى جەڭ سەھەر چاغدا،
ئۇمىت باغلاپ ئۇز رىزقىغا قايتا، باغدا.

بارچە قۇشلار باشلىدى ساز گۈل پەسلىدە،
ھەر بىرىنىڭ سوزى ئۆزگە ئۆز نەسلىدە.
بىرى قىلسا نەغمە، قىلۇر بىرى پەرۋاز،
بىرى تەنناز، بىرى شوخ، ساز ھەم خۇش ئاۋاز.
نەۋ باھاردا قىزىل گۈللەر ئېچىلغاندا،
ھەر تەرەپكە خۇش ئەتىرلەر چېچىلغاندا.
قىزىل گۈل جان بولدى جانان بۇلبۇل جانغا،
جان تەسەددۇق قىلۇر بۇلبۇل گۈل جانانغا.
قىش ئايازدا گۈل جان ئۈچۈن تارتىپ جاپا،
گۈلگە بەرگەن ئانتى ئۈچۈن ئەيلەپ ۋاپا؛
مەپتۇن بولۇپ قونار شاخقا گۈل شەيداسى،
جىمى جانغا يېتەر ئاندىن كوي-نىداسى.
سۇ بۇرغىنى چالسا بارچە خوي تىڭشىغاي،
ناۋاسىدىن سۆيۈنگەي دىل، جان ياشنىغاي.
جىمىكى خۇش ناۋا-كۈيىنىڭ كانىدۇر ئۇ،
ئۈچار قۇشتىن سازچىلار سۇلتانىدۇر ئۇ.

باغنىڭ چېتى كاشىن ساراي، ئايۋان ئىكەن،
گۈل تورۇسى چاقناپ يۇلتۇز كەيۋان ئىكەن.
زە ئايۋانغا ئېسىلىپتۇ ئالتۇن قونداق،
يان-يېنىدا ساڭگىلاپتۇ ئىسىل مونچاق.
زەر قونداققا يېشىل تونلۇق تۇتى قونغان،

مەئىشەتتە تېپىپ راھەت كوڭلى قانغان.
كەلسە بىر كىنم سالام يوللاپ بۇ خاندانغا،
كورۇپ ئەپتىن جاۋاپ قىلغاي ئۇ مېھمانغا؛
ئۇلۇغ زاتتىن بىرى تەشرىپ قىلسا ئەگەر،
خوشامەتتىن شۇئان تۇتى مەرھابا دەر؛
كەلسە پۇقرا سوپەت، تۇتى قانات قاقار،
"يوق خوجايىن" دەپ سۇرەتلەپ قاغىش توقار.
دورامچىلىق — تۇتى قۇشنىڭ توپ خىسلىتى،
خىسلەت ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ نەس ئىللىتى.
قىلۇر تەقلىت ئىملىق بىلەن ئودەك، غازنى،
قاغا، قۇچقاچ، ئىت ـ مۇشۇكنى، زال خورازنى.
ئوزىگە خاس زوۋانى يوق، ئاھاڭى يوق،
"ناخشىچى" دەپ ئەل ئىچىدە يا دېگى يوق.
ئىلھامى يوق، ئىلھام ئۇچۇن ھەم زوقى يوق،
لالىسى يوق، لالە ئۇچۇن ھەم ئىشقى يوق.

ساھىپ بىر كون تۇزۇپ رىجە غەمخان ئىدى،
ئىگىلىكتىن غەم يەپ بېشى قاتقان ئىدى.
تۇتى ئۇنلەپ قاقتى قانات خوشامەتتە،
خوش ياقمىدى خوجىسىغا شۇ سائەتتە.
قونداق بىلەن ئېلىپ باردى باغ چېتىگە،
ئېسىپ قويدى خوجا ئۇنى ياش سېدىگە.

ئار ئالمىدى خوجىسىنىڭ قىلىغىنى،
ئويلاپ قويىدى ئاغا گەپىنىڭ سىلىغىنى.

شۇ چاغ، بۇلبۇل چالدى سازنى خۇش ناۋاغا،
خوي يېقىملىق يايىدى لەرزان كۈي ھاۋاغا.
ئاشىق بۇلبۇل ئىلھام ئېلىپ گۇل بەرگىدىن،
مۇڭدىشاتتى گۇل جان بىلەن يۈرەگىدىن.

تۇتى بىر پەس بۇلبۇلنىڭ قويىدى دوراپ،
لېكىن ھەيران بولدى ئاندىن ئىچى ئاداپ.
باشلىدى سوز تۇتى گېپىدەك ئۆزنى داڭلاپ،
قىلغان سوزى بەرى يالغان، ھەممىسى لاپ:
— تۇرار جايىم بولۇر توردە، پەگا ئەمەس،
ھۇنەر ئۇچۇن سوھبەت كېرەك، پايگا ئەمەس.
مەرتىۋەم بار، ئېتىمنىمۇ شاھ تۇتى دەر،
بارچە مېنى دولەت قۇشى، جان قۇتى دەر.
ساھىپقا باپ مېنىڭ ئىسىل سولىتىم بار،
سوزمەنلىكتە شەھەر ئارا شوھرىتىم بار.
ساھىپ بېرور كۈندە ماڭا سۇ بىلەن دان،
مېنى كورسە يۈزى گۇلدىن ئوتە خەندان.
دىگەننى دەپ، بەرگەننى يەپ ئوتەر كۈنۈم،
”كۈنۈم—جەننەت“ دەپ توۋلىسام يېتەر ئۈنۈم.

بىر ىمەن خوش ئەردەم بىلىپ ھەر كۈن سالام،
ئوقۇپ ساھىپ شان-شەنىگە شىرىن كالام.
يا سەندە يوق مېنىڭ كەبى راھەت ماكان،
راھەت كورەي دىسەڭمۇ يوق سەندە ئىمكان.
سەھەر تۇرۇپ ئۈنلەپ-ئوكسۇپ ياشلار توكۇپ،
چاڭىلدايسەن گۈل شاخىدا قونۇپ-موكۇپ.
"ئىشقىمنى مەن گۈلگە بەردىم" دەيسەن كويۇپ،
گۈل قاچاندا چىراي ئاچقان سېنى سويۇپ.
ئۇرسا يامغۇر نەيزە، بولۇر ھالىڭ خاراپ،
چىقسا بوران، ئىندە شۇمشۇپ ياتتىڭ ماراپ.
ئوچەر چاقماق شەمشىرىدىن ئاجىز ئۈنىڭ،
"كۈشەندە"نىڭ ئويۇنىدىن تەستۇر كۈنۈڭ.
نە كوركۇڭ بار، نە سولتىڭ، نە جامالىڭ،
سەھەر يىغلاپ، كەچتە توڭلاپ بەتەر ھالىڭ.
قېنى راھەت، سەندە نېمەت، قېنى لەززەت،
قايسى ئەخمەق سويۇپ قىلغاي سېنى ئىززەت.
بولۇر ھىمداش گاھى ئەل سەن بىناۋاغا،
ئاغرىتىپ ئىچ سەن ناتىۋان بىداۋاغا.
گاھى ئىنسان تۇتۇپ سېنى قىلغاي ھەبەس،
بولۇپ دەرتمەن ياتار جايىڭ بولغان قەپەز...
چاغلىدى ئۇ ئوزىنى ئەر، بۇلبۇلنى يەر،
داڭلىغان ئوزىنى شۇنداق ھەرنىمە دەر.

ئەمدى بۇلبۇل كۇلۇپ تەمكىن سۆردى زۇۋان،
ناۋاسىدىن ئېچىلدى گۇل تۇمەن-ئەلۋان.
— تۇنىنىڭ چېچى يايسا كوككە ”زەڭگىسى“نى،
مۇقام ئەتسە قەمەر ئاسمان ئوگزىسىنى؛
گۇل ۋەسلىگە بولۇپ مۇشتاق ياتتىم بىدار،
كوڭلۇم قانار كورسەتسە دەپ گۇلۇم دىدار،—
دىدى بۇلبۇل،— يورۇدى تاڭ بولۇپ كوكلەم،
كوكلەم بىلەن گۇل ماكانىم بولدى كوركەم.
خەندان ئۇرۇپ گۇل مەشۇغۇم ئاچسا چىراي،
نىدا قىلماي گۇل ئىشقىدا قانداق چىداي؟
گۇلگە بارچە قۇش بولالماس مەندەك ئاشىق،
ئاشىقلىقنىڭ شەرتى ئەۋەل بولۇش سادىق.
قىزىل گۇلدىن يېتىپ نېمەت لەززەت كەلگەي،
تارتقان جاپا-زەخمەت مەندىن كوتۇرۇلگەي.
نەركەس كەبى هاياسىزغا كوڭلۇم چۇشمەس،
خىيالىمغا كوڭلى قارا لالە كەچمەس؛
ئىككى يۇزلۇك، ئالتە تىللىق گۇل سوسەنگە،
بەرمەي كوڭۇل، قىلدىم ئىجاز ياسمەنگە.
يۇغۇرۇلغان گۇلنىڭ مېهرى بىلەن زاتىم،
ئۇنسىز ماڭا، بەس ئولۇمدۇر بۇ هاياتىم.
بارچە گۇلنىڭ تاجىسىدۇر مېنىڭ يارىم،
ئاڭا جۇپتۇر نامىم، خاستۇر ئىختىيارىم.

بولسا ھاجەت راست كېچۇرمەن مالۇ، جاندىن،
كەچمىگەيمەن زادى باغدىن، گۇل جانادىن.
جانان ئۇچۇن ئەزىز جاننى قىلىپ قۇربان،
گۇل ۋەسلىگە يەتسەم قالماس مەندە ئارمان.
ئىشىق تۇگۇل، سەندە يوقتۇر زەررىچە ئار،
شۇڭا سوزۇم ھەتتا ساڭا قىلمىغاي كار.
تەييارغا سەن دايىم ھەييار زەر قونداقتا،
يازدا ئايۋان بولسا جايىڭ، قىش قازناقتا.
ئۇزەلمەيسەن ئاچ كوزۇڭنى داستىخاندىن،
كېمىرگەيسەن ئىگەڭ بەرسە ئۇستىخاندىن.
بەرگىنىگە قانماي ئوزگە ھەم چارەڭ يوق،
چىن دىلىدىن سېنى سويگەن ھەم تورەڭ يوق.
نە ئىشقىڭ بار، نە مەيلىڭ بار، نە ئامالىڭ؟!
نە زوقىڭ بار، نە ئەھلىڭ بار، نە جامالىڭ؟!
خوشامەت دەپ چورگىلەيدۇ ھۇشۇ-كاللاڭ،
مەدھىيىگە ئاغزىڭ دايىم تۇرار ھاللاڭ.
ساڭا قويسا، شەر ئالۇرسەن لاپ سوز بىلەن،
مۇڭداشقىلى چولام يوقتۇر داپ يۇز بىلەن.

سەۋرى تۇگەپ بولدى سوزنى تۇتى قايناپ،
يانا ساتتى سەپسەتنى تىلىن چايناپ:
— ئۇقمىدىڭمۇ زەرنىڭ بولۇر زەرچە نەرقى،

ئەلمىساقتىن شاھ ـ گادايىنىڭ بولۇر پەرقى.
دەيدۇ كىشى پۇلى يوقنىڭ گېپى توڭدۇر،
يانا باركى، چوڭنىڭ خۇلقى يانا چوڭدۇر.
ۋاپا دەيسەن مەندىن ئۇگەن سەن ۋاپانى،
ئېيتساڭ ئالقىش كورمىگەيسەن ھېچ جاپانى.
قىل دىگەننى قىلماي ئىبلىس بولدى مەلئۇن،
ھەمدۇسانا تەڭرىنىمۇ قىلۇر مەپتۇن.
ئۇپۇراتماي جاننى ساقلاش ــ ئاقىل ئىشى،
ئوزگىنى دەپ باش قاتۇرار ئەخمەق كىشى.
ھەق سوزلىسەڭ بېشىڭ كېتۇر، ئەي ساددا دىل،
زورلۇق قىلىپ نوشىرۋان نام ئالدى "ئادىل".
سۇ كەلتۇرگەن خاردۇر، ئەزىز كوزا چاققان،
چۈنكى ئۇنىڭ خوشامەتكە تىلى چاققان.
ھېيتەم تۇتسا روزىنى ساق ئۇزۇن كۇندە،
روزا ئويىنار كۇلۇپ ھېيتنى توي ـ توكۇندە.
چولدە مالنى باقسا چوپان تاياق بىلەن،
ئىچەر قايماق مال باقمىغان ئاياق بىلەن.
خالايىق ــ مال، ھەققەت شۇ، ئەمىر ــ چوپان،
ھۇشيار مالاي بەگ رەنجىگە يايقاي چاپان.
خانىدانىغا كېلۇر كۇندە ھەر خىل مېھمان،
بىرى قۇتلاپ، بىرى ماختار، كۇلەرمىز بان.
بۇ ئەدەپنى خوپ ئۇگەندىم سۇخەنچىدىن،

AltunOq

سۇخەنچىلەر تاپۇر لەززەت زەر خۇنچىدىن.
خوشامەت سوز يورۇتقۇسى سىنەلەرنى،
ھەتتا دىلدىن يوق ئەتكۇسى گىنەلەرنى.
ئاچچىق سوزدىن قاچۇر كۇلكە ئوچۇق يۇزدىن،
ئەل ئېيتىدۇ: تاش ئېرىگەي تاتلىق سوزدىن.
شۇڭا راھەت دەرۋازىسى ماڭا ئوچۇق،
تورەم ئۇچۇن بۇرچۇم—بولۇش بىر ئاۋۇنچۇق.
دەيدۇ قاغا: بالام ئاپپاق، كىرپە: يۇمشاق،
بۇ—ھەقىقەت، يۇم ئاغزىڭنى بولما شاقشاق.

يوللۇق بىلەن باشلىدى سوز بۇلبۇل ھەقتىن:
—كۇلمىسەمۇ بولغىدەك بەس، سەن ئەخمەقتىن.
يالغانچى دەر ئۇيالماستىن ئاغرىقنى ساق،
دەيدۇ قارايۇز تەپ تارتماي قارانى ئاق.
قارا يۇزلەر بۇرمىلىغاي توغرا سوزنى،
يەتتە دەريا ئاقار تالماس قارا يۇزنى.
تويماس يالاپ يالاقچى، غاجىلاپ غالچا،
تېخى چۇشمەس قولىدىنمۇ تەخسە-خۇنچا.
ماختانچاقلار كىيىپ بوزنى تاۋار دەيدۇ،
قارا گۇلنى سىراج ئەيلەپ ئىپار دەيدۇ.
تەييار تاپىنىڭ ئەل ئىشىگە بېشى قاتار،
بەزمە دىسە داستىخاندا توغرى ياتار؛

كورسە نۇقسان، يوق دەپ دەرھال ئىتەك ياپار،
چېقىم ئۇچۇن ھاسا تۇتۇپ تۇندە چاپار.
”ھاۋا بولۇت دىسە“ سەردار كوزى چاڭقىپ،
خوشامەتچى ”ياغار يامغۇر“ دەيدۇ ھالقىپ.
بەزىلەرنىڭ ئۇتەر ئومرى يالغان سوزلەپ،
ئوز جېنىغا ئالتە كۇنلۇك راھەت كوزلەپ.
گاھى قەللاپ ناھەق ئەيلەپ ئەل سوزىنى،
نابۇت قىلۇر ئەل-يۇرتىنى ھەم ئوزىنى.
سەپسەتىچى كونمەس ئىشتا مۇشەققەتكە،
يوقنى بار دەپ كوز يۇمغۇسى ھەقىقەتكە.
ئەل ھەممىشە ساختىپەزدىن قىلۇر پەرھىز،
قۇرۇق گەپتىن ئۇنمىگەي گۇل باغدا ھەرگىز.
ۋىجدانلىق ئەر دايىم سويەر ئەل ئىشىنى،
ئەسلىگەي ئەل، ئەلگە كويگەن ھەر كىشىنى.
ئازات كوڭۇل بولغان كىشى خوشال ئىشلەر،
ئەركىن باغدا ھالال ئىشتىن ناۋات چىشلەر.
لاپچى لەيلەپ، قىلماي ئەمەل ھەپتە-ئايلاپ،
”پولۇ يېدىم“ دەيدۇ يالغان، بۇرۇت مايلاپ.
گۇل سويمىگەن كورسە ئازغان گۇزەل يار دەر،
قىزىل گۇلنى ئىلغىيالماي تىكەن خار دەر.
گۇلگە كىرەك تۇپراق، ھاۋا، سۇ ۋە زىيا،
توت ئامىلسىز ياشنىيالماس باغدا گىيا.

باغۇ-بوستان بولماس ئەلسز، گۈلسز ئاۋات،
گۈل تىكەنسز بولمغاي، بۇ-ئاددى ساۋات.
چاهارباغدا بولسا بۇلبۇل قىنىپ سايرار،
بولسا ئەركىن قلىپ پەرۋاز كوڭلى يايرار.
كىشەنلەنگەن سەن قونداقتا بولۇپ خۇشتار،
ئۇچالمايسەن هەم ئۇچۇشقا جايىڭمۇ تار.
دوراپ كەلدىڭ جان بېقىشقا ئامال ئەيلەپ،
خۇش ئاۋازنى هەسەت بىرلە قامال ئەيلەپ.
هەققىڭ يوقتۇر داغدام يولنى تارايتىشقا،
ئاقارغان يۈز-چىھرىلەرنى قارايتىشقا.
ئۆگۈت ساڭا: دوراش بىلەن ئۆتكۈزمە كۈن،
ئەجرى تارتماي تاپقىنىڭغا ئەمدى ئوكۈن.

هەققەتنى ئاڭلاپ تۇتى ئويغا پاتتى،
ئۇزاق يىللىق ئادىتىدىن بېشى قاتتى.
چۇشەلمدى ئۇزەڭگىدىن، چۇشۇپ ئاتتىن،
كېچەلمەيتتى زادى سۇنماس ئاش-تاۋاقتىن.

تۇردى سامساق

كېڭەش

بىر كۈنىسى كەچقۇرۇن،
ئېغىز، قۇلاق، كوز، بۇرۇن.
قول، پۇتلار سوھبەت ئۇچۇن
تەييارلاشتى بىر ئورۇن.
سائەت نول — نولگە تولدى،
مەجلىسنىڭ ۋاقتى بولدى.
ئالدى بىلەن يىغىننىڭ،
كۈن تەرتىۋى ئوقۇلدى.
ئەھلى مەجلىس كېڭىشىپ،
سايلىۋالدى رەئىسنى.
دەرھال مۇنبەرگە چىقىپ،
ئېغىز ئاچتى مەجلىسنى.
"جاناپ" رەئىس چۇڭۇلداپ،
سوزلىمەككە كىرىشتى.
كوپتىن كۈتكەن مەقسىدى

AltunOq

رەئىسلىككە ئېرىشتى.
ئۇزاق ئوتمۇش زاماندىن،
باشلىنۋەتتى سوزىنى.
كوپچىلىككە راسا بىر
تونۇتماقچى ئوزىنى.
رەئىس ئاستا يوتۇلۇپ،
گەدەننى بىر قاشلىدى.
ئاخىرى ئۇنى پۇتۇپ،
مۇنداق پىكىر تاشلىدى:
— ئاغىنىلەر بۇگۇن بىز،
مۇزاكىرە قىلىمىز.
كىمنىڭ خىزمىتى ئارتۇق،
كىمنىڭ توۋەن بىلىمىز.
شۇنىڭ ئۇچۇن ھەر كىشى،
پىكرىمىزنى سوزلەيلى.
توغرا مەيداندا تۇرۇپ،
ھەقىقەتنى كوزلەيلى.
ئانداق بولسا ئەڭ ئاۋال،
باشلاپ بېرەي مەن ئوزۇم.
بەلكى ھەممىگە بىردەك،
مۇۋاپىق كېلەر سوزۇم.
ئەگەركى مەن بولمىسام،

سوزلەپ، غىزا يۇتمىسام،
ھەممىڭلار ئاللاقاچان،
تۇگەيتتىڭلارغۇ تامام!
ئاڭلاپ رەئىس سوزىنى،
ئوت چاقنىتىپ كوزىنى؛
غەزەپلەندى ھەممىسى،
تۇتالماستىن ئوزىنى.
ئۇدۇل سەھنىگە چىقتى،
غەزەپلەنگەن قۇلاقۋاي.
ئاچچىغلاپ، قايناپ كەتتى،
ئوپكىسىنى باسالماي:
— ئەگەر مەن ئاڭلىمىسام،
سەنلەر قانداق قىلىشىسەن؟
پەقەتلا مەن بولمىسام،
جىمىسىڭ ئولۇشىسەن.
مىنىڭ بولغانلىغىمغا
مىڭ-مىڭ شۇكۇر قىلىشىسەن.

دىدى شۇئاندا بۇرۇن:
— ئەمەسمەن ئەسلا ھورۇن.
باھار، ياز، كۈز، قىش دىمەي —
ۋە يا كۇندۇز، كەچقۇرۇن.

ئەركىن نەپەس ئالىمەن،
پاك ھاۋانى يۇتىمەن.
دىمەك ھەممىڭلارنى مەن،
چوقۇم ئاسراپ تۇرىمەن.
بۇ چاغدا پۇت شاپاشلاپ،
ۋە چوك-چوك قەدەم تاشلاپ.
قايناپ كەتتى سەھنىدە،
دەرتلىك سوزىنى باشلاپ:
— باياتىن قاراپ تۇرسام،
جىمىسىك كوپ سوزلەشتىك.
ھەققەتنى ئۇنۇتۇپ،
ئوز نەپسىڭنى كوزلەشتىك.
ئەگەردە ماڭمىسام مەن،
سەنلەر قانداق قىلىسەن؟
ھىچقەيەرگە بارالماي،
بىردەمدىلا ئولىسەن.
مەن بارمىسام كەلمەيدۇ،
ئالدىڭلارغا تاماق، سۇ.
بۇ ئۇلۇغ ئىشلىرىمنى،
ھىچ قايسىڭ بىلمىدىڭغۇ؟
ۋاقىراشتى بارچىسى؛
"بەس، بولدى بەس سوزلىمە!

ھەممىدىن توۋەن تورۇپ،
سەن ئۆزەم ئارتۇق دىمە!“
كوز دىدى:
— ھەي خالايىق،
ئەڭ ئۇلۇغ مەن بولىمەن.
يورۇق دۇنيا، ئىگىز-پەس،
ئوت، سۇلارنى كورىمەن.
مەن بولغاچقا بارلىق جان،
دىگەن يەرگە بارىدۇ.
ئەگەركى مەن يوق بولسام،
تەۋرىيەلمەي قالىدۇ.
شۇنىڭ ئۇچۇن ئېيتىمەن،
ھەممىدىنمۇ مەن ئۇلۇق.
قانچە سوزلىسەڭلەرمۇ،
ھەممە گېپىڭلار قۇرۇق.
مەجلىس ئەھلى دۇررىدە،
قوزغىلىشىپ ئورنىدىن.
دىدى: ”— ھەي مولدۇرلىگۈچ،
چاپسان يوقال سەھنىدىن!“
دەرھال ھەركەت قىلدى قول،
سەھنىگە قاراپ سالدى يول:
”— مەنمۇ ئېيتاي پىكرىمنى

AltunOq

بەلكى كەپ قالار ماقۇل.
كوپ گەپ بولدى بۇ يەردە،
مېنىڭ سوزۇم چىقمىدى.
”ئالى كىرام جاناپلار“
ئىنساۋىڭلار شۇمىدى؟
ئەگەر كەتمەن چاپمىسام،
بوز يەرلەرنى ئاچمىسام،
ئۇرۇقلارنى چاچمىسام،
ئوزۇق-تۈلۈك تاپمىسام؛
سەن ھەممىڭ ئولمەسمىدىڭ؟
يوقلىپ پۈتمەسمىدىڭ.
مېنىڭ شۇ ئەقىدەمنى،
ھىچ بىرىڭ بىلىشمىدىڭ.
ئەمدى ئەمگەك قىلمايمەن،
مىدىرلىماي ئۇخلايمەن.
مەنسىز سەن جاناپلارنىڭ،
باشىغىنىڭنى كورەيمەن.
— ھە، مەنمۇ ئاگلىمايمەن، —
دىدى شۇ ئاندا قۇلاق، —
قەدرىمنى بىلمىگەنلىرىڭ،
بولسۇن بۇرنۇڭدىن بۇلاق.
— ئانداق بولسا، — دىدى پۇت، —

مەن ھەركەتتىن توختۇدۇم.
— يىقىلىپ ئۇلۇش، — دىدى كوز، —
مەنمۇ مۇتلەق يۇمۇلدۇم.
ئېغىز دىدى:
— ئەمدى مەن،
پەقەت لام-جىم دىمەيمەن.
ئاچتىن ئۇلسەڭلارمۇ ھەم،
مۇتلەق غىزا يىمەيمەن.
بۇرۇن دىدى:
— ئالمايمەن،
ئەمدى ھەرگىزمۇ نەپەس.
ئاتساڭ-چاپساڭ كېپىم شۇ،
ئىللا-بىللا بولدى بەس.

نەچچە كۇندىن يېتىشتى،
ھەرقايىسى ھەر بۇلۇڭدا.
ئۇچاقنىڭ ئوتى ئۇچتى،
قوقاسمۇ يوق كولۇڭدا.
ئاشقازاننىڭ ئالدىراپ،
تاراقلىدى تۇۋۇىغى.
ئۇچەي خىجىل (ھالسىراپ)
يامانلاشتى تۇرىقى.

قوۋۇزلىرى سالپايغان،
ئوپكە تۇرار بىرچەتتە.
ياتقانلار قىلىپ پۇشمان،
تولغانماقتا ھەسرەتتە.
شۇندا ۋىجدانلىق يۇرەك،
ھىچ چىداپ تۇرالمىدى.
ھاياجانلار ئىچىدە،
ئۇ مۇنداقچە سوزلىدى:
ــ ئاڭلا، ھەي خالايىقلار،
قىلىمەن ساڭا جاكا.
تۇر چاپسانراق ھەركەتلەن،
ناھەق ئولمەستىن بىكا.
قېنى ۋىجدان، قېنى نومۇس،
تۇگەپ، پۇتكەنمۇ ئىنساپ؟
باشلىرىڭنى تىز كوتەر،
بولماي ئۇنداق نا ئىنساپ!
يۇرەكنىڭ شىرىن سوزى،
ياغدەك ياقتى ئۇلارغا.
("نومۇس" دەپ گەپ قىلالماي،
ئاران تۇرغان جانلارغا)
ماغدۇرسىز ئۇلار ئاستا،
ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى.

ئوز قىلىغىغا ئۇزلىرى،
بەكمۇ خىجىل بولۇشتى.
ئۇلار ئوملۇك ھەركەتنىڭ،
مەنىسىنى بىلىشتى.
شۇڭلاشقا يىغىۋاشتىن،
كېڭەشمەككە كىرىشتى.

بۇ خەلقنىڭ چوچىگى،
بولغاي ئىبرەت ئەينىگى.
ئوز نوۋىتىدە ھەركىمنىڭ
شۇنچە زورۇر ئەمگىگى.

1954 ـ يىل ئاپرېل.

خوراز ۋە مايـسا

باھارنىڭ بىر خۇش كۇنىدە،
خوراز كىردى باغچىغا.
بوستان بويلاپ يۇرگىنىدە،
كوزى چۇشتى مايسىغا.

AltunOq

خوراز جانىنڭ زوقى كېلىپ،
چوقۇپ تارتـتى مايسىنى.
مايسا سورىسا دىدى كۆلۈپ:
ــ ئوستۇرمەكچى مەن سېنى...

❖

بىزدىمۇ بار "ئاق خوراز" دەك،
غەمخورلۇغى كوپ جانلار.
ئوستۇرىمەن دەپ مايسىنى،
قۇلىغىدىن سوزغانلار.

1957 ـ يىل، ئۇرۇمچى.

مەھەممەت رەھىم

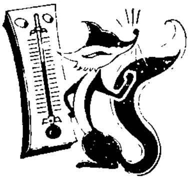

تېرمومېتىر

ماختىنىپ تېرمومېتىر سۆز باشلىدى،
تۈلكىۋاي ھە دېگەندەك كۆز تاشلىدى:
— بىلەمسەن مېنىڭ ئېتىم تېرمومېتىر،
ماڭا ھېچ كار قىلمايدۇ ھىلە-مىكىر.
سېزىمەن بىر گىرادۇس سوغۇقنىمۇ،
بىلمەيمەن قىلچە سەۋەن، چاتاقنىمۇ.
شۇڭلاشقا ھاۋارايى مەندىن خوشال،
دەيدۇ ئۇ: ماڭا خىزمەت قىلدىڭ ھالال.
— مەنمۇ بىر تېرمومېتىر، — دېدى تۈلكە،
كۆرسىتىپ چىرايىمدا ساختا كۈلكە، —
سەزگۈرلۈك ئىقتىدارىڭ مەنچە ئەمەس،
ئالدىمدا ماختىنىشنى قىلما ھەۋەس.
شۇنداق بىر ھاۋارايى باركى، ئايھاي،
ئاڭلىساڭ بېشىڭغا غەم سايە سالغاي.
ئادەمنىڭ تەبىتى بەك مۈرەككەپ،

مانا بۇ ساڭا سوزلەپ بەرگۈدەك گەپ.
بىزنىڭ بىر باشلىغىمىز قالتىس ئادەم،
ھورمەتلىك، ئىناۋەتلىك، ياخشى ئادەم.
كەم ئەمەس خىزمەتكە مەسئۇللۇغى،
يارايدۇ ماڭا ئۇنىڭ جۈپ قوللۇغى.
تۇتىدۇ پىرىنسىپنى ئىككى قولدا،
دەملىشىپ گاھى ئوڭدا، گاھى سولدا.
ئوڭ قولدا تۇتقىنىدا پىرىنسىپنى،
سوزلەيمەن ماختاشلاردىن مۇناسىپنى:
"سادىقسىز ئەل-ۋەتەننىڭ خىزمىتىگە،
لايىقسىز جامائەتنىڭ ھورمىتىگە."
بۇ چاغدا دەيدۇ مېنى "يېقىن كىشىم"،
مېنىڭمۇ ئوڭدىن كېلەر ھەممە ئىشىم.
كورسەممەن سول قولىدا تۇتقىنىنى،
سېزىمەن سول يان بىلەن قوپقىنىنى.
بۇ چاغدا ئالدىرايمەن تەسەللىگە،
ھەر ئىشتا ماسلىشىمەن خۇي-پەيلىگە.
شۇ كۈنى مۇلازىمەت قىلىغۇچىلار،
خوشامەت بىجا قىلماي تۇرغۇچىلار،
ئۇچرايدۇ غەزىۋىگە شۇ سائەتتە،
بىر ھوكۇم بىلەن قالار رىيازەتتە.
بىلسەممۇ بۇ ھوكۇمنىڭ خاتاسىنى،

خوپ بولدى تارتسۇن دەيــمەن جازاسىنى.
ھەق سوزنى قىلسام ماڭا ياخشىلىق يوق،
"خوپ" دىسەم، "لەبــبەي" دىسەم، خاپىلىق يوق.
گېپىمنى بايان قىلسام يىغىنچاقلاپ،
قالمىغىن ھۇنىرىمنى ئاسان چاغلاپ.
باشلىغىم گاھ قوپاللراق، گاھ مۇلايىم،
ئۇ مېنىڭ ئۆزگىرىشچان ھاۋارايىم.
ئۇسسىسا چاي تۇتىمەن ئىستاكاندا،
تەرلىسە سەگىتىمەن پىشايۋاندا.
يەلپۈيمەن گۈللۈك، يىپەك يەلپۈگۈچتە،
تۇرىمەن ئەھۋال سوراپ ئەتە-كەچتە.
ياپىمەن شاماللىسا يەلتۈسىنى،
تاپىمەن كوڭلىدىكى ئارزۇسىنى...
باشلىقنىڭ رايىن بىلىش پەمگە باغلىق،
كۈندىلىك ئىسسىق-سوغىنىڭ كارى چاغلىق،
سەن سەزگۈر تېرمومېتىر بولساڭ ئەگەر،
باشلىغىم سالــماسمىدى ساڭا نەزەر.
ئوستەڭنىڭ ئېقىشىغا ئاقالمايسەن،
ئاپتاپنىڭ چىقىشىغا باقالــمايسەن.
ئېسىلىپ تۇرىسەن جىم تامدا مىخقا،
ئۈگىنىپ قاپسەن ئوسال يات قىلىقنا.
قانداقمۇ جان ئېتەرسەن بىر جېنىڭنى،

Altun0q

يېمىسەڭ يەر يۇتىدۇ ئۆز غېمىڭنى.
تامدىكى تېرمومېتىر ئاچـتى ئېغىز:
— سوزلىرىڭ ئاڭلىماققا خۇددى مېغىز...
دۇنيادا ئاز ئەمەسكەن ئارزۇ، خاھىش،
ھەركىمنىڭ نىيىتىگە يارىشا ئىش.
خەلققە قانداق بولسا ئەقىـدىمىز،
بولىدۇ شۇڭا لايىق نەتىجىمىز.
يەر يۇتسا، مېنى يۇتسۇن، ئۆز نۆۋىتى،
يۇتمىسۇن سېنى يۇتقان ئەل نەپرىتى.

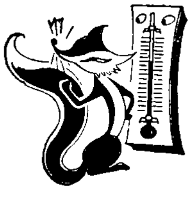

ئابدۇكېرىم خوجا

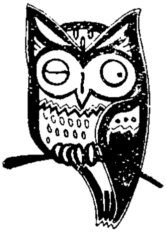

ھۇقۇشنىڭ ھالاكىتى

ھۇقۇشنىڭ خىسلىتىنى سوزلىمەيلى،
(ئەزەلدىن ياخشى بىلۇر خەلق ئۇنى).
كوزىدىن تېمىپ تۇرغان قىپ-قىزىل قان،
بەئەينى يېتىم-يېسىر خەقنىڭ خۇنى.
كېچىنى مەدھىيىلەش، كۇننى قاغاش،
ئەسلىدىن ۋە نەسلىدىن مىراس ئاڭا.
چۇنكى ئۇنىڭ تەختى، بەختى-تەلىيى،
تاجۇ-دولەت ھەممىسىگە تۇن پانا.

بىركېچىسى ھۇقۇشلارنىڭ سەردارى،
ئويلاپىتىمىش كۇن بىلەن جەڭ قىلىشنى.
جەددى-جەمەت، بارچە ئۇرۇق-پۇشتىغا،
بۇيرۇق بېرىپ كۇننى يۇلۇپ ئېلىشنى.
تاڭمۇ ئېتىپ، كۇن قىزىرىپ چىقىپتۇ،

(تەبىەتنىڭ ھوكمى شۇنداق، ئەلۋەتتە!)،
بۇلۇتلارنى يېرىپ ئالتۇن ئوق بىلەن.
قۇشلار سايراپ توي ياساپتۇ چىمەندە،
مەدھىيلەپ كۈننى ئىشقى-زوق بىلەن.
شۇم ھۇقۇشلار پەيت راسا كەلدى دەپ،
كۈنگە بىردىن ھۇجۇم ياساپ چىقىپتۇ.
سۈرەن سېلىپ، ھۇۋلاپ شۇملۇق ئاۋازدا،
شىلتىڭ ئېتىپ، كۈنگە ئوزىن ئېتىپتۇ.
بىراق، كۈننىڭ ھارارىتى قويامدۇ،
كويدۇرمەستىن شۇم پېيىنى تېچ-ئامان؟!
رەسۋا بوپتۇ قاناتلىرى قايىرىلىپ.
مۇئەللەقتە قاپتۇ شۇملار شۇ زامان،
كۈندۈزدىنمۇ، كېچىدىنمۇ ئايرىلىپ...

1958 - يىل، ئۇرۇمچى.

ئابدۇرېھىم توختى

كېپىنەك بىلەن چۈمۈلە

ھاۋا ئىسسىق ئىدى ئەتراپ جىم-جىت،
ھاشارەت نەدىدۇ، ئۈنلەيتتى "چىرت-چىرت".

كېزىپ قايناق ۋە زور بىر ئوت سامادا،
چاچاتتى زەپ ھارارەت مۇشۇ ئەسنادا.

ئېتىزلار رەڭمۇ-رەڭ گۈللەرگە تولغان،
گۈپۈلدەپ ھىد چاچاتتى لالە-رەيھان.

كورۇنەر سەل بولۇپ ساراپ① يىراقتا،
يېقىن بارسا كورۇنگەي باشقا ياقتا.

① ساراپ — ياز كۈنى ئەڭ ئىسسىق چاغدا يىراقتا سۇدەك كورۇنىدىغان جىسمسىز نەرسە.

AltunOq

تەبىەت ھوسنىگە مەس بوپ كېپىنەك،
ئۇچاتتى بىر ئىگىز، بىر پەستە يەلدەك.

ئۇنىڭدا زادىلا غەمدىن ئەسەر يوق،
ئۇ شۇنداق شات ئىدى شۇنچە ئىدى شوخ.

ئۇچاتتى گاھ ئىگىز، گاھ پەستە ھەريان،
ئۆزىگە زوقلىنىپ قىلاتتى جەۋلان.

كوزى چۈشتى كېپىنەكنىڭ بىناگاھ،
چۈمۈلە ھالىدىن ئۇ بولدى ئاگاھ.

چۈمۈلە ئالدىرايتتى شۇنچە جىددى،
جاپا سەزمەس ئىدى پۈكلەنسە قەددى.

ھىلى يۈگرەر ئىدى ئۇ ياق-بۇ ياققا،
مەشغۇلات يېنىدىن كەتمەس يىراققا.

كېپىنەك ئويلىدىكى، شۇنچىلىك جان،
گېلى تويىمامدىكىن! ھەي ئۆزى نادان.

بۇ يازنىڭ پەيزىنى بولمامدۇ كورسە،
ئوزىنىڭ ئازغىنا جانىغا كويسە.

ئاشۇنداق تەپچىرەپ مىڭ يىل ياشامدۇ؟
قىدىرسا توختىماي قەدرى ئاشامدۇ؟

دىدى چۇمۇلىگە ئوي ـ تەدبىرىنى،
يىتۇرمەك بولدى ئاڭا تەسىرىنى.

مېنىڭدەك ئويلىساڭچۇ ئەي چۇمۇلە،
مېنىڭدەك ئوينىساڭچۇ ئەي چۇمۇلە.

هاياتنىڭ قەدرىنى بىلمەس نادانسەن،
بىكاردىن يۈك توشۇشقا كارۋان سەن.

مېنىڭ بىرلە تاماشا قىل، قوي ئىشنى،
پەرق ئەتكىل ئاداش ياز بىرلە قىشنى.

❖ ❖ ❖

چۇمۇلە ئوز ئىشىگە ئالدىرايتتى،
غىمى بۇ ئىش تۈگمەي قالمىغايتتى.

جاۋاپ بەرمەي كېتىشكە كوڭلى قىيماي،
دىدى: ”هەي كېپىنەك هالىڭغا ۋاي-ۋاي،

هاماقەت بولما، قوي ئۇنداق گېپىڭنى،
بىلىپ قويدۇم سوزۇڭدىن بار دىتىڭنى.

ياشا دۇنيادا بىر كۈن ياكى يۈز يىل،
رىزقىمنى تاپىمەن ئەمگىكىمدىن بىل.

كۈچۈك بار ۋاقتىدا بولساڭ تىرىشچان،
كېيىن بىر كۈنلەردە قىلمايسەن پۇشمان.

ئەگەر ياز ۋاقتىدا سالساڭ ئىمارەت،
ئوتەرسەن قىش كۈنى بىغەم-پاراغەت.

بىلىپ قوي كېپىنەك ھۈنىرىم مېنىڭ،
ئىش-مېھنەت، تەر توكۈش ھوزۇرۇم مېنىڭ.

'قۇلدەك ئىشلە، بەگدەك يە' دىگەن ئىكەن،
ئىزدىمەيمەن ئولۇپ قالسام تەييار كېپەن.“

كېپىنەكنىڭ قاتتىق مۇشت تەگدى چىشىغا،
مېڭىپ كەتتى چۇمۇلە ئوز ئىشىغا.

❖ ❖ ❖

ئۇزۇن يازلار تۈگەپ كەچكۈز كەپقالدى،
كوڭۈللۈك خوش چاغلار نەدە قەپقالدى.

كۈنگە نەچچە ۋاخ ئۆزگىرىپ ھاۋا،
بەزىدە ئىچىلسا، تۇتۇلۇپ يانا.

بۇلۇتلار گۈلدۈرلەپ چاقتى چاقماقلار،
ياغاتتى يامغۇرلار، يولدا پاتقاقلار.

ئۈزۈلگەن بەرگىدىن ياپراق ساپىغى،
تۇرۇلگەن غەسلىكتە ئاسمان قاپىغى.

ئىچىلماي كېلەتتى ئۈچ كۈندىن بويان
گۈل ـ گىيا چېكەتتى سوغۇقتىن پىغان.

چۈمۈلە بىمىننەت ئۆيدە ياتاتتى،
خاتىرجەم ئۇيقۇدا، ھاردۇق ئالاتتى.

كېپىنەك بىچارە ئۈچۈشقا نى جان،
ھول بولۇپ يامغۇردا پەكىرى ئۇچقان.

ئەھۋال بەك خاراپ، بەكمۇ پەرىشان،
بولغانتى شۇ تاپتا نىم ئۆلۈك نىمجان.

AltunOq

لەۋ ـ لېۋىگە تەگمەي تىترەيتتى يىغلاپ،
دىدى ئۇ: "چۈمۈلەم، بۇرادەر ئەھباپ.

بىر كورگەن تونۇش، ئىككى كورگەن تۇققان،
تىلەپ كەلدىم سىزدىن پانا ۋە پىنھان."

ساھىپخان چۈمۈلە دىدى: كېپىنەك،
(كېپىنەككە يېپىپ شەپقەتتىن ئىتەك.)

مەرھابا سىزگە ــــ مېھمانىمىزغا،
مەرھەمەت قىلىڭ بۇ خانىمىزغا.

ئولتۇرغۇزدى تورگە يولەپ ئەپكىرىپ،
ئىززەت ۋە ئىكرامنى بىجا كەلتۈرۈپ.

كېپىنەك ئىسسىنىپ جان كىردى بولغاي،
مېھماندارلىقتىن شات بولدى بولغاي.

مىننەتدارلىقتىن نۇر تولدى كوزىگە،
ھاياجان بىلەن كىرىشتى سوزىگە:

"بۇنداق بولۇشىمنى مەن بىلمەپتىمەن،
ئاينىڭ ھەممىسىنى مەن ياز دەپتىمەن.

ئويۇن ـ تاماشا بولۇپتۇ بىلگىنىم،
يىغلاتتى ئاخىردا جايسىز كۆلگىنىم.

پۇشايمان ۋە ھەسرەت ئەمدى مىلىك تۇۋا،
ئەي دوستۇم تۇۋامغا سەن ئۆزەڭ گۇۋا.

جېنىمدەك بىلمەن ۋاختىڭ قەدرىنى،
قىش يېتىپ كەلمەستىن يازنىڭ قەدرىنى.

بەك نادان ئىكەنمەن ھەمدە ھاماقەت،
ئاڭلىمىدىم يازدا بەرسەڭ نەسىھەت.

بۈگۈن يۈرىگىمدىن قىلدىم ساڭا ئەھد،①
بىكار يۈرمەيمەن مەڭگۈگە مىن بەئد.②

❖ ❖ ❖

قىش كېلىشتىن بۇرۇن يازنىڭ قەدرىن بىل،
قېرىلىقتىن بۇرۇن ياشلىق قەدرىن بىل.
ھاياتىڭ گوھەردۇر بىكار ئۆتكۈزمە،
پۇرسەت غەنىمەتتۇر قولدىن كەتكۈزمە.

1944 ـ يىل.

---

① ئەھد ــ ۋەدە.

② مىن بەئد ــ بۇنىڭدىن كېيىن.

هەپىرەڭ بىلەن يانتاق

بىر كۈنى ئىشقىۋاز شەپشەك هەپىرەڭ،
يول سالدى جىلۋە قىپ ئوستەڭ بويىغا.
يولۇقتى ئۇنىڭغا يانتاقمۇ شۇ دەم،
مېڭىشتى ئىككىسى ئىشقى كويىدا.

”ئاشىق“لار مۇڭدۇشۇپ كەلدى ئوستەڭگە،
جاي ئېلىپ ئولتۇردى سۇنىڭ بويىدىن.
كوز تاشلاپ بىر نەپەس بىرسى بىرسىگە،
مۇهەببىتى ئاشتى ئوتلۇق كوڭلىدىن.

يانتاقجان باشلىدى سوزىنى ياساپ،
ئاشىقلىق بابىدىن قىلدى هىكايە.
ئاشىقلار نامىنى بىر-بىرلەپ ئاتاپ،
كوزىگە سالدى ئۇ غەمكىنلىك سايە.

”بىر سىكۇنت خىيالىم ئاجرىماس سىزدىن،
ئەجەپمۇ دەۋاسىز دەرتكە يولۇقتۇم.
تاپالماي سىز كەبى گۈلنى چىمەندىن،
ئارمان ئۇپقۇنىدا ھەر يان سوقۇلدۇم.

مەندە يوق ئۆزگىچە يامانلىق نىيەت،
تىلىگىم سىز بىلەن بىر تۇرمۇش قۇرۇش.
سىزنى دەپ قانچىلىك تارتسامۇ كۈلپەت،
قەلبىمدە ئىشقىڭىز يەنە ئۇرار جۇش...“

ھەپىرەڭ دەم ئۆتمەي كەلدى ئىندەككە،
بىر كۈلۈپ يانتاققا ناز قىلىپ باقتى.
خۇمار كوزىنى ئوينىتىپ بىر پەس،
”مەجنۇن“ قەلبىگە ئوتلارنى ياقتى.

”بوپتۇلا، نىمە دەيتتىم نالە قىلدىڭىز،
سوزىڭىز قالمىسۇن ھەرگىزمۇ يەردە.
يالغان بولمىسۇن قىلغان ۋەدىمىز،
باشقىلار ئۇقمىسۇن قالسۇن مەشەدە...“

”ئاھ، جىنىم مىھرىڭىز كوڭلۇمنى ئېلىپ،
يورۇتتى قۇياشتەك غەمكىن دىلىمنى.

دىدى ئۇ، ــ ئىشەنمەيــمەن كوزلىرىمگە ھەم،
ئوڭۇمغۇ، چۈشۈمغۇ تاپقىنىم سىزنى...“

ئىككىسى بىر نەپەس كەتتى خىيالغا،
ئوركەشلەپ ئېقىن سۇ نەغمە چالاتتى.
ھايت ـ ھۇيت دىگىچە پۈتۈشتىڭلىما؟!
دىگەندەك سۈزۈك سۇ شاۋقۇن سالاتتى.

ئەۋرىشىم تال كەبى مەھكەم چىرمىشىپ،
ھەپىرەڭ ياماشتى يانتاق بويىغا.
ئالدىراپ ئېچىلغان ناياق ھەپىرەڭ،
كوپ ئوتمەي پۇلىشىپ قالدى دالدىدا.

ماختىنىپ يانتاقچان جار سىلىپ كوپكە:
”چاقانلىق كېرەكتە“ دىدى ھەممىگە.
مېنىڭدەك ئەپلەشنى ئۈگەنمەي تۇرۇپ،
”ئاشىق“ دەپ چىقىــماڭلار ھەرگىز سەھنىــگە.

ماختانچاق يانتاقمۇ رەڭۋازلىق قىلىپ،
ئاخىرى دۈچكەلدى تۈيۈق كوچىغا.
ھەپىرەڭ ھالىنى كورگەن گۈللەرمۇ،
ئالدىراپ ئېسىلماس بولدى بويىغا.

1954 ـ يىل سېنتەبىر، غۇلجا.

جاپپار ئەمەت

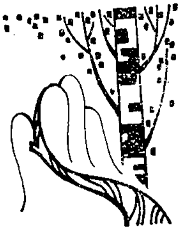

تېرەك بىلەن سوگەت

قىزىدى چوڭ باغچىدا ماختاش-شىكايەت بىر كۈنى،
ئاڭلىناتتى پو تېرەكنىڭ بەكمۇ ھەيۋەتلىك ئۈنى:
— ئاڭلا ھەممىڭ، مەن بۇ باغنىڭ باشلىغى، ئەڭ كاتتىسى،
بويلىرىم ئاسمان پەلەك، مەندىن تۇۋەندۇر باشقىسى.
قامىتىم شۇنداق كېلىشكەن تۈپ-تۈزۈك ياپراقلىرىم،
يىلتىزىم چوڭقۇر مېنىڭكى، كەڭرىدۇر تۈپراقلىرىم.
بولمىسا سايەم ئەگەر ئوت-چۆپ قۇرۇپ كەتمەسمىدى؟
توسمىسام مەن گەر شامالنى باققا خەۋپ يەتمەسمىدى؟

پو تېرەك مەغرۇرلىنىپ ماختاندى شۇنداق ناگىھان،
شاخلىرى پاخپايدى مەغرۇر، كېرىلىپ كەتتى شۇ ئان.

ئېگىلىپ قىلدى خوشامەت "راست" دىدى دوڭغاق سوگەت،
— باققا سىزدىن ئۆزگىسى باشلىق بولالمايدۇ پەقەت!

قەددى ـ قامەت بابىدا كىم بار يەنە سىزدىن بولەك؟
بولمىسىڭىز سىز ئەگەردە كىم بولار بىزگە يولەك؟
بولمىسمۇ مەن غېرىپنىڭ گۈل ـ چېچەك يا مۇۋىسى،
كىم قىلار يەكلەشكە جۇرئەت، تۇرسا سىزدەك ھامىسى!
يەرگە ئەگدى شاخلىرىنى، قىلدى تازىم شۇ ھامان،
تىز پۈكۈپ دوڭغاق سوگەت ئۆز دەردىنى قىلدى بايان:
ــ بىر كۈنى غەيۋەت قىلىپ دەيدۇ ئۈرۈك چېلىپ چاۋاك،
پو تېرەك ئۆزى يوغان بولغان بىلەن ئىچى كاۋاك.
يەنە دەيدۇ شاپتۇلا: بولغاچقا مۇۋەم بەك تولا،
خالىمايمەن بوي سوزۇپ ھېچ كىمدىيىشنى زادىلا.
ماختىنىپ ئۆزىنى چوڭ تۇتقان بىلەن قاپاق تېرەك،
يوق ئوتۇن بولماقتىن ئۆزگە ئۇندا بىر خىسلەت بولەك.

ئاڭلىغاچ دوڭغاق سوگەتنىڭ سوزلىرىنى پو تېرەك،
غەزەپ قايناپ تېشىپ ھەم سوزدى بوي ئاسمان پەلەك.
”خەپ“ دىدى ئاچچىغلىنىپ، جامدەك ئېچىلدى كوزلىرى،
زەردىسىنى قاينىتىپ دوڭغاق سوگەتنىڭ سوزلىرى.
ــ قېنى مەن ھەممىڭنى بىردەك خانىۋەيران قىلمىسام،
كەستۈرۈپ ياغاچچىغا، ھەممىڭدە تاختاي تىلمىسام.
دەپ قەسەم قىلدى تېرەك، ئالىماقتا ئوچ باغلاپ نىيەت،
كۈلدى قاقاقلاپ شۇ چاغدا شاتلىنىپ دوڭغاق سوگەت.

يوق دىمەڭ تۇرمۇشتا مۇنداق پو تېرەكتەك كاتتىنى،
كەسپى شۇ بىلمەيدۇ ھەرگىز لاپ ئۇرۇشتىن باشقىنى.
ھەيۋە قىلسا دەل-دەرەخلەرگە مۇشۇنداق پو تېرەك.
جان باقار دوڭغاق سوگەت، ئىگىلەپ خوشامەتتىن يولەك.

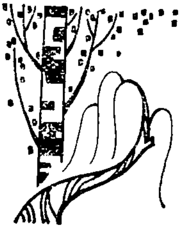

AltunOq

سەكسەن ساپاق ۋە يوگومەچ

گۈزەل بىر يېزىنىڭ گۈلشىنىدە،
ئوسەتتى بىر تۈپ سەكسەن ساپاق.
بولساڭ سەن ئەگەر سوز ئۈستىسى
قېنى، گۈزەللىگىنى
تەسۋىرلەپ باق!...
بىراق، سۈرەتلەشتىن ئاجىز تىلىم،
گۈل شۈنچىلىك چىرايلىقكى
تويمايتتىم قاراپ.
ياپ-يېشىل يوپۇرماقلىق شاخ ئۈستىدە،
تۇراتتى بىر توپ يۇلتۇز —
ھۆكەر پارلاپ!...

ئاھ، ئاشۇ گۈزەل گۈل غولىغا،
يىلاندەك ئورۇلۇپ كىلەر يوگومەچ.
گۈل تۇرار خەۋپتە قالغان گۈزەلدەك،

كۆن ئاستا ئولتۇرۇپ، كىرمەكتىدى كەچ...
كوڭۇللۇك ئەمگەكتىن يانغان ياش دىخان
كېلەتتى شۇنچىلىك خوش قىياپەتتە...
كوزلىرى چۈشكەندە سەكسەن ساپاققا،
تىكىلدى يوگۇمەچكە
غەزەپ ـ نەپرەتتە...
يىگىت يۈرىكىدە گۇلدۇرماما
گۇلدۇرلىدى، كوزلىرىدە چاقماق يېنىپ.
ئېتىلغان ئوقتەك ئۇچۇپ كەلدى ـ دە،
تاشلىۋەتتى يوگۇمەچنى يۇلۇپ ئېلىپ:
"بوغۇۋىدىڭ ئوتموشتە يوگۇشۇپ
ئومرىمىزنىڭ گۇللىرىگە خۇددى يىلاندەك!
بۇگۈن بىزنىڭ زامانىمىز!
سەكسەن ساپاق —
كوزىمىزنىڭ قارىسى
مەن كورىمەن ئۇنى جېنىمدەك!..."

گۇلشىنىدە يېزىنىڭ
ئوسمەكتە سەكسەن ساپاق،
كۈندىن ـ كۈنگە ھوسنىگە تولۇپ.
سويگۇسىنى سۇ قىلىپ ئوستۈرمەكتە
ئازات دىخانلار
ئاڭا سادىق ئاشنا بولۇپ.

1957 ـ يىل ئاۋغۇست، كۇچار.

سۇلتان ماخمۇت

بۇلبۇل ناۋاسى

سۇرۇپ جۇتنى قىزىل بوران، قۇياش نۇرى چېچىلغاندا،
كۈلۈپ خۇشبۇي چېچىپ ئەترە، شەپەقرەڭ گۈل ئېچىلغاندا؛
بولۇپ گۈللەرگە پەرۋانە، گۈلىستان قوينىدا يايراپ،
غەزەللەر ئوقىدى بۇلبۇل خوشاللىق ئىلكىدە سايراپ.
ئۇنىڭ خۇش نەغمىسى قەندەك، خالايىق كوڭلىگە ياقتى،
قالىغاچلار ئۇسۇل ئويناپ قىلىپ پەرۋاز قانات قاقتى.
چىدالماي شۇم ھۇقۇش شۇنـدا، يامان ئەلـپاز بىلەن ھۇۋلاپ،
قانات سىلكىپ، سىيلىپ تەھدىت، دىدى بۇلبۇلغا چالۋاقاپ:
— كوتەردىڭ كوپ مەھەل چۇقان، نىمىشقا قىلچە ھارمايسەن،
نىمىشقا مەن يامان كورگەن قۇياشنى شۇنچە ماختايسەن؟!
چاۋىلداپ سايرىشىڭ تىنسۇن، جىنىم جاق تويدىغۇ سەندىن،
كوزۇمدىن يۇتمىسەڭ دەرھال كورىسەن كورگۈلۈك مەندىن!
ھۇقۇشنىڭ چەكچىيىپ قىلغان پوپۇزا، دوقىغا باقماي،
جاۋاپ بەردى شۇئان بۇلبۇل غەزەپلەر قەلبىگە پاتماي:
— بىرىپ تاڭ جىلۋىسى ئىلھام، باھار پەيزىگە كۈي قاتتىم،

قىزىل گۈلگە بولۇپ مەپتۇن غەزەل ـ ناخشامنى ياڭراتتىم.
يامان دەپ سوككىلى تاڭنى سېنىڭدەك مەن ئەمەس پەسكەش،
ئولۇپ كەتسەممۇ قىلمايمەن ئاۋازىمنى ساڭا تەڭكەش!
گۈزەل بوستان ئارا ئۇرغۇپ ھامان مەردانە سايرايمەن،
قۇياشقا تەلپۈنۈپ مەڭگۈ ئۈنىڭ نۇرىدا يايرايمەن.
غەزەل ـ ناخشىلىرىم بولسۇن ساڭا خەنجەر، ئېتىلغان ئوق،
ئوزەڭ دەشتكە راۋان ئەيلە، قىزىل گۈلشەندە ھەققىڭ يوق!
ھۇقۇش كەسكىن جاۋاپ ئاڭلاپ، زۇۋاندا تۇتۇلۇپ قالدى،
بەئەينى ئوغا ئىچكەندەك ئاۋازى بوغۇلۇپ قالدى.
بۇزۇپ پەيلىنى شۇملۇقتا، جېنىنى ئۇ ئېلىپ قولغا،
سېلىشقا ئۇرۇنۇپ چاڭگال ئېتىلدى شۇندا بۇلبۇلغا.
چېچەن بۇلبۇل كېرىپ قەددىنى چېلىشقا تېزلا راسلاندى،
كۈرەشنىڭ چاقمىغى چاقتى، چېلىش مەيـدانىدا باشلاندى.
بۇنى كورۇپ جەسۇر لاچىن گويا ئوقتەك ئۇچۇپ كەلدى،
كوزىدىن ئوت يېنىپ چوغدەك غەزەپكە لىق تولۇپ كەلدى.
ئۇرۇپ كوكسىدە شىددەتلىك ھۇقۇشنى ئەيلىدى تالقان،
چاۋاك چالدى چىمەن باغلار، كۈلۈپ كەتتى زىمىن ـ ئاسمان.
ئورۇن يوق باغدا ھۇقۇشقا! ـــ دىدى لاچىن جاكا قىلدى،
راسا خەندان ئۇرۇپ بۇلبۇل گۈلۈستاندا ناۋا قىلدى.

1977 ـ يىل نويابىر، ئۇرۇمچى.

ھوشۇر ئىبراھىم

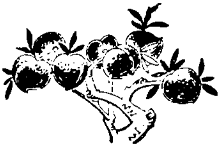

شاپتۇللار سوھبىتى

بىر جۈپ شاپتۇل ئۆسۈپتۇ،
يول بويىدا — ئۆتەڭدە.
سايىداركەن ئادەملەر،
يازدا توختاپ ئۆتكەندە.
بىرى ياۋا — مېۋىسىز،
بىرى ئۇلاق — بولۇقكەن.
گەردەن چىنە — مېۋىسى،
تەمى قەنگە تولۇقكەن.
ئايلار ئۆتۈپ بىر كۈنى،
سۆزلىشىپتۇ ئىككىسى.
ئاڭلاپ قاپتۇ تۈۋىدە،
سايىدىغان بىر كىشى.
ياۋا شاپتۇل قىپتۇ سۆز:
— تەڭدىشىم يوق جاھاندا.
ئۆستۈم گويا چىناردەك،

بېشىم يەتتى ئاسمانغا.
سايەم تولۇق مىڭكى،
ھەممە ئادەم بەھرىمەن.
بويۇم تۈپ-تۈز ھەم سىلىق،
گۈزەللىكتە يەككىمەن.
سېنىڭ بېشىڭ پاقىۋاش،
بويۇڭ پاكار ھەم سېمىز.
شېخىڭ يەرگە ئېگىلگەن،
ئۇسەلمەستىن بەك ئېگىز.
شۇڭا كورمەي يىراقنى،
كوپنى بىلمەي قالىسەن.
نىمىشقىدۇ ھەرقاچان،
ماختاشنى سەن ئالىسەن؟!
— نىمە ھەددىم بۇرادەر، —
دەپتۇ يەنە بىرسىمۇ، —
ماختىنىشتىن نەھاجەت،
ئەللەر بىلىپ تۇرسىمۇ.
ئەلگە مىۋە بەرمەستىن،
ماختىنىشنى بىلىسەن.
ئېيتقىن دوستۇم، چىنارمۇ،
يا شاپتۇلمۇ، نىمىسەن؟
— بىلدىم، ئەمدى سىرىڭنى،

قىپسەن ماڭا ئۆچمەنلىك.
باشقىلارغا چىقىپسەن،
قىلىپ يەنە سوزمەنلىك!
سېنىڭ بىلەن بىر جايدا،
تۇرۇش ماڭا ئەپ ئەمەس.
كېتەي سەندىن يىراققا،
نىمە دەيسەن گەپ يىمەس؟
ھۇرپىيىپتۇ ئاچچىغلاپ،
ئىگىز بويلۇق شاپتۇلجان.
سوزنى ئاپتۇ سايىداپ ــ
تۇرغان ئادەم شۇ ھامان.
نىمانچىلا كورەڭلەپ،
ماختىنىسەن شاپتۇلجان؟
نەگە بارساڭ باراڭنى
كېرەك قىلماس ئەل ھامان.
سەنمۇ ئاشۇ دوستۇڭدەك،
مۇۋە بەرسەڭ بولمامدۇ؟
كەمتەر بولۇپ ئۇگەنسەڭ،
شېخىڭ گۇلگە تولمامدۇ؟
مۇۋە بەرمەي گىدىيىپ،
سولەت بىلەن ماختانما.
ئەدەپلىك بول، ئەقىل تاپ،

باراڭ بىلەن ئالدانما!
ئۈزۈن بويلۇق شاپتۇلجان،
قىزىرىپتۇ چېچەكتەك.
باغۋەن ئۇنى ئۇلايتۇ،
بوپتۇ مېۋە مۇشتۇمدەك.

✥ ✥ ✥

ئۆزىن ماختاش نەھاجەت،
ماختىسۇن ئەل-باشقىلار.
مېۋە بەرسەڭ ئەل ئۈچۈن،
سېنىڭ توھپەڭ شۇ بولار...

AltunOq

مەمتېلى زۇنۇن

بۇغداي بىلەن كوممە قوناق

مەغرۇرلىنىپ كوممە جان،
مازاق قىلدى بۇغداينى:
"مۇشەققەتتە ـ كۈلپەتتە
ئۆتكۈزىسەن ئون ئاينى.

چۈشكەن هامان يەرگە سەن،
ئۈششۈك سېنى ئورايدۇ.
نەشتەر ئۇرۇپ قەهرىتان،
يىلىگىڭنى شورايدۇ.

باهار پەسلى بوراندا
بەل ـ قوۋۇرغاڭ قايرىلىپ،
ئۆلگۈرىسەن ئومىغا
تەڭ جېنىڭدىن ئايرىلىپ..."

بۇغداي دىدى: "شۇڭلاشقا
ئەل ئالدىدا ئېزىز مەن."
"گەپنى بولمە، قارىۋاي،
مەن سېنىڭدىن ئىگىز مەن!

تېنىم — تومۇر نەيزىدۇر،
قول-ياپرىغىم گاڭ قىلىچ.
تاجى پوپۇك بېشىمدا،
ساقاللىرىم بەش غېرىچ.

كامالەتكە يېتىمەن
توت ئايدا — تېز سۈرئەتتە.
ئېزىز ئومرۇم ئوتىدۇ
سالقىن يازدا — راھەتتە..."

بۇغداي دىدى: "سوزۇڭ راست،
ئىگىز، قاۋۇل، سېمىز سەن؛
ئويلاپ قارا، نىمىشقا
ئات-ئۇلاققا بوغۇز سەن؟"

1981-يىل 14-سېنتەبىر، قەشقەر.

مىرزاھىد كېرىمى

داغدا قالغان ھوپۇپۇپ

ياشاركەن ھوپۇپۇپ جاڭگال ئىچىدە،
يالغۇزلۇق تارتىپ ئۇ كۈندۈز-كېچىدە.

يالغاندىن تورەلگەچ تېنى قوتۇركەن،
نە تېنى قاراڭغۇ ئىچى قوتۇركەن.

ئەتىللا تون بىلەن يېپىپ زاتىنى
كىيىپ تاز بېشىغا ئالتۇن تاجىنى؛

يالغان سوز ئاغزىغا كەلمىسە قايناپ،
ماختاركەن ئوزىنى "خۇشبۇي" دەپ سايراپ.

راست گەپتىن قاچاركەن، تىترەپ تۇراركەن،
يالغاننى راست قىلىپ قىلتاق قوياركەن.

ئۈنىڭغا يولىماس ئىكەن باشقا قۇش،
شۇڭلاشقا ھېچكىمدىن بولماپتۇ ئۇ خوش.

دايىما ئويلاركەن بىر دوست تېپىشنى،
نام-ئابروي قازىنىپ چوڭ يەپ-ئىچىشنى.

تورغاينى ئۇچرۇپ دەپتۇ: "چىۋەرسەن،
بىر كۈندە يەتتە قات كوككە يېتەرسەن.

سايرىساڭ تولىدۇ ئالەم ئۈنۈڭگە،
مەن ھەۋەس قىلىمەن خوشال كۈنۈڭگە.

دوست بولغىن مەن بىلەن تاجىمنى بېرەي،
مەن ئىچسەم سەن بىلەن گۈلباغدا ئىچەي."

كوك تورغاي ئۈنىڭغا بېرىپتۇ جاۋاپ:
"سوزلىرىڭ يالغاندۇر ئېيتقان مۇشۇ تاپ.

بىر كۈندە مەن قانداق چىقاي ئاسمانغا؟
قانداقمۇ بۇ ئۈنۈم يەتسۇن جاھانغا؟

مەن كېرەك قىلمايمەن سېسىق تاجىڭنى،
بىلىمەن ئالدامچى كورەڭ ھالىڭنى.

AltunOq

سىنى دوست تۇتمايمەن كەتكىن يىپپىشما!
نومۇستۇر، رام بولۇش سەندەك نىجىسقا...“

پۈر قىلىپ يىراققا ئۇچۇپ كېتىپتۇ،
هوپۈپۈپ كاككۇكنى ئىزدەپ تېپىپتۇ.

تەتىللا تونىنىڭ قىقىپ پېشىنى
ئېگىپتۇ كاككۇكقا ئۇ تاز بېشىنى:

”سەن جىمى قۇشلارنىڭ دەناسى كاككۇك،
سەن ئاسمان-زىمىننىڭ رەناسى كاككۇك.

سەن بىلەن دوست بولسام كوڭلۇم ئېچىلغاي،—
دەپ سىنى يامانلاپ كەپتىكەن تورغاي؛

باغرىغا بىر تېپىپ هەيدىدىم ئۇنى،
دوست تۇتۇپ ئېيتاي دەپ كەلدىمەن شۇنى.

پەرىشتە ئويغىنار سايرىساڭ لەرزان،
ئاڭلىسا نىمجانلار تاپىدۇ دەرمان.

سەن ئۇچساڭ يېتەلمەس لاچىن ۋە شۇڭقار،
ئۇنىڭدىن گۈل كۈلۈپ تاڭدا ئېچىلار.

مەن بۇگۈن تونۇمنى ساڭا ياپاي دەپ،
كەلدىمەن ئالدىڭغا ھەمرا بولاي دەپ".

دەپتۇ ئۇ ھوپۇپۇپ تەڭلەپ تونىنى؛
بىر قاراپ ئەپتىگە ئىلىپ بۇيىنى،

سەسكىنىپ غەزەپكە تولۇپتۇ كاككۇك،
تىرەكنىڭ ئۇچىغا قونۇپتۇ كاككۇك.

دەپتۇ ھەم: "دوست تۇتماس سىنى بوز تورغاي،
تاشلىماس يامانلاپ مىنى بوز تورغاي.

ئىيتقىنىڭ تامامەن يالغان، راست ئەمەس،
قىلمايدۇ پەرىشتە ئۇنۇمگە ھەۋەس.

ئۇچۇشقا لاچىنغا يەتكىنىم يوقتۇر،
بەدبۇيسەن، يىنىڭدىن كەتكىنىم خوپتۇر.

بۇلبۇلدىن خۇش ئاۋاز قۇش يوق جاھاندا،
چىقمايدۇ بىر ھەمرا سەندەك يامانغا.

سىنى دوست تۇتمايمەن كەتكىن يىپپىشما!
نومۇستۇر، رام بولۇش سەندەك نىجىسقا..."

كېتىپتۇ كاككۇكجان قاپتۇ ھوپپۇپ،
قىچىشىپ تاز بېشى قوسغى كوپپۇپ.

ھوپپۇپ تۇيدۇرماي بۇلبۇل قېشىغا—
كەپتۇ زەر تاجىنى كىيىپ بېشىغا.

"ئەسسالام بۇلبۇلجان قۇشلار شاھىسىز،
باغ ئەمەس جەننەتنىڭ نۇرلۇق ماھىسىز.

كەپتىكەن يېنىمغا كاككۇك ۋە تورغاي
دەپ: نىچۇن سەن تۇرساڭ بۇلبۇل سايرىغاي؟

يول كورسەت بۇلبۇلنى يوق قىلايلى بىز،
دېيىشتى ۋە يانا: بولغىن شاھىمىز...

دەرمەھەل ئۇلارنىڭ تىلىنى كەستىم،
كەلدىممەن سىزنى دەپ بەختىمگە يەتتىم.

ئاي، قۇياش ئۇستىدە نامىڭىز مەشھۇر،
قۇشلارنىڭ ئىچىدە سىز گۈزەل، مەغرۇر.

ياڭرىسا ئۇنىڭىز شېھىت تىرىلەر،
كۇندۇزگە ئايلىنار زۇلمەت كېچىلەر.

مەن ياخشى كورىمەن سىزنى ئەزەلدىن،
كەلدىممەن سالامغا يۇلتۇزچە يەردىن...“

دەپ قاقتى قاناتىن هوپۇپۇپ شۇئان،
بۇلبۇل بىر سىلكىنىپ دىدى: ”شۇم چايان!

مەن قانداق شاھ بولاي تۇتى قۇش تۇرسا،
تەختىدە مۇشۇ دەم ئۇ خەندان ئۇرسا.

قانداقمۇ تىرىلگەي ئولۇك سايرىسام؟
قانداقمۇ تۇن-كۇندۇز بولار يايرىسام؟

ماختىدىڭ يالغانىنى سېتىپ ئۇياتسىز،
قانچىلىك ئاشۇرۇپ سوكەرسەن ئارسىز!؟

قىلمىغىن كاككۇكقا، تورغايغا توهمەت،
چېقىمچى تاپالماس دۇنيادا هورمەت.

سوزۇڭنىڭ بىرسىمۇ راست ئەمەس، يالغان!
لايىقتۇر سەن ئۇچۇن قاراڭغۇ زىندان.

ئاڭلىسا شاتۇتى دارغا ئاسقۇزار،
سېسىق-بۇس تېنىڭدىن هەممە جان بىزار.

AltunOq

سىنى دوست تۇتمايمەن كەتكىن، يىپپىشما!
نومۇستۇر، رام بولۇش سەندەك نىجىسقا...“

تۇگىمەي بۇلبۇلنىڭ سوزى پۇر قىلىپ،
ئۇچتى ئۇ ھوپۇپۇپ جىنى شۇر قىلىپ.

بارمىدى شاتۇتى يىنىغا زىنهار،
كەززاپ، دەپ جازالاپ ئىشتىن قورقار.

ھاياتتىن بىر لەززەت ئالالماي ھامان،
قايغۇرار ھوپۇپۇپ چىرايى سامان.

ھوپۇپۇپ ياخشى، دەپ ھىچكىممۇ باقماس،
قۇرۇق سوز ھەرقاچان قۇلاققا ياقماس.

ئارىغا كىرەلمەي قالدى ئۇ داغدا،
قەستىگە يىتەلمەي قالدى ئۇ داغدا.

كەززاپلىق شۇم ئادەت ياماندىن-يامان،
يالغانچى دۇنيادا يالجىماس ھامان.

1981 ـ يىل 29 ـ ئوكتەبىر.

تۇرغان شاۋدۇن

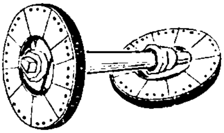

چاق بىلەن ئوق

ھارۋا ھامان غىچىلداپ ماڭار،
چاق بىلەن ئوق ئاستا پىچىرلار،
چاق ئېيتىدۇ: ”مېنىڭ كۈچۈم كوپ،
مەن بولغاچقا ئارتىلىدۇ يۈك.
بارلىق يۈكنى مەن ئېپ بارىمەن،
ھارۋىكەشنىڭ چىندىن يارىمەن“.
ئوق ئېيتىدۇ: ”بولمىغاندا مەن،
چوگۈلەيسەن قانداقلارچە سەن؟
يۈك تارتىشتا رولىم چوڭ مېنىڭ،
ماختىنىشقا ھەققىڭ يوق سېنىڭ“.
شۇندا بويلا سۇندى-دە، بىردىن،
چىقىپ كەتتى چاق ئوز ئوقىدىن.
چاقتىن ئاجراپ يەرگە چۈشتى ئوق.
ئىككىلىسىنىڭ رولى بولدى يوق.

ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر

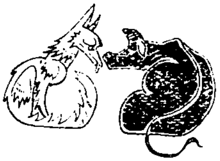

بورە بىلەن ئوكۈز

ئىككى ئوكۈز ئوتۈپتىكەن ئىناق بولۇپ،
كەڭ يايلاقتا ئايرىلماستىن ياشايدىكەن.
قوي-يىلقىلار ئوتسە يولدىن سالام بېرىپ،
بۇ قەدىناس ئىككى دوستنى قۇتلايدىكەن.
ئوزۇق ئىزلەپ بىر كەچقۇرۇن ئاچكوز بورە
چىققىنىدا، ئوكۈزلەرنى قاپتۇ كورۇپ.
جاۋغىيىدىن ئېقىپ ئۇنىڭ شولگەيلىرى،
"قالتىس تائام تەييار ئىكەن" دەپتۇ كۈلۈپ.
چاڭ سېلىپتۇ ئوكۈزلەرگە بورە بىردىن،
تىترەپتۇ تاغ ھۇلىغان شۇم ئاۋازىدىن.
ئۇ ئىككى دوست بوپتۇ شۇئان جەڭگە ھازىر،
قورقماپتۇ بۇ يىرتقۇچنىڭ ئەلپازىدىن.
قادالغاچقا كوكرىگىگە مۈڭگۈز زىختەك،
دات سېلىپتۇ، بورە ئارتقا چېكىنىپتۇ.
كوڭلىگە ئۇ، باشقا بىر خىل ئويىنى پۈكۈپ،

قورام تاشنىڭ ئارقىسىغا موكۇنۇپتۇ.
كوپ ئۇتمەستىن قاپتۇ كېلىپ تاش يېنىغا
ئوكۇزلەرنىڭ بىرى ئۇقماي ئوتلاپ يۇرۇپ.
ئاچكوز بورە يانداپ كېلىپ دەپتۇ ئاڭا:
”ئوكۇز دوستۇم، رەھمىم كەلدى سېنى كورۇپ“.
قارىغىنا، ئەتراپىڭدا قالماپتۇ چوپ،
بۇ ئوتلاقمۇ تۇگەشىپتۇ پايخان بولۇپ.
مەن ساڭا بىر يول كورستەي سالغىن قۇلاق،
يۇرمە ھەيران ئوزۇق ئىزلەپ سەرسان بولۇپ.
بەرمەكچى مەن، كونسەڭ ئەگەر شەرتىمگە سەن،
ئاۋۇ تاغنىڭ كەينىدە بىر يايلىغىم بار.
ئوت-چوپلىرى شۇنچىلىك مول، سۇيى شەرۋەت،
ئۇ تەرەپتە تۇرلۇك-تۇمەن بايلىغىم بار.
ئۇ يايلاقتا ھەمرايىڭنى قىلما شېرىك،
يايرا ئوزەڭ تەنھا كېزىپ، سەيلە قىلىپ،
ئوزەڭ خان-ئوزەڭ بەگ بوپ سۇرگىن ئومۇر،
ئەمما بۇنى قالمىسۇن ئۇ دوستۇڭ بىلىپ.
ئاچ بورىنىڭ سوزلىرىگە مەپتۇن بولۇپ،
نادان ئوكۇز دەپتۇ شۇئان ئاڭا ”ماقۇل“.
تاشلاپتۇ ئوز دوستىنى ئۇ قوساقنى دەپ،
مېڭىپتۇ تاغ ئارقىسىغا قاراپ ئۇدۇل.
تېخى بەلدىن ئاشا-ئاشماي بورە كېلىپ

Altun Oq

چاڭگال ساپتۇ ئۇ ئوكۇزگە زار قاخشىتىپ.
پۇشايمانىنىڭ ۋاقتى ئوتكەن چاغدا ئوكۇز
قۇتقۇزالماي قاپتۇ جاننى توۋا ئېيتىپ.
"كۇچ بىرلىكتە" دىگەن ماقال قاپتۇ شۇندىن،
"ھەرقاچاندا بولۇنگەننى بورە يەيدۇ".
ساۋاق ئالغان ئوكۇزلەرنىڭ تەقدىرىدىن،
پىشقەدەملەر بىر نىمىنى بىلىپ دەيدۇ.

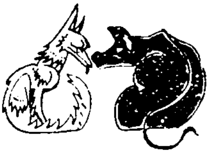

ئابدۇرېھىم ئىسمايىل

چالما بىلەن يوپۇرماق

تېپىشىپتۇ بىر كۈنى،
چالما بىلەن يوپۇرماق.
سوھبەت قىپتۇ ئۇزئارا،
خېلى قىزغىن ۋە ئۇزاق.
دەپتۇ چالما ياپراققا:
"يۇرۇپ كەلدۇق يەككە بىز.
دوستانىلىق تۇرمۇشنى
كەچۈرمىدۇق چەككە بىز.
بولماي كەلدى بىزلەردە،
تۈزۈك كۈچ ۋە چارە-دىت.
ئىلىنمىدۇق كوزلەرگە،
ئاجىزلىقتىن ھەر ۋاقىت.
بوزەك ئەتتى ئەجەپمۇ،
قار ۋە يامغۇر، بورانلار.
تارتىپ كەلدۇق ئۇلارنىڭ

دەستىدىن جىق زىيانلار.
بىرسى بىزنى خار كورسە
ئۈستىمىزدىن تۈكۈرۈپ.
بىرسى قىلدى قوپاللىق
ھەيدەپ سۈرۈپ ـ سۈپۈرۈپ.
ئوتنۇەرسەك شۇ پېتى
قاخشاۋېرەر جېنىمىز.
خاك ـ تۇپراقتا بالدۇرراق
قېتىلغاي بۇ تېنىمىز.
كېلىپ يورۇق دۇنياغا،
خورلۇق تارتساق ياخشىمۇ؟
ئاجىزلىقتا تەن بېرىپ
زورلۇق تارتساق ياخشىمۇ؟
تاپايلى تەڭ بۇنىڭغا،
بىرەر چارە ئامال بىز.
ئوتكۈزەيلى ھاياتنى،
بۇ ئارقىلىق خوشال بىز.
بۇ گەپ بىلەن يوپۇرماق،
ئوڭشاپتۇ سەل ئوزىنى.
تىترەك ئۈندە باشلاپتۇ
دىمەك بولغان سوزىنى:
"ئوبدان بولدى بۇرادەر

ئېيتقان سوزۇڭ سېنىڭكى.
ئارزۇيۇڭغا ئوخشايدۇ
ئارزۇيۇم ھەم مېنىڭكى.
مېنىڭچە ئەڭ ياخشىسى
بىز ئىككىمىز بىرلەشسەك.
ۋاپادارلىق، دوستلۇقتا
ئايرىلماستىن ئوتۇشسەك.
شۇ ۋاقىتتا ھېچبىر كۇچ
بىزلەرگە تەڭ كېلەلمەس.
ياھغۇر، قار ۋە بورانمۇ
ھەرگىز بوزەك ئېتەلمەس".
"ئېيتتىڭ بەلەن چارىنى"
دەپتۇ چالما ياپراقتا.
ئايلىنىپتۇ ئىككۇيلەن
يېقىن دوستقا — ئامراقتا.

ئوتۇپ بىر كۇن ئارىدىن،
كوكنى بۇلۇت قاپلاپتۇ.
ئاتماق ئۇچۇن زېمىنگە
يامغۇردىن ئوق راسلاپتۇ.
بۇنى بايقاپ ياپراقتا
دەپتۇ چالما: "ياردەم بەر!
ساقلاپ بالا — ئاپەتتىن

AltunOq

جېنىمغا بول ھوددىگەر".
"خاتىرجەم بول ئاغىنە!" —
دەپتۇ ياپراق قوزغۇلۇپ.
ۋە چالمىنىڭ ئۈستىگە
يېپىلىپتۇ دالدا بوپ.
باشلىنىپتۇ كوپ ئوتمەي
بۇلۇتلارنىڭ ھۇجۇمى.
يېغىپتۇ سان-ساناقسىز،
ئوق يامغۇرى-زۇلۇمى.
شارىلدىغان ئاۋازغا،
تولۇپتۇ كەڭ يەر-جاھان.
ھىچ نەرسىمۇ قالماپتۇ،
ۋۇجۇدى ھول بولمىغان.
داۋام قىپتۇ بۇ ئەھۋال،
ئۇزۇلمەي بىرەر سائەت.
لېكىن چالما ئورنىدا
كورۇپتۇ خېلى راھەت.
يامغۇر ھېرىپ نوۋەتنى
ئوتۇنۇپتۇ بورانغا.
بوران قىپتۇ تەرەددۇت
چاپقىلى ھەر تامانغا.
بۇنى كورۇپ چالمىغا
دەپتۇ شۇئان يوپۇرماق:

"ساقلا مېنى بوراندىن
تۇتۇش قىلىپ بۇرۇنراق".
"بۇنىڭ يولى ئوڭايلا"
دەپتۇ چالما خوش بولۇپ.
يوپۇرماقنىڭ ئۇستىدە
جاي تۇتۇپتۇ يوتكۇلۇپ.
كەپتۇ بوران گۈكىرەپ،
بۇزۇپ يامان پەيلىنى.
تەبەتكە تىنىمسىز
سىلىپ قاتتىق ھەيۋىنى...
لېكىن، ياپراق ئەكسىچە
قوزغالماپتۇ ئورنىدىن.
خاتىرجەملىك ئىلكىدە
مىننەتدار بوپ دوستىدىن.
ئاپەت تۈگەپ ئىككەيلەن،
تەبرىكلەپتۇ غەلبىنى.
قاپلاپ چەكسىز خوشاللىق،
چىن دوستانە قەلبىنى.
دەپتۇ ئۇلار سويۇنۇپ:
"يېڭىلمەسكەن ئىناقلىق.
ئوتەيلى بىز ئايرىلماي
ياردەملىشىپ داۋاملىق".

1980 ـ يىل ئىيۇن، يېڭىسار.

ئابدۇكېرىم ئەخمەت

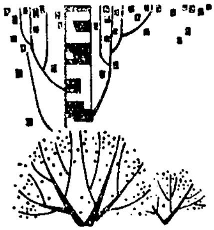

تېرەك بىلەن جىگدە

دوڭغاق جىگدە سوز تاشلاپتۇ بىر كۈنى،
ھەردىلىنىپ يىقىتىلغان تېرەككە.
— شۇنچە ھەيۋەت، يوغان گەۋدەڭ-قامىتىڭ
ئىست-ئىست كەلمەپتۇغۇ كېرەككە؟
قىلىنلىغى ياپىرىغىڭدەك كېلىدۇ،
سېنى كېسىپ يەر چىشلەتكەن ھەرىنىڭ.
ۋا ئەجەبا، شۇنچە مەغرۇر، مۇستەھكەم،
تۈۋرۈگىڭدەك گويا ئاسمان قەھرىنىڭ.
تېرەك ئاچچىق ئەلەم بىلەن غەزەپتە
جاۋاپ بېرىپ سوز باشلاپتۇ جىگدىگە:
— ئەقلىڭ دوڭغاق راۋان ئەمەس ئۆزەڭدەك،
يېتەلمەيسەن بىر ئىشلەرنىڭ تەكتىگە.
چۈنكى ئۇنىڭ قوش قولىغى ساپلانغان،
شاخلىرىمدىن كېسىۋالغان ساپ بىلەن.
ئوز شېخىمدىن ساپ بولمىسا ھەرىدە،
بولماس ئىدىم بوزەك مەن ھەر باپ بىلەن.

چايان بىلەن پاقا

بولدى ماۋزۇ بۇ ھىكايەتكە چايان،
ئەھلى ئىنسانغا ئۇنىڭ پەيلى ئايان.
ئۇغا بىرلە سۇغۇرۇلغان نەيزىسى،
بارچىگە يەتكەي ئازارى-زەربىسى.
ئاتلىنىپ بىر كۈن سەپەرگە يۇردى ئۇ،
ئالدىدا چوڭ بىر ئېقىننى كوردى ئۇ.
سۇ بويىدا چار پاقا يۇرگەن ئىدى،
يالۋۇرۇپ چايان ئاڭا مۇنداق دىدى:
— شۇ ئېقىندىن ئۇتكۇزۇپ قويغىن مېنى،
تەلىۋۇڭگە يەتكۇزەي دوستۇم، سېنى!
پاقىدىن پىنھان تۇتۇپ شۇم پەيلىنى،
رام قىلىپ ئالدى ئۇزىگە مەيلىنى.
چار پاقا ئېيتتى: "بۇرادەر غەم يىمە،
مەيلى، دۇمبەم سەن ئۇچۇن بولسۇن كېمە".
يەلكىسىگە پاقىنىڭ مىندى چايان،

AltunOq

سۇ ئۇزۇپ كەتتى پاقا قىرغاق تامان.
شاقىرايتتى جۇش ئۇرۇپ سۇرلۇك ئېقىن،
قارشى ساھىلغا ئۇلار قالدى يېقىن.
شۇندا قەست ئەيلەپ چايان ئوز "دوستى"غا،
نەيزىسىنى ئۇردى قايرىپ پوستىغا.
نەيزە ئاۋازىن پاقا ئاڭلاپ ئېنىق،
— ئەي بۇرادەر، — دىدى، — بۇ قانداق قىلىق؟!
— رەنجىمە دوستۇم، — دىدى شۇندا چايان، —
(ئەتتى ئىزھار مۇددىئاسىنى ئايان)
نە قىلايمەن پۇتتى سەۋرى - تاقىتىم،
بولما ھەيران، بۇ — ھۇنەر - كەسپ، ئادىتىم!...
ئۇندىمەي سۇردى پاقا بىر پەس خىيال،
قۇتۇلۇشقا "دوستى" دىن ئىزدەپ ئامال.
بىر قارارنى كوڭلىگە چىلك پۇكتى ئۇ،
ئاستا - ئاستا سۇ ئىچىگە چوكتى ئۇ.
— ئاھ! — دىدى زارلاپ چايان، — بۇ نە قىلىق؟!
سۇغا چۇشسەم ئولىمگىم روشەن - ئېنىق!
ئوز تىلىدا ناخشا ئېيتىپ - كۇكىراپ،
چارپاقا بەردى ئاڭا مۇنداق جاۋاپ:
— غەيرى ئىشمەس سۇغا چوككەن ھالىتىم،
بۇ — مېنىڭمۇ ئوز خۇيۇم، كەسپ - ئادىتىم!...

چارپاقا چوكتى نىجاتلىق نەھرىگە،
يۇتتى دولقۇن شۇم چايانىنى قەھرىگە.

1981 ـ يىل، قەشقەر.

كۆچ ـــ بىرلىكتە

بالىلىقتا ئاڭلىغانتىم بىر مەسەل،
تامار ئىدى مەنىسىدىن بال ـ ھەسەل.
ئەمدى دوستلار، ئۇنى سىزگە سوزلىدىم،
ئىبرەت قىلىش مەقسىدىنى كوزلىدىم.

1

بىر زامانلار چوڭ ئېقىننىڭ بويىدا،
يايلاق ئارا تىرىكچىلىك كويىدا؛
ياشايدىكەن ئوچكە ـ ئوغلاق، قوي ـ قوزا،
سۈزۈك سۇ ھەم يۇمران چوپنى قىپ غىزا.
كاداڭ سەركە پادىلارغا باش ئىكەن،
يايلاق چېتى قاقاس تاغۇ ـ تاش ئىكەن.
ئاشۇ ئىگىز تاغنىڭ ئارقا تامانى،
ئىكەن ئاچكوز چىلبورىنىڭ ماكانى.

قاغىش تەككەچ ئەجدادىدىن نەسلىگە،
ئارام يوقكەن زادى تويماس نەپسىگە.
قارنى ئېچىپ ئولەر هالغا كەپتۇ ئۇ،
ئوزى تۇققان كۇچىگىنى يەپتۇ ئۇ.
سەي بولماپتۇ لېكىن يىگەن ئوزىغى،
هايال ئوتمەي ئېچىپ يەنە قوسىغى.
ئەجەل قولى هەلقۇمىدىن سىقىپتۇ،
مىڭ جاپادا تاغ ئۇستىگە چىقىپتۇ.
يېڭى دۇنيا ئېچىلىپتۇ ئالدىدا،
جەننەت مىسال گۈزەل يايلاق، كەڭ ۋادا —
بۇ ئالەمدە تەڭدىشى يوق ئەل ئىكەن،
هايات ئۇچۇن هەممە نەرسە تەل ئىكەن.
چىلبورىنىڭ ئىككى كوزى قىزىرىپ،
بۇ كورگىنى نىجات يولى سېزىلىپ؛
شۇم نىيەتتە قەدەم قويۇپ ئالدىغا،
ئىلگىرلەپتۇ موكۇپ پىنهان - دالدىغا...
كورۇپ تەنها ئوتلاۋاتقان قوزىنى،
ئوت - چوپ ئارا يوشۇرۇپتۇ ئوزىنى.
بولغاچ قوزا بۇ ئەهۋالدىن خەۋەرسىز،
يۇرۇپ غەپلەت قۇچىغىدا ئىرەنسىز.
چۇشۇپ قاپتۇ دۇشمىنىنىڭ دامىغا،
يەم بولۇپتۇ چىلبورىنىڭ قارنىغا...

2

بۇ تەلەيدىن بورى ھەيران ـ ھەس بولۇپ،
شىرىن تائام لەززىتىدىن مەس بولۇپ؛
رىزقى ئۈچۈن مىسلىڭ رەت "شۈكـرى!" دەپــتۇ ئۇ،
قارنى تويۇپ، مادارىغا كەپتۇ ئۇ.
يېڭى ئامەت چولغاپ كوڭۈل مەيلىنى،
ئاشكار قىلىپ مۇتىھەملىك پەيلىنى؛
چۇراپ قوپۇپ يانا جايىدىن ـــ دالىدىن،
چىقىپ كەپتۇ قوي ـ ئۆچكىلەر ئالدىدىن.
يايلاق ئەھلى چۆش كورگەندەك شۇ پەيتتە،
قاراپ قاپتۇ يات مەخلۇقنى ھەيرەتتە.
ياغار ئىكەن شۇملۇق ئۇنىڭ ئەپتىدىن،
خۇننىڭ ھىدى بىقسىپ نەپەس تەپتىدىن.
چاقنايدىكەن تولۇپ كوزى لىق قانغا،
چىش ھىڭگايتىپ قارايدىكەن ھەر يانغا.
يېقىن يەردە كورۇپ يېتىم قوزىنى،
باشقىلارغا تونۇتۇشچۇن ئوزىنى
تۇتۇۋاپتۇ ئونى شۇئان "كاپ" قىلىپ،
يەۋېتىپتۇ بىرلا يالماپ "ھاپ" قىلىپ...
يايلاق ئەھلى ئەزرائىلنى كورگەندەك،

بوغمىغا جاللات پىچاق سۇرگەندەك؛
دىر-دىر قىلىپ تىترىشىپتۇ قورقۇشتىن،
ئازلا قېلىپ ئايرىلغىلى ئەس-ھۇشتىن.
قېرى سەركە يات مەخلۇقنى ئۇلۇقلاپ،
تازىم بىلەن سوز باشلاپتۇ دۇدۇقلاپ:
— ئەي ھورمەتلىك خۇش كېلىپلا، مەرھابا،
ئوزلىرىدە نىمە ئىرور مۇددىئا؟...
ئويىمىزگە قەدەم تەشرىپ ئەتسىلە،
بىرنەچچە كۈن مېھمان بولۇپ كەتسىلە!
بورى بىلىپ بۇندىن ئىشنىڭ سىرىنى،
سېلىپ قويماي سەركىگە كوز قىرىنى؛
بار كۈچىنى ئىشقا سېلىپ ھۇلاپتۇ،
سەركىۋايغا غەزەپلىنىپ تووۋلاپتۇ:
— بېقىپ سوزلە ئاغزىڭغا ئەي ساقاللىق،
بۇ نىمانچە بىھورمەتلىك، قوپاللىق؟!
ئۇلۇغلارنىڭ بىلسەڭ نەسىل-زاتىمەن،
يەر يۈزىنىڭ ساخاۋەتلىك شاھىمەن.
جان تەسەددۇق قىلىشمساڭ يولۇمدا،
ئاگاھ بولۇش، جېنىڭ مېنىڭ قولۇمدا!...
شۇنى ئېيتىپ بورى تاققا يول ئاپتۇ،
قوي-ئوچكىلەر ئويلىرىگە تاراپتۇ.
تەشۆىش چېكىپ ياتالماپتۇ ھېچبىرى،

نە ئۈيقۇغا ئىلىنماپتۇ كوز قىرى.
توپلىنىپتۇ بىر ئورۇنغا ئاقۋەت،
سەركىۋايدىن كۈتۈپ ئەقىل مەسلىھەت.
دەپتۇ سەركە: "بىزگە قىسمەت شۇ ئىكەن،
ئەزەلدىنلا پىشانىمىز شور ئىكەن!
قۇتۇلماققا بۇ زۇلۇمدىن نە ئامال،
بارمۇ شاھقا تەڭ كېلىشكە كۈچ-ماجال؟!
تېپىش ئوچۇن ئومرىمىزگە كاپالەت،
تىلەيلى بىز ئۇندىن رەھىم-شاپائەت...
دەپتۇ قوشقار بولۇپ ئۇنىڭ سوزىنى:
—ئاقىل مۇنداق خار قىلمايدۇ ئوزىنى.
قەدىم چاغدىن بىر قانۇن بار بۇ ئەلدە،
ئوزىمىزگە ئوزىمىز شاھ بۇ ئەلدە.
كۈرەش قىلماي باش ئەگەمدۇق زورلۇققا،
تېگىشەمدۇق ئەركىنلىكنى قۇللۇققا؟!
يات مەخلۇقنىڭ ئەدىۋىنى بېرەيلى،
ئارىمىزدىن ئۇنى قوغلاپ-سۇرەيلى!
بەزىلەرگە بۇ گەپ تازا ياراپتۇ،
قىسمەنلىرى ئاڭا قورقۇپ قاراپتۇ.
بىر پىكىرگە كېلەلمەي باش قېتىپتۇ،
مەجلىس ئەھلى بىر-بىر تاراپ كېتىپتۇ.

3

ئالاكوڭۇل بىرنەچچىسى باش قوشۇپ،
تاڭ ئاتقىچە ئۆيمۇ-ئۆيگە گەپ توشۇپ؛
سەركىشۋاينىڭ پىكرىدە چىڭ تۇرۇپتۇ،
شۇملۇق بىلەن مەخپى پىلان قۇرۇپتۇ.
ئىت يۈرەكلەر ئۆزىنى باتۇر چاغلىشىپ،
ئۇخلاۋاتقان قوشقارنى چىڭ باغلىشىپ؛
سورەپ بىرىپ "شاھ" ئالدىغا تاشلاپتۇ،
ئەرز ئېيتىپ كوزلىرىنى ياشلاپتۇ:
"يۇرت بۇزارنى تۇتۇپ كەلدۇق، شاھىمىز،
سىزدىن شەپقەت كۇتۇپ كەلدۇق، شاھىمىز..."
"شاھ" كوڭلىگە بۇ ئىش راسا يېقىپتۇ،
چۈنكى ئۆيى كۆتكەن يەردىن چىقىپتۇ.
يەتكەن ئىكەن باتۇرىنىڭ قازاسى،
ئەمدى ئاسان باشقىلارنىڭ جازاسى!...
شۇ پىكىردىن "شاھ" زەھەرلىك ھىجىيىپ،
دەپتۇ غالىپ پەھلىۋاندەك گىدىيىپ:
— گۇناھكارنى تارتاي ئۆزەم جازاغا،
(ياراپ قالار بەلكى بىر ۋاخ غىزاغا!)
خىزمىتىڭلار بولدى مەقبۇل ھازىرغا،

كۈندە ئۈچ رەت كېلىپ تۇرۇش تازىمغا.
هەر قېتىمدا شۇنداق غىمزا كۈتىمەن،
شۇ چاغدىلا گۇناھىڭدىن ئۆتىمەن!
سەركىۋايلار باش ئېگىپتۇ ”قۇللۇق“ دەپ،
”ئۇلۇغ شاھىم، پەرمانىڭىز يوللۇق“ دەپ...
شۇندىن باشلاپ ھەركۈنى ئۈچ قوي-قوزا،
بولۇپتۇ شۇم چىلبۆرىگە يەم-غىمزا.

4

شۇ تەخلىتتە ئايلار، يىللار ئۆتۈپتۇ،
قوي-قوزىلار زاتى قۇرۇپ كېتىپتۇ.
ياۋۇز بورى جاننى ئالغاچ قورقۇتۇپ،
سەركىۋايلار ئەس-ھۇشىنى يوقۇتۇپ؛
پەريات ئۇرۇپ كوزلىرىنى ياشلاپتۇ،
ئولمەي تۇرۇپ ھازا-ماتەم باشلاپتۇ.
ئوز قەۋمىنى قىلىپ بەرگەچ قۇربانلىق،
ئوكۇنۇپتۇ قىلغىنىغا نادانلىق.
ئەسىر قىلغاچ غاپىللىقنىڭ كۇلپىتى،
شورلۇق قوي ھەم قوزىلارنىڭ قىسمىتى.
ئوز بېشىغا كېلىشىنى كۇتمىگەن،
”كۈچ — بىرلىكتە“ دىگەن سوزگە پۇتمىگەن...

يىغماي دىسە كېيىن ھەسرەت يېمەسشى،
بۇ ساۋاقنى ئەستە تۇتقاي ھەر كىشى.

1981 ــ يىل، قەشقەر.

تۇرسۇنئاي هۇسىيىن

قالىغاچ بىلەن يىلان

قىش كېتىپ، كەلدى چىرايلىق ئەتىياز،
گۈل ـ گىيا، بەرگى قىياقلار قىلدى ناز.
يەردە سۇ، ئاسماندا تورغاي ئېيتتى كۈي،
شوخ سابا تارقاتتى هەر يان ئەترە بۇي.
تالۇ ـ مەجنۇنلار، سوگەتلەر سالدى چاچ،
كەلدى ئىسسىق ئولكىدىن جۈپ قالىغاچ.
دوڭدىكى ئاپپاق تېرەكنىڭ ئالدىدا،
يار بېشىدا بەك قولاي بىر دالىدىدا،
قالىغاچ ئوبدان تۈزەپتۇ چاڭگىنى،
پەي ۋە ئوت ـ چوپتە بىزەپتۇ چالمىنى.
ئۇۋىدا بىر جۈپ ۋاپادار قالىغاچ،
گايى قارنى توق بولاركەن، گايى ئاچ.
شۇندىمۇ خۇشۋاق ياشاپتۇ ئوم ـ ئىناق،
يە ئۇرۇشماي، يە تالاشماي، ئىتتىپاق.
بىر كۈنى چۈشتە چىرايلىق مەشۇغى،

ئاشىغىغا بىر قاراپ دەپتۇ شۇنى:
”ئامىرسىغىم، بەكمۇ يېقىندۇر ئاي، كۈنۈم،
ئەم ئىچىدە ئۆيىقۇسىز ئۆتتى تۈنۈم.
قۇشچىلار چىقسا تۇخۇملاردىن بۇ رەت،
شۇم يىلان كوزنى يەنە ئەيلەپ غەلەت،
بالىجانلارنى چېقىپ ئەپ قاچمىسۇن،
ئۇ بالاخور قارنىغا يەپ قاچمىسۇن.
توت تامانىنى تەكشۈرۈپ ئوبدان قاراڭ،
شاتلىنىپ بۇلتۇرقىدەك بولماي گاراڭ.
گەر خەتەر بولسا ئويۇم يوتكەپ كېتەي،
بىر خەۋپسىز جايغا مەن دەرھال يېتەي“.
ئاشىغى شۇدەم ئۇچۇپتۇ ھەر قايان.
مەشۇغى ھەمدەم بولۇپتۇ يانمۇ-يان.
بۇ ئىگىز يارلىقنى ئوبدان ئاختۇرۇپ،
قاپتۇ بەك خوشنا-خولۇمنى ياقتۇرۇپ.
كۈن چىقىش ياقتا بولۇپ سانسىز كامار،
قالىغاچ، قۇشقاچ ئويى باركەن قاتار.
مەلىدە قاينار ئىكەن قوۋناق ھايات،
ئوم-ئىناق ئوينار ئىكەن ئۇچار قانات.
ئاشىغى دەپتۇ: ”جېنىم، باسقىن تۇخۇم،
بايقسام ئوبدان ئىكەن خوشنا-خولۇم.
بىر بالا چىقسا ئەگەر تۇرماس قاراپ،

بىزنى خەۋپتە قالدۇرۇپ كەتمەس تاراپ.
نېرىدىن تۇققان كېلىپ ئەسقاتـقىچە،
ھەم ساقا ھەمدەم بولۇپ جان قاتقىچە،
خوشنىلار دەرھال بولار جانـغا ئارام،
بولمىغاي قانۇ ـ قېرىنداشتىنمۇ كام.“
مەشۇغى دەپتۇ: ”جېنىم، شۇنداق قىلاي،
سوزلىرىڭنى ئاڭلىماي قانداق قىـلاي.
ماڭىمۇ مۇنداق ماكان قالدى ياراپ،
تۇرمىغاندۇ شۇم يىلان مۇنـدا ماراپ.
مەن باساي مۇندا تۇخۇم ئەۋەلقىـدەك،
بالىجان كورگۇم كېلەر سەندىنمۇ بەك.
مەن ئۇلارنى ئارزۇلاپ باغرىم ياقاي،
پەي ـ قاناتىنى تاراپ ئوبدان باقاي.
قىش يېتىپ كەلمەي تۇرۇپ بولسۇن ئۇچۇم،
كەتمىگەي شۇندا مېنىڭ بوشـقا كۇچۇم.
سەيلە قىپ كوكتە ئۇلار ئۇچسا كورەي،
ئەل ئارا كوكرەك كېرىپ مەنمۇ يۇرەي“.
شۇنى دەپ تۇغدى تۇخۇم، باستى ئۇنى،
پەرۋىش ئەيلەپ باغرىدا كۇندۇز ـ تۇنى.
ئاشىقى ھەر كۇنلۇگى ئەپ كەلدى يەم،
تۇمشۇقى بىرلە توشۇيتتى سۇمۇ ھەم.
مەشۇقى مۇنـداق دىدى بىركۇن خوشال:

AltunOq

"بالىجان چىقتى، قاراڭ، تاشلاپ شاكال،
ئاز ئۇتۇپ پەي ۋە قانات چىقتاي گۈزەل،
كوك ئارا ئۇچقاي تازا ئېيتىپ غەزەل."
ئاشىغى ئۇچتى خوشال، مەشۇقمۇ ھەم،
بىر نەپەس ئالماي ئارام ئەپكەلدى يەم.

❖ ❖ ❖

بار ئىدى بۇ چەتتە بىر تاقىر ئېدىر،
يە گىيا، يە جانىۋار قىلماس مىدىر.
نە ئۇچۇنكى ئوت-گىيا ئۇنمەس ئىدى،
قۇش-قۇرۇت يە جانىۋار كونمەس ئىدى.
شۇ ئېدىرنىڭ باغرىدا تاش بار ئىدى،
ئاشۇ تاشنىڭ ئارقىسى بىر غار ئىدى.
غار ئىچىدە بار ئىدى ياۋۇز يىلان،
كوڭلىدە قۇرماقتىدى نۇرغۇن پىلان:
"ئاشۇ يارنىڭ باغرىدا سانسىز كامار،
ھە، ئۇنى قىلغان ماكان جان-جانىۋار.
ھەممىسىنىڭ چىشىسى باستى تۇخۇم،
مەن ئۇلارغا يىگۈزەي زەھەر-زوقۇم.
خېلى بولدى كورمىدىم تۈزۈك غىزا،
ئىچ-ئىچىم ئاغۇ بىلەن توشتى تازا.
بۇ ئېدىرنىڭ ئوڭ-سولىن چىقتىم كېزىپ،
قۇش-قۇرۇت كەتكەن ئىكەن مۇندىن تېزىپ.

ئۈچرىغاننى ئۆلتۈرۈپ بولـدۇم چىقىپ،
قالغىنى كەتتى تاراپ قورقۇپ قېـچىپ.
مەن ئۆزەم باتۇر ئىمە قورقماس يۈرەك،
ھەممىسى ئىمجان ئۆلۈك مەنـدىن بولەك.
يار بېشىغا بىر بېرىپ سويلاپ باقاي.
قۇش-قۇرۇتنى مەن تېپىپ ئوبدان چاقاي.
بىر تۇخۇمنى قالدۇرۇپ قويماي يۇتاي،
ھاۋىدا ئۇچقاننى دەم تارتىپ تۇتاي.
كىم ئۇنى ئۇچسۇن دىگەن پەرۋاز قىلىپ،
ئۇ ئۇچارمۇ مەن يىلان يەردە قېلىپ.
ھەممىسى كورسە مېنى دىر تىترىـسۇن،
بۇ ماكاننى قالدۇروپ تېز پىترىسۇن"
دەپ يىلان يول سالدى تېز تىك يار تامان،
قارىندا يۈزلەپ چايان قاتراپ ھامان.
گۈل-گىيا كورگەچ ئۇنى پىشكەل بولۇپ،
پۈت-قولىغا يامىشىپ ئىشكەل بولۇپ،
شوخ شامالغا شۇ ھامان قىلدى خەۋەر:
"يار بېشىغا يەتكۈزۈڭ، كەلدى خەتەر.
ھەممىسى تۇرسۇن بۇگۈن تەييار بولۇپ،
بىر بىرى بىرلە قېرىنـداش، يار بولۇپ.
بۇ تەرەپكە كەلدى شۇم، ھەييار يىلان،
قوسىغىغا ھەم پۈكۈپ مەككار پىلان.

ئۇ تىرىك بولسا ئاراملىق يوق ئىكەن،
ئۇ تىرىك جانغا قادالغان ئوق ئىكەن.
ئۇ ياۋۇزغا بەرگۈلۈك ئادىل جازا،
شۇندىلا ھەر بىر كوڭۇل كۆلگەي تازا."
شوخ شامال ئاڭلاپ بۇنى كەتتى ئۇچۇپ،
يار بېشىغا شۇ ھامان يەتتى ئۇچۇپ.
ئاڭلىغاننى بارچىغا قىلدى خەۋەر:
"تېز بولۇڭلار، بۇ تامان كەلدى خەتەر.
يار بېشىغا يامىشىپ ھەييار يىلان،
جان-جىنىڭنى ئالغىلى تەييار يىلان.
جان قېرىنداشلار، قىلىڭ تېزرەك ئامال"
دەپ خەۋەرنى تارقىتىپ كەتتى شامال.
قالىغاچنىڭ مەشۇغى ئاڭلاپ بۇنى
ماغدۇرى كەتتى، ئۇنىڭ چىقماي ئۇنى
ئۇ دىدى: "بولدى بۇگۇن ھەرنە كورەي،
باللىرىمنى تاشلىماي بىللە ئولەي."
ئاشىغى كوكتە ئۇچۇپ قىلدى نىدا،
مەلىنى بىر ئالدى بۇ كۇچلۇك سادا.
بۇ خەۋەرنى ئاڭلىشىپ قۇشلار شۇئان،
قۇردى يىلاننى يوقاتماققا پىلان.
چوڭ-كىچىك قىلماق بولۇپ بىردەك ھۇجۇم،
"نەدە، — دەپ سالدى نەزەر، — ھەييار ئۇ شۇم."

شۇ مەھەل چىقتى يىلان كۈش-كۈش قىلىپ.
ھېچ چىقالماي ئۆۋىغا پۈش-پۈش قىلىپ.
بارچە قۇشلار جەم بولۇپ، ئوقتەك ئۇچۇپ.
گايى ئېگىز، گايى بولسا پەس ئۇچۇپ.
ھەممىسى بىردەك كېلىپ بىردىن چوقۇپ،
شۇم يىلانغا تاشلىنىپ بىردەك نوقۇپ.
تويغۇزۇشتى ئۇ ياۋۇزنى جېنىدىن،
يەر بويالدى ئۇ زەھەرنىڭ قېنىدىن.
بىرسى چىشلەپ قۇيرۇغىدىن "شاق" قىلىپ،
كوككە ئورلەپ يەرگە ئاتتى "ۋاق" قىلىپ.
بۇ ئويۇننى ئوينىشىشتى نەچچە رەت،
قىيما-چىيما بولدى يىلان ئاقىۋەت.
ئۇ چۇمۇلە قەۋمىگە بولدى غىزا،
بۇ زىياپەت ئەھلىنى قىلدى رىزا.
بارچە قۇش ئوخچۇپ ھاۋادا يايرىدى،
ھەممىسى ئېيتىپ غەزەل شوخ سايرىدى.
كوكتە پەرۋاز ئەيلىدى جۈپ قالىغاچ،
ئەلنى مەپتۇن ئەيلىدى زەپ سايرىغاچ.

AltunOq

مۇھەممەت سىدىق تومۇرى

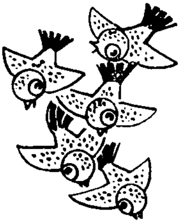

قۇشلار بەزمىسى

يېشىل كىمخاپ لىباس كىيگەن باغ ۋە دالا،
تاۋلىناتتى زۇمرەت كەبى تىنىق ساما.
شوخ دولقۇنلاپ قەدىم دەريا شاقىرايتتى،
سۇ ئۈستىدە قۇياش نۇرى پاقىرايتتى.
كېلىپ قۇشلار شۇ دەريانىڭ ساھىلىگە،
ئۇتكۈزۈشتى باھار پەيتى مەشرەپ-بەزمە.
يېتىپ كەلدى ئۇدەك-غازلار غاقىلدىشىپ،
قاغىلارمۇ قانات قاقتى قاقىلدىشىپ.
گۇگۇلداشتى پاختەك-كەپتەر، كاككۇك سايراپ،
ئاققۇلارمۇ قانات كېرىپ ئۇچتى يايراپ.
پەۋەك تاشلاپ، تورغاي كوكتە پىلدىرلاشتى،
قالغاچلار نەزمە ئېيتىپ ۋىچىرلاشتى.
بارچە ئىقلىم قۇشلىرى ئۆز تىلى بىلەن
سوزلىشەتتى، دوست بولۇپ پاك دىلى بىلەن.
ئولتۇراتتى سۇمرۇغ نەزەر تاشلاپ، كۈلۈپ.

ئۇچار قۇشلار كۆيلىرىگە مەپتۇن بولۇپ.
زەپ كوڭۈللۈك بولدى قۇشلارنىڭ بەزمىسى،
چىمەنلىكتە قىزىپ ئەجەپ شوخ نەزمىسى.
نۇر چاچاتتى كۈلۈپ قۇياش، بولۇپ شەيدا،
سايرار ئىدى زوق-شوق بىلەن بۇلبۇلگويا.
تەڭكەش بولۇپ ئوركەشلەيتتى سۈزۈك دەريا،
قۇلاق سالار ئىدى پۈتكۈل تاغۇ-قىيا...
سۇمرۇغ شاھنىڭ زىياپىتى باشلانغاندا،
ۋاھ! "تاماشا"، "كارامەت"لەر بولدى شۇندا.
قاغىۋايلار ئاشپەز ئىدى، ھۇقۇش قاسساپ،
داسقانلارغا كەلتۈرۈشتى تاماق راسلاپ.
قاغا بىلەن ھۇقۇش ئاستا پىچىرلىشىپ،
كۈلۈشەتتى خۇپىيانە كوز بېقىشىپ:
"ھەنىۋاسى ئولسە ئەمدى بىز قالىمىز،
بۇ زېمىندە كەڭ-كۇشادە ساز چالىمىز..."
توساتتىنلا بوپ پاتپاراق، چىقتى ھازا،
يېتىپ كەلدى يۈزلەپ جانغا ماتەم-قازا.
زەھەر سالغان ئىكەن ئاشقا قاغا، ھۇقۇش،
يۈزلىگەن جان يېتىپ قالدى بولۇپ بىھۇش...
دەرغەزەپكە كەلدى شۇندا سۇمرۇغ شاھ،
قىلدى جاكا ھەر تەرەپكە تاشلاپ نىگاھ:
"قاغا بىلەن شۇم ھۇقۇشنى جازالايمىز!

مەجرۇھ بولغان يارەنلەرنى داۋالايمىز!“.
سۇمرۇغ تۇتۇپ قاغىۋاينى كوككە ئاتتى،
ھۇقۇش شۇندا پالاق-پۇلۇق قورقۇپ قاچتى.
سۇمرۇغ ئاتتى بىر تال تاشنى چەنلەپ تۇرۇپ،
ھۇقۇش كىردى تاركاماغا ئاھ-ۋاھ ئۇرۇپ.
تاش ئۇنىڭكى كوزلىرىنى قىلغاچ قان-قان،
قىزىل كوزلۇك ھۇقۇش بۇندا تۇردى پىنھان.
شۇندىن بۇيان كۇندۇزلىرى قورقۇپ چىقماس،
شۇ كاماردا ياتار دائىم ماراپ تىمتاس.
ئەمدى گەپنى ئاڭلايلى بىز قاغىۋايدىن،
(مۇللاق ئېتىپ چۇشكەن پېتى كەڭ سامادىن)؛
كىرىپ كەتتى ئاشخانىنىڭ مورىسىغا،
مىلەندى ئۇ، مورىنىڭ ئىس-قارىسىغا.
ئاق تەلەتى بولدى قارا شۇندىن بۇيان،
ئۇنىڭ چىللاپ قىچقارغىنى قىش-زىمىستان.
شۇندىن بىرى باھار-يازدىن بىزارى ئۇ،
مۇز ۋە قارنىڭ، قەھرىتانىنىڭ خۇمارى ئۇ.
ئۇچار قۇشلار بولدى رازى سۇمرۇغ شاھتىن،
كۇي-نەزمىنى قىزىتىشتى قايتىۋاشتىن.
يىراقلارغا يەتتى ياڭراپ شوخ ناۋاسى،
زوقلاندۇرغاچ ھور گۇلشەنىنىڭ ساپ ھاۋاسى...

خوراز بىلەن توز

بىر زاماندا خوراز ۋە توز دوست ئىدى،
بىللە ئويناپ كوڭلى بەكمۇ خوش ئىدى.
خورازۋاينىڭ تەققى-تۇرقى قاملاشقان،
كىيىممۇ چىرايىغا ماسلاشقان.
كۆڭلەر ئوتۇپ ئوزگىرىپلا كەتتى توز،
قۇۋلۇق بىلەن خورازۋايغا قىلدى سوز:
”كىيىمىڭنى بىرىپ تۇرغىن ئاغىنە،
توي قىلماقچى بولغان ئىدىم مەن ئەتە.
يا سەھەردە، ياكى چۈشتە، يا كەچتە،
تاپشۇرىمەن ئوز قولۇڭغا ئەلۋەتتە!“.
ئۇ، ئىككىسى تېگىشتى كىيىمنى،
گۆۋاچىمۇ قىلىشمىدى ھېچكىمنى.
ھارامزەدە توز قاچتى بەك يىراققا،
خوراز قالدى پۇتمەس دەرتكە— پىراققا.
شۇندىن بۇيان خوراز سەھەر، چۈش، كەچتە،
چىللايدىكەن يولغا قاراپ ھەسرەتتە:
”قى-قى-قى-قىق! كىيىممنى ئېلىپ كەل!
رەڭدار چاپان، كوينىگىمنى ئېلىپ كەل!...“

AltunOq

ياسىن موخپۇل

دىخان، يىلان ۋە قالىغاچ

سەپەر قىپتۇ بىر دىخان يىگىت،
بارماق ئۈچۈن خوشنا شەھەرگە.
يول ئۈستىدە چۈشۈپتۇ كوزى،
غەيرى ئاۋاز چىققان ئورەككە.
ئورەكتە بىر يىلان بالىسى،
ئىڭرار ئىكەن نالە-زار قىلىپ:
"قۇتۇلدۇرسا مىنى بىرەر كىم،
قەدىرلەيتتىم پاناھىم بىلىپ".
رەھمى كەپتۇ يىلانغا شۇ دەم،
يىگىت ئاڭلاپ ئۇنىڭ سوزىنى.
ئاستا ئېلىپ ئورەك ئىچىدىن،
قۇرۇق يەرگە قويۇپتۇ ئۇنى.
خىتاپ قىلىپ دەپتۇ يىلانغا:
"ئەي بىچارە، كۆن كورگىن ئامان!"
ئاشۇ سوزنى ئېيتىپ ئۇ يىگىت،

ئوز يولىغا بولۇپتۇ راۋان.
ئۇزۇن يىللار ئوتۇپ ئارىدىن،
ئوتكەن ئىكەن دىخان شۇ يولدىن.
يېپيېشىپتۇ پىشكەللىك ئاڭا،
چىققىنىدەك توقماق تۇلۇمدىن.
سەسكىنىپتۇ دىخانىنىڭ تېنى،
بۇ مەخلۇقنىڭ سۇرلۇك ئەپتىدىن.
چوڭ يىلاننى تونۇپ قاپتۇ ئۇ،
مېيىپ بولغان سىڭا كوزىدىن.
"ئۇنتۇلمايدۇ ياخشىلىق ھەرگىز،
قىممىتىنى تاپىدۇ ئەلدە.
ئۇنتۇمىغىن نەچچە يىل بۇرۇن،
ياتقىنىڭنى ئىڭراپ ئورەكتە.
قۇتۇلدۇردۇم شۇ چاغدا سېنى،
چىڭ ساقلىغان بولغىدىڭ ئەستە".
دىخان بىر چاغ ئېسىنى يىغىپ،
شۇ سوزلەرنى ئېيتىپتۇ تەستە.
"زەھەر سانچىش ئاتا كەسپىمدۇر، —
دەپتۇ يىلان سوزىنى ئۇزۇپ، —
مەندىن ھەرگىز ياخشىلىق كۇتمە،
بىلجىرلىما كەيپىمنى بۇزۇپ".
پۇشايماندا قاخشاپتۇ دىخان،

چىقىپ گويا تۈتۈن ىىشىدىن.
كەپتۇ يىلان ئاغزىنى ئېچىپ،
يۇتماق بولۇپ دىخاننى بىردىن...
"ۋىچىر-ۋىچىر..." كەپتۇ قالىغاچ،
خەۋەر تاپقاندەكلا بۇ سىردىن:
"ھۇرپىيىشنىڭ سەۋەبى نىمە،
ئېيتىڭلارچۇ كىم خاپا كىمدىن؟".
يىلان دەپتۇ: "نىمە قىلاتتىڭ،
شۇنچە سوراپ ئىشنىڭ چېكىنى.
ئۇزۇمنى يىيىش كۇپايە،
سورىغىچە ئۇنىڭ تېكىنى".
قالىغاچقا قىپتۇ ياش دىخان،
ئوتكەن ئىشنى بىر بىردىن بايان.
بوپتۇ شۇ چاغ ۋەقەنىڭ سىرى،
قالىغاچنىڭ كوڭلىگە ئايان.
سوز باشلاپتۇ قالىغاچ تەمكىن:
"ئىككىڭلارغا بولاي مەن قازى.
پىچىرلاپتۇ يىلانغا ئاستا، —
قورقما سېنى قىلىمەن رازى...
گۇنا سەندە ئىكەن ياش يىگىت،
شۇنداق بولسا ئىشنىڭ ئوتمۇشى.
دەرتلىرىڭگە بولالماس سايە،

كوزۇڭدىكى پۇشايمان يېشى.
زەھەر سانچار ھەمدە قان شورار،
ئىسمى ئۇنىڭ شۇڭلاشقا يىلان.
زەھەر سانچىپ يۇرمەمدۇ ئەنە،
كىچىككىنە جىنىدا چايان".
"راست ئېيتىسەن!" دەپتۇ خۇرسەن بوپ،
يىلان ئۇنىڭ ئېيتقان سوزىدىن.
چاقنايدىكەن ۋەھىمىلىك ئوت،
ئۇنىڭ سۇرلۇك سىڭا كوزىدىن.
"ئاتا كەسپى ئوغۇلغا مىراس،
ئايرىمايمەن ياخشى-يامانىنى.
ئاچ قالغاندا ئېشەك چېغىدا،
ئىلغىغانمۇ بىدە-سامانىنى؟"
"يىلان پالۋان، — دەپتۇ قالىغاچ، —
بىر بەلگەڭدىن قىلغىن خەۋەردار.
ئادەم يۇتۇپ كونگەن يىلانىنىڭ،
تىل ئاستىدا بەلگىسى بولار".
"تىل ئاستىدا بەلگەم بار مېنىڭ،
ئىشەنمىسەڭ قاراپ باق قېنى.
بىرلا يۇتۇپ مەنمۇ دىخاننى،
شۇنداق ھەيران قالدۇراي سېنى".
مەغرۇرلىنىپ ئاشۇ سوز بىلەن،

چوڭ ئىچىپتۇ يىلان ئاغزىنى.
"ئەمدى ھوكۇم قىلغىن" دىگەندەك،
تەكلىپ قىپتۇ يېڭى قازىنى.
بىرلا چوقۇپ قالىغاچ دەرھال،
يۇلۇپ ئاپتۇ يىلان تىلىنى.
يولغا راۋان بوپتۇ دىخانمۇ،
بىلىپ شۇ چاغ ئىشنىڭ سىرىنى.
كۇتۇلمىگەن زەربىدىن يىلان،
تولغىنىپتۇ ئۇنسىز شۇككىدە.
ئىتىلىپتۇ قالىغاچقا ئۇ،
ئاچچىق ئاغرىق، ئازاپ ئىلكىدە.
پەرۋاز قىپتۇ قالىغاچ كوككە،
سىزىپ ئالغاچ ئۇنىڭ ئويىنى.
يۇلۇپ ئاپتۇ يىلان دەل ئۇنىڭ،
قۇيرىغىدىن بەش تال پېيىنى.
قالىغاچنىڭ قۇيرۇغى ئەنە،
شۇندىن بىرى ئىككى ئاچىمىش.
يىلان دائىم ۋىشىلدايدىكەن،
شۇندىن بىرى تىلسىز گاچىمىش.
قالىغاچنى كورگەندە يىلان،
"ۋىش-ۋىش" قىلىپ كوككە باقارمىش.
ئوچمەنلىكنىڭ زەھەرى قايناپ،
تىللىرىدىن يەرگە ئاقارمىش...

تەلئەت ناسىرى

تۈلكىنىڭ ئەقلى

كىچىك دوستلار كېلىڭلار،
ماڭا قۇلاق سېلىڭلار!
سىلەرگە دوست بولايمەن،
چوچەك ئېيتىپ بېرەيمەن:
بۇرۇن ئۆتكەن زاماندا،
نامەلۇم بىر ئورماندا،
بورى، تۈلكە ھەم يولۋاس،
دوست بولۇپتۇ ئەيھانناس.
بىر كۈن ئۈچى بىر بولۇپ،
بىرلىك كۈچى ئوم بولۇپ،
بىللە ئوۋغا چىقىپتۇ،
ئوۋدىن خوشال يېنىپتۇ.
تۇتۇپتۇ بىر جەرەننى،
ھەم قىرغاۋۇل، توشقاننى،
بۇنى كورۇپ يولۋاسۋاي،

يۇتماق بولۇپ دەم قاتماي،
دەرھال چىقىپ تورىگە،
بىردىن قاراپ بورىگە،
ــ تەقسىم قىلغىن سەن، ــ دەپتۇ،
قاراپ تۇراي مەن، ــ دەپتۇ.
بورى چىقىپ ئوتتۇرىغا،
ئاستا قاراپ ئولجىغا،
ئولجىدىن ئېپ كوزىنى،
ھەم باشلاپتۇ سوزىنى.
ــ ھەممىمىزنىڭ چوڭى سىز،
جەرەن بولسۇن ئۈۋىڭىز.
توشقان ماڭا خاس ئىرۇر،
ئوز بەستىمگە ماس كېلۇر.
تۇلكە يىسۇن قىرغاۋۇل،
بولغاچ بىزگە ياساۋۇل.
يولۋاس ئاڭلاپ بۇ سوزنى،
پەرق ئەتمەي يات ـ ئوزنى.
ساپتۇ بورى يۇزىگە،
چەللەپ تۇرۇپ كوزىگە.
بورى يىگەچ شاپىلاق،
بوپتۇ يۇزى ياپىلاق.
بۇنى ئاز دەپ شۇ يولى،

قوْيۇلۇپتۇ بىر كوزى.
شۇندا يولۋاس تۈلكىگە،
قىلىقلىرى كۆلكىگە.
دەپتۇ قاراپ يۈزىگە،
ھەم تىكىلىپ كوزىگە:
— تەقسىم قىلغىن بۇنى سەن،
قىلالمىساڭ كورىسەن.
تۈلكە باشنى قاشلاپتۇ،
ھەم سوزىنى باشلاپتۇ:
— ئەي، دانالار داناسى!
ھەممىمىزنىڭ پاناسى.
قىرغاۋۇل يەڭ زولۇقتا،
ئانچە-مۇنچە توقلۇقتا.
جەرەننى يەڭ چۈشلىگى،
توشقاننى ھەم كەچلىگى.
سىزدىن ئاشسا بىز يەرمىز،
ئاشمىغانغا بەس دەرمىز.
يولۋاس شۇندا كۈلدىلىپ،
خوشاللىقتا يۈرىلىپ:
— باركاللا، تۈلكىۋاي!
دەپتۇ ئاڭا خۇش چىراي.
بۇرۇتىنى بۇراپتۇ،

AltunOq

ھەم تۈلكىدىن سوراپتۇ:
— نەدىن ئەقىل تاپتىڭسەن،
كوڭلۈمنى خوپ ئاچتىڭسەن.
تۈلكە قايتا ئېگىلىپ،
ئۈچەيلىرى سىرىلىپ.
دەپتۇ يولۋاس ئوزىگە،
قاراپ ۋەھشى كوزىگە:
— كىچىرگەيسىز پېقىرنى،
تاپقان ئىدىم ئەقىلنى،
شۇ بورىنىڭ ئوزىدىن،
چاچراپ چىققان كوزىدىن.

ھەسەن تىلىۋالدى

ئەتىرگۈل

تاڭ سەھەر، ئەتىرگۈل ئېچىلدى تولۇپ،
ئەتراپقا گىدىيىپ تىكتى كوزىنى.
"نەقەدەر گۈزەلمەن"دېدى ئۇ كۈلۈپ،
تەڭ قىلماي ھېچكىمگە ماختاپ ئۆزىنى:
"بۇ گۈزەل گۈلشەنىنىڭ زىننىتىدۇرمەن،
ئەتراپقا چاچىمەن خۇشپۇراق ئەنبەر.
بۇلبۇل ئىشقىمدا بولىدۇ شەيدا،
سەرخىلى گۈلنىڭ مەن كوركەم شۇ قەدەر.
مۇناسىپ ئەمەسمەن ئاددى گۈلشەنگە،
شوھرىتىم كوكلەردە قىلىدۇ پەرۋاز.
گۈزەلدۇر يوپۇرماق، بەرگ ۋە غولۇمۇ،
تەبەت ھوسنۇمدىن ئالىدۇ ئەنداز..."
گۈل شېخى ئېيتتىكى: "كىم سېنى مۇنداق
ئۇستۇرگەن تەر توكۇپ كوپ مېھنەت قىلىپ؟

كم سىنى ئىسسىقتىن، جۇدۇن-چاپقۇندىن،
ساقلىغان پەرۋىشلەپ ھىمايە قىلىپ؟
بۇ، ئىشچان باغۋەنىنىڭ سىڭدۇرگەن ئەجرى،
شۇ بولغاچ بىر كوركەم بولدى زىننىتىڭ.
بولمىسا گەر باغۋەن، ئاپتاپ، ھاۋا، سۇ،
بولامتى قىلچىلىك قەدرى-قىممىتىڭ؟
يار بولسۇن سەن ئۇچۇن كەمتەر پەزىلەت،
بولسمۇ گەر سىنىڭ ھوسنىڭ ئۆزگىچە.
ئارتۇقچە تەمەننا قويما ئۆزەڭگە،
بولغىن شان دىڭىزى ئالدىدا تامچە."
بۇ سوزدىن خىجىل بوپ، ئەتىرگۇل شۇنچە،
پۇشايمان ئىلكىدە ئويلاندى ئۇزاق.
ھەقىقەت ئۇيقۇدىن ئويغاتتى ئۇنى،
ئالدى ئۇ پەزىلەت ئۇچۇن بىر ساۋاق.

تۇرسۇن ھامىت

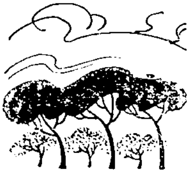

بوران ۋە ئورمان

يېتىپ كەلدى ئوقتەك، گۈكىرەپ
بارغانسېرى كۈچىيىپ بوران.
دالىلاردىن، كوچا-يوللاردىن،
كوتىرىلدى قويۇق چاڭ-توزان.

شاخ-ياپراقنى ئۇچۇردى يەرگە،
گۈل-چېچەكنى چەيلىدى ئۈزۈپ.
غايەت تېزلىك بىلەن شىددەتتە،
ھەممە جاينى چىقتى ئۇ كېزىپ.

بوران كوردى تېرەك ئورماننى
تۇرار پىسەنت قىلماستىن مەھكەم.
ئېگىلسىمۇ بوراندا شاخلار،
شۇنچە مەزمۇت تۇراتتى كوركەم.

AltunOq

دىدى بوران:
ھەيۋەت ـ قۇدرەتتىن ـــ
تىترەتتىممەن تاغلارنى ـ تاشنى.
دەرەخ، گىميا تىترىدى دىر ـ دىر،
سەن نىمىشقا ئەگمەيسەن باشنى؟!

دىدى ئورمان:
كوچ ـ ھەيـۋەڭ بىلەن،
شاخ ـ نوتىنى ئوشتۇپ، قايرىدىڭ.
گۈل ـ چېچەكنى ئۈچۈرۈپ ھەريان،
ياپراقلارنى شاختىن ئايرىدىڭ.

مەن تۇرىمەن، مۇستەھكەم ـ مەزمۇت،
كۆچ چىدام بار، غوللاردا، شاختا.
مەيلى قەھرىڭ بولسىمۇ قالتىس،
باش ئەگمەيمەن ھەرقانداق ۋاختا.

دىدى بوران:
قەھرىم زور مېنىڭ،
شىددەت بىلەن ھۇجۇم باشلايمەن.
شاخ ـ نوتىنى ھەريان ئۇچۇرۇپ،
غوللىرىڭنى ئۈزۈپ تاشلايمەن.

دىدى ئورمان:
غولۇمنى ئۈزسەڭ،
كوكلەر باهار بىلەن يىلتىزىم...
كۆچ ۋە هەيۋەڭ تۇگەيدۇ ئاخىر،
مېنىڭ مەڭگۇ ئۆچمەيدۇ ئىزىم...

قەهرى-غەزەپ هەيۋە كۆچ بىلەن،
گۇكىرىدى شىددەتلىك بوران.
قۇۋۋەت ئالغاچ ئالتۇن تۇپراقتىن
تۇرار مەزمۇت باش ئەگمەس ئورمان.

ۋاھىتجان غوپۇر

چۈمۈلە بىلەن يولۋاس

ئۈزۈڭنى ئەر چاغلىساڭ،
ئۆزگىنى شىر چاغلا.
— ئۇيغۇر خەلق ماقالىسى

ئورمانلىقنىڭ پادىشاسى يولۋاس بەچچە،
ئىستىراھەت قىلماق بولۇپ بىر كۈن كەچتە؛
ۋەزىرلەرنى، خادىملارنى ئەگەشتۈرۈپ،
ئاتلىنىپتۇ يولغا، شېرىن خىيال سۈرۈپ.
كەچكى شەپەق جۇلالىنىپ بۇلاقلاردا،
يوپۇرماقلار شىلدىرلاركەن پۇتاقلاردا.
ھاۋا ئوچۇق، سوقار ئىكەن مەيىن شامال،
دەريادا سۇ ئاقار ئىكەن، سۈزۈك، زىلال.
بۇ گۈزەللىك كەيپىدىن ئۇ غەرق مەسكەن،
ئويلىغىنى ساپ ھاۋايۇ-ھەۋەس ئىكەن.
خوشامەتكۇي ۋەزىرلىرى تازىم قىلىپ،
نىمە تەلەپ قىلسا شۇنى ھازىر قىلىپ؛

”خوش خىزمەت“ دەپ قول قوشتۇرۇپ تۇرار ئىكەن،
مۆدھىش كۆلۈپ يولۋاس بۇرۇت تولغار ئىكەن.
مەنزىرىلىك جايلارنى ئۇ كېزىپ شۇنداق،
داۋام قىپتۇ سەيلىسىنى خۇرسەن-خۇشۋاق...

ئورمانلىقنىڭ چېتىدىكى يولنىڭ بويى،
ئىكەن بىر توپ چۈمۈلىنىڭ تۇرار ئويى.
بۇگۈن ئۇلار يېغىمدىن جاي سالماق بولۇپ،
ئىشقا چۈشكەن ئىكەن، ئەپچىل پىلان قۇرۇپ.
خەۋەرسىزكەن شاھ يولۋاسنىڭ سەيلىسىدىن،
دەبدەبىسى، تەنتەنىسى، ھەيۋىسىدىن...
توساتتىنلا ”پوش-پوش!“ دىگەن ئاۋاز بىلەن،
پەيدا بوپتۇ يولۋاس نۇرغۇن سەرۋاز بىلەن.
چۈمۈلىلەر ھەيرانلىقتا قاپتۇ تۇرۇپ،
ئەزۋەيلەپتۇ يولۋاس شۇئان (بۇنى كورۇپ).
دەپتۇ: ”نېچۈن تۇرىشىسەن يولنى توراپ،
قېنى ماڭا بولغان ھورمەت، ئەيلە جاۋاپ!
بەچچىغەرلەر بىلمەيمىدىڭ پىلانىمنى؟
سەيلە ئۈچۈن جاكالىغان ئېلانىمنى؟!“
بۇنى ئاڭلاپ، چۈمۈلىلەر ئاقساقىلى
دەپتۇ مۇنداق (سوزگە جارى بولۇپ تىلى):
— تەقسىر، سىزنىڭ بۇ ئىشىڭدىن خەۋەرسىز بىز،

AltunOq

توسقنىمىز يوق يولۇڭنى، غەرەزسىز بىز.
مەرھەمەت قىل ئۆز يولۇڭغا كېتىۋەرگىن،
مەنزىلىڭگە خوشال-خۇرسەن يېتىۋەرگىن.
— ھۇۋ، بەچچىغەر ئۆزەڭ تېخى قىلدەك تۇرۇپ،
تاكاللىشاي دەمسەن ماڭا سوز ياندۇرۇپ؟
تويغۇزىمەن گەدەنكەشلىك قىلغىنىڭغا،
ھورمىتىمنى بۇگۇن يەرگە ئۇرغىنىڭغا! —
دەپتۇ يولۋاس، ھوكىرەپتۇ سېلىپ چوقان،
ئېتىلىپتۇ چۇمۇلىگە ئوقتەك شۇئان.
دەسسەپ-چەيلەپ چىقىرىپتۇ مىجىغىنى،
غىلاۋىدىن ئېلىپ زورلۇق پىچىغىنى.
يېنىدىكى خادىملارغا بۇيرۇق بېرىپ،
ناھەقتىن قان توكۇپتۇ، ئۇ بالا تېرىپ.
ۋەيران قىپتۇ چۇمۇلىلەر مەلىسىنى،
تىڭشىماستىن بىچارىلەر نالىسىنى.
قىيا-چىيا سادالىرى كوككە يېتىپ،
بىگۇنالار قاپتۇ قىزىل قانغا پېتىپ...
ئىگىز شاخقا قونۇۋالغان گۇزەل تاۋۇس،
بۇ ھالەتنى كورۇپ، دىلى بولۇپ مەيۇس؛
كوزلىرىگە لىق ياش ئېلىپ، چىدالماستىن،
دەپتۇ مۇنداق (ئوزىنى ھىچ قويالماستىن):
— توختات مۇنداق قانخۇرلۇقنى! يولۋاس جاناپ،

ئادالەتـمۇ گۇناسىزغا بىردىش ئازاپ؟
بۇ قەۋمنى پىسەنتىگگە ئىلمىدىڭـغۇ؟
ياشاش ھەققى بار ئۇلارنىڭ دىمىدىڭـغۇ؟
نەچچىسىنى دەسسەپ ـ چەيلەپ قىلدىڭ ھالاك،
يۈرىگىنى پارە قىلدىڭ، ئەيلىدىڭ چاك.
قېنى سېنىڭ ئادىل خاقان بولغانلىغىڭ؟!
ئاجىزلارغا مېھرى ـ شەپقەت قىلغانلىغىڭ؟
بۇ قىلىقنى بەس قىل! توكمە بىھۇدە قان،
زوراۋانغا يوق ياخشى كۈن، چۈشەن ئوبدان!
ئۇلار ساڭا قىلمىغانغۇ ھىچ يامانـلىق،
ئاداۋەتنى تېرىيدىغۇ زوراۋانلىق؟!...
يولۋاس ئاڭلاپ تاۋۇس قۇشنىڭ بۇ سوزىنى،
تاپالماپتۇ قويۇش ئۈچۈن يەر ئوزىنى.
ــ تۈت ئۇنىمۇ!ــ دەپ ھوكىرەپ يەرنى تېپىپ،
تاۋۇس ياققا يۈگرەپتۇ ئۇ ئوزىن ئېتىپ.
ھۇشيار تاۋۇس قانات قېقىپ، دەرھال ئۇچۇپ،
بوپتو كوزدىن غايىپ، يىراق كوكنى قۇچۇپ...
ئاچچىغىدىن يېرىلغۇدەك بولۇپ يولۋاس،
كوتۈرۈپـتۇ ئالا ـ چۇقان، سۈرەن ـ قىقاس...
تەم كېتىپتۇ سەيلىسىدىن كەيپى ئۇچۇپ،
قايتىپـتۇ ئۇ دەم بوزۇرۇپ، دەمدە كوپۇپ.

يولۋاس ئۈزاپ، تېچلانغاندا ئەندەك ئالەم،
پېتىراپ، قاچقان چۈمۈلىلەر بولۇپتۇ جەم.
ماتەم تۇتۇپ ئازاپ بىلەن ئولگەنلەرگە،
شاھ يولۋاستىن زۇلۇم-سىتەم كورگەنلەرگە؛
قىلىشىپتۇ يىغا، تىرىك قالغانىلىرى،
يۈرىگىنى ئورتەپ قىساس گۈلخانلىرى.
باش قوشۇشۇپ، بىرنىيەتكە كېلىشىپتۇ،
قىساس ئۈچۈن ئەپلىك چارە ئويلىشىپتۇ...
زالىم يولۋاس بۇ ئىشلاردىن بوپ بىخەۋەر،
يۈرەر ئىكەن ئىشرەت بىلەن شامۇ-سەھەر.
بىر كۈنلۈگى كەچقۇرۇن ئۇ، ئوۋدىن يېنىپ،
ئالمان-تالمان تاغ باغرىغا كەپتۇ يېتىپ.
ھېرىپ كەتكەچ يامپاشلاپتۇ سۇنايلىنىپ،
خورەك تارتىپ ئۇخلاپتۇ ئۇ، ھاۋالىنىپ.
چۈمۈلىلەر شۇنداق پەيتنى كۈتكەن ئىكەن،
(قىساس ئۈچۈن دىلغا بۇنى پۈككەن ئىكەن).
تۇيدۇرماستىن يولۋاس ياتقان جايغا يېقىن —
كەپتۇ ئۇلار، سەگەك تۇرۇپ، بىردىن-بىردىن.
كىرىشىپتۇ يولۋاس شاھنىڭ بۇرنىغا تېز،
غەزنۇنى قىلىپ گويا ئالماس بىگىز.
قاڭشىرىنى چېقىشىپتۇ دەھشەت بىلەن،
شاھ يولۋاسقا بولغان چەكسىز نەپرەت بىلەن.

شۇئان يولۋاس چاچراپ چوچۇپ ئويغىنىپتۇ،
قىتراپ ئىچى، ئاچچىق ـ ئاچچىق تولغىنىپتۇ.
چۇمۇلىنى ھەيدىيەلمەي بۇرنىدىن ئۇ،
تارام ـ تارام ياش توكۈپتۇ كوزىدىن ئۇ.
چۈنكى ئۇنىڭ كەيپى ئۇچار ئىكەن راسا،
بۇرنىدىكى چۇمۇلە ھەر مىدىرلىسا.
ئۇيان يۈگرەپ، بۇيان يۈگرەپ قاپتۇ ھېرىپ،
يا ئۇيقۇ يوق، ياكى تىچلىق، پەريات سېلىپ.
غەزىۋىدىن تاغىل تۈكى يېنىپ تەتۈر،
ۋەھىمىدە بېسىۋاپتۇ ھەم ئۇنى سۈر.
ئاخىر تاقتا ئۈسۈپتۇ ئۇ، چىدالماستىن،
يا ئۆزىنى بىرەر يەرگە قويالماستىن.
ھەر ئۈسۈسە تاقتا، ئوتلار چاقنايدىكەن،
توپان ـ توزان ئەتراپنى بىر قاپلايدىكەن.
قاراس ـ قۇرۇس سۇنۇپ قومۇش، دومىلاپ تاش ـــ
ئاققۇزۇپتۇ تارام ـ تارام كوزىدىن ياش.
ھەتتا بېشى نەچچە يەردىن يېرىلىپتۇ،
بەدەنلىرى تىلىم ـ تىلىم تىلىنىپتۇ.
يۈز ـ كوزلىرى قىزىل قانغا بويۇلۇپتۇ،
ئەجەلدىن مەي دىل جامغا قۇيۇلۇپتۇ.
پور كوتەكتەك چۈشۈپتۇ ئۇ، ئاخىر ئۇچۇپ،
شۇ زاماتلا جان بېرىپتۇ، يەرنى قۇچۇپ...

دەل شۇ چاغدا تاۋۇس قۇشـمۇ پەرۋاز قىلىپ،
بۇ ۋەقەنىڭ ئۈستىگىلا كەپـتۇ يېتىپ.
سالاملىشىپ چۈمۈلىلەر توپى بىلەن،
بۇ ئىشلاردىن خەۋەر تېپىپ، ئېنىق، روشەن؛
قاراپ ئولگەن يولۋاسقا ئۇ، دەپتۇ مۇنداق:
— قىلغىنىڭغا لايىق جازا يېدىڭ ئاخماق!
قۇدرەتلىكمەن، دەپ ئۆزگىنى تەگسىتمىدىڭ.
تۇققۇنىمىز چۈمۈلىنى مەنسىتمىدىڭ.
تەكەببۇرلۇق، پوچىلىقنى قىلىپ ھەمرا،
بوزەكلەرگە زۇلۇم سالدىڭ، قىلدىڭ ماجرا.
ئاخىردا يېدىڭ مانا ئۆز بېشىڭنى،
ئىت تالايدۇ، بۇردە قىلىپ خام گوشىڭنى.
دىمەيمىدىم بۇرۇن ساڭا ئەي پەس مەردوت،
"يولۋاس بولساڭ چۈمۈلىگە تازىم قىپ ئوت!"
بۇ سوزۇمگە باۋەر قىلماي، بولدۇڭ گۇمران،
زوراۋانغا شۇنداق جاۋاپ بېرەر جاھان!...
تۇگۇتۇپتۇ شۇ تەقلىتتە سوزنى تاۋۇس،
چۈمۈلىلەر دەپتۇ: "دوستۇم، سوزۇڭ دۇرۇس!"
كېيىن ئۇلار جۇنۇشۇپتۇ يوللىرىغا،
ئېلىپ دەستە گۈل زەپەردىن قوللىرىغا...

1980 ـ يىل 15 ـ ئوكتەبىر.

تاھىر تالىپ

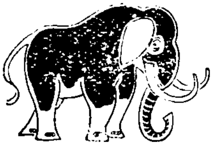

پىل سۇلتاننىڭ ئۆلۈمى

قەدىم زامان، جاڭگاللىقنىڭ ئىچىدە،
سۇلتان بولۇپ ياشايدىغان پىل ئىكەن.
ئۆزىنى بەك قالتىس چاغلار ئىكەن ئۇ،
نەزىرىدە ئۆزگە ھايۋان قىل ئىكەن.

دەسسەيدىكەن، يالمايدىكەن ھەم تىپىپ،
"پۇقرا"لارنى جانلىق دەپمۇ قارىماي.
ئۆلۈم بۇيرۇپ تۇرار ئىكەن نەچچىگە
ھەر كۆڭلىگە، ھەق-ناھەقنى ئايرىماي.

ئەگەركى، ئۇ چىقىپ قالسا سەيلىگە،
ھەممە ھايۋان كونۇش كىرەك پەيلىگە.
ھەتتاكى گۈل-گىيالارمۇ ئۇسەلمەس —
ئىكەن، كونىمەي ئاشۇ سۇلتان مەيلىگە.

ئۇن چىقارماي زارلايدىكەن جانلىقلار،
ئۇ ئۇستىدىن نالە قىلىپ خۇداغا.
"توشمامدىكىن يىمانى،- دەپ،- سۇلتانىنىڭ
سۇلتانلىغى توشۇپ كەتسە گۇناغا!؟...

بىر كۇنى پىل چىقىپ ھەيۋەت سەيلىگە،
بىر تورغاينىڭ ئۇگىسىنى كورۇپتۇ.
غەزەپلىنىپ دەسسەپتۇ توت تۇخۇمنى،
ئۇگىنىمۇ چەيلەپ ھوزۇر سۇرۇپتۇ.

ئازراق مىگىپ بارسا غارنىڭ يىنىغا،
يولۇقۇپتۇ بىر جەرەننىڭ بالىسى.
تۇتۇپلا يەپ قويۇپتۇ پىل سەبىنى،
مىڭ يالۋۇرۇپ ئاھ ئۇرسىمۇ ئانىسى.

سۇ ئىچكىلى كىتىپ بىرىپ پىل سۇلتان،
دەسسەپ مىجىپ تاشلاپتۇ بىر پاقىنى.
يىغلىشىپتۇ پاقىنىڭ كوپ باللىرى،
نالە قىلىپ چاك-چاك ئىتىپ ياقىنى.

....

ئانا جەرەن دەرت ـ پىراقتا چىدىماي،
زارلىنىپتۇ جاڭگاللىقنى ئارىلاپ.
كېلىپ قاپتۇ بىر چاغ ئۇنىڭ ئالدىغا،
تۇلكىجانمۇ كوزىدە ياش مارىلاپ.

دەپتۇ تۇلكە: "نەگە ماڭدىڭ جان ئاداش؟
كورسەم ھالىڭ سېنىڭمۇ بەك خاراپقۇ!"
گەپنى ئاڭلاپ جەرەن يىغلاپ بۇقۇلداپ،
تۇلكىجانغا ئوز ھالىنى توكۇپتۇ:

"جۇدا قىلدى مېنى پىل بىر بالامدىن،
ئېيتىپ قويغىن، يەنە ئازاپ سالمىسۇن.
بوزەك قىلىپ ئاجىزلارنى پىل سۇلتان،
ئاخىر بىر كۈن قىساسىغا قالمىسۇن..."

تۇلكە ئاڭلاپ ئوز دەردىنى يۇتۇپتۇ،
"پۇقرا" ئۈچۈن "دات" دېيىشكە مېڭىپتۇ.
لېكىن ئۇمۇ پىل سۇلتانىنىڭ ئالدىدىن،
تويۇپ ـ تويۇپ دەشنەم ئاڭلاپ يېنىپتۇ.

دەپتۇ سۇلتان: "خام خىيالدا بولۇشما،
مەن ھەممىڭنىڭ نوخۇلاڭنى ئالىمەن.

AltunOq

دەپ قوي يەنە جەرەن دىگەن ئۇششۇققا،
ئۇزىنىمۇ بىر كۇن كاۋاپ سالىمەن...“

تۇلكە ئويلاپ بىردىن ئامال تېپىپتۇ،
چاقىرىپتۇ جانلىقلارنى ”مەجلىسكە“.
دەپتۇ: ”ھەممە ھۇنەر-ئامال ئىشلىتىپ،
غۇلتايلى پىلنى چوڭقۇر لەھەتكە...“

ھەممە جانلىق مەسلىھەتنى بىر قىلىپ،
ئاتلىنىپتۇ ھەيۋەت بىلەن سەپەرگە.
(كوپىنىڭ كۇچى، ئەقلى تازا بىرلەشكەچ،
ئىشنەركەن ئالدىدىكى زەپەرگە).

جىمى ھايۋان، ھاشارەتلەر ئوردىنى،
قورشىۋاپتۇ تۇشمۇ-تۇشتىن كېلىشىپ.
قورقىتىپتۇ پىلنى توۋلاپ-ۋاقىراپ،
سايراپ، ھۇۋلاپ، چۇقان-سۇرەن سېلىشىپ.

تىترەپتۇ پىل ئامالى يوق تەمتىرەپ،
ئوز ئىچىدە تەڭرىدىنمۇ جان تىلەپ.
بىر چاغ قاغا قونۇپ ئۇنىڭ بېشىغا،
چوقلاپتۇ جۇپ كوزىنى ”ئەركىلەپ“.

ئۇلىشىپتۇ چوقىلانغان كوزلەرگە،
چۈشىن ئاتلىق چاپارمەنلەر كېلىشىپ.
بىر دەمدىلا تولۇق قارغۇ قىلىپتۇ،
پىل كوزىگە "دورا ـ مەلھەم" سېلىشىپ.

چىشلەپ ـ تىتىپ ھەممە ئەھلى جانلىقلار،
قويۇشماپتۇ پىلنىڭ ھېچبىر ھالىنى.
ئاڭلاپ قاپتۇ تۇلكە بىر چاغ توساتتىن،
پىل سۇلتانـىنىڭ "سۇ ـ سۇ!" دىگەن زارىنى.

"توختاڭلار!" دەپ توختىتىپتۇ تۇلكىجان،
"جامائەت"نى شۇئان چۇقان ـ سۈرەنـدىن.
"يول قويايلى سۇلتانىمىز سۇ ئىچسۇن، —
دەپتۇ يەنە، ـــ لەززەت ئالسۇن چىمەندىن".

شۇ چاغ پاقا ئاتلىنىپتۇ ئارىدىن،
دەريا تامان گاھى ـ گاھى "كۇكىراپ".
پىل مېڭىپتۇ ئارقىسىدىن پاقىنىڭ،
"كۇر ـ كۇر"دىگەن سىگنالـدىن يول سوراپ.

مېڭىپتۇ ئۇ، خېلى ئۇزۇن مېڭىپتۇ،
پاقا ئىگىز ھاڭ بويىدا تۇرۇپتۇ.

ھاڭ بويىدا يەنە بىر رەت كۆكىراپ،
پاقا شۇنداق ئىسىل قاپقان قۇرۇپتۇ:

ئىگىز ھاڭدىن سەكرەپتۇ پىل كورەلمەي،
”كۇر ـ كۇر“ دىگەن سىگنالغا ئەگىشىپ.
ھاڭ ئىچىدە تىغدەك ئۇچلۇق قورام تاش،
پىل سۇلتاننى قويۇپتۇ خوپ ”سەگىتىپ“.

پىل ئولۇپتۇ پارچە ـ پارچە تىتىلىپ،
لېكىن جاڭگال ھازا تۇتماي، كۇلۇپتۇ.
دىمەك: چوڭچىل زومىگەر پىل ئاخىرى،
قىلغىنىغا چۇشلۇق ئىرەم كورۇپتۇ.

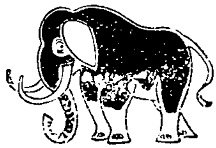

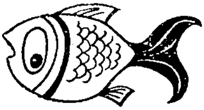

پۇشايمان

مۇقەددىمە

باللارنىڭ چوغ قەلبى
گۈل بەرگىدەك ساپ كېلەر.
ئاڭا مەسەل شەبنىمى،
كەۋسەر كەبى باپ كېلەر.

بەردىم قانات قەلەمگە،
چاقناپ ئىلھام شەپىغى.
ئۇچتى بويلاپ مىسرانى
شىرنە يىغىپ تاڭ چېغى.

شۇ شىرنىدىن دوست-چاقلار
تېتىپ كورۇپ، ئويلاڭلار.
ئىبرەت ئېلىپ، چىن مەنا
دەرياسىنى بويلاڭلار...

Altun Oq

❖ ❖ ❖

كەچكى شەپەق نۇرىغا
بولىگەندە دەريانى؛
ياندى ئويگە بېلىقچان،
تۇگىگەندەك دەرمانى.

ئۇنىڭ سۇلغۇن چىھرىدىن
ياغار ئىدى خاپىلىق.
— نىمە بولدۇڭ جان بالام؟
دەپ سورىدى خان بېلىق①.

— ئانا، ئەمدى مەكتەپكە،
دەيمەن بارماي ئوينىسام.
خويما تويدۇم، ھە دىسە
تۇزۇم، تەرتىپ، ئىنتىزام.

دەيدۇ لايچى②: "يولۇقما،
بەڭۋاش ئاتلىق مەرەزگە..."
قۇشمىدىم مەن بىر ئومۇر
بەنت قىلىنغان قەپەزگە؟!

---

① بېلىقلارنىڭ بىر تۇرى.
② لايغا مىلىنىپ ياشايدىغان بىر خىل بېلىق.

ئېيتسۇن قېنى، ئۇزەمـنىڭ
ئوي ـ خىيالىم يوقـمىكەن؟!
ئۇز مەيلىچە ئىش كورۇش
ھالاكەتلىك ئۇقمىكەن؟!

سەيلە قىلسام نىم بوپتۇ،
ئىرغىپ چىقىپ قىرغاقـقا؟!
دوتمىدىم مەن چۇشكىلى
ئالدام ئاتلىق قىلتاقـقا؟!

بولماي ئەمدى بۇرۇقتۇم
تاسمىدەك تار دەريادا؛
كەلدى ئەركىن يايرىغىم
چەكسىز يايـلاق ـ دالادا.

ـــ ئازدۇرغانـدۇ سېنى كىم؟ـــ
دىدى قورقۇپ ئانىسى.
ـــ ھىچكىم! ـــ دىدى شۇ زامان
گەپ بەرمەستىن بالىسى:

ـــ يۇرۇپتىمەن لايچىنى،
شۇ كەمگىچە دوست ساناپ.

توخۇ يۇرەك نىمىسكەن،
ئەسقاتماس بىر لاي غىلاپ.

بىر دوست تاپتىم يېڭىدىن،
ئېتى تىمىساق①ــمەردانە.
كوپ ئىشلاردىن خەۋەردار،
دوستلىرىغا پەرۋانە.

سەردار بولۇپ ئەينى چاغ،
چىققانىكەن سەپ ئالدىغا.
ئۇستازلارمۇ ئېگىپ باش،
ئوتۇپتىكەن دالدىغا.

يايراپتىكەن ھەر يەردە
ئوزى خاقان، بەگ بولۇپ.
تەرتىپ دىگەن كىشەننى
چاقىقان ئىكەن دەس تۇرۇپ.

ئۇنىڭ بالدەك سوزىدىن
بولۇپ قالدى كوڭلۇم توق.

---

① قوش ماكانلىقلارنىڭ بىر تۇرى، تەبىتى يىرتقۇچ.

ئەركىن تىنىق ئېلىشقا،
ئۇ ئېيتقاندىن ئەپ جاي يوق...

— ئاھ! — دەپ ئانا تاس قالدى
ئەس ـ ھۇشىدىن كېتىشكە.
ئېيتتى ئوكسۇپ: — ساۋاقنى
ئۇنۇتقانسەن نىمىشكە؟

جۇغۇلدايدۇ تەنلىرىم
ئەسلىسەم شۇ چاغلارنى.
ئوچمەس بولۇپ يۈرەكتە
قالغان قانلىق داغلارنى.

چاقماق چېقىپ دەھشەتتە.
يامغۇر يېغىپ شاقىراپ؛
جىرالاردىن پەسكە سەل
تاشلانغانتى غاقىراپ.

تېشىپ ئاخىر يامرىغان
دەريا سۈيى ئۇلغۇيۇپ.
كەتكەن شۇندا ئاتاڭمۇ
شۇ تىمساققا يەم بولۇپ...

يېڭىچە ئىش تۇتتۇق دەپ
سۇدىن يىزنى سۈزگەن ئۇ.
ئاجىزلارنى ھاپ ئېتىپ،
تېچلىق بەرمەي يۈرگەن ئۇ.

چوككەن غەمگە سۇ ئەھلى،
كۆن ئالغۇلۇق قانداق، دەپ.
ھەممە ياقتا يىغا ـ زار،
قورقۇنچلۇق ھەر خىل گەپ...

شۇنداق ئەنسىز بىر چاغدا،
تۇغۇلغانتىڭ، جان بالام.
چۇشۇپ قىيان پەنجىگە
بوغۇلغانتىڭ، جان بالام.

"باسار ئاتا ئىزىنى..."
دەپ جان تىكىپ سۆيۈنۈپ؛
چەتكە ئېلىپ ئۇزەمنى
باققان سېنى كۆيۈنۈپ.

قەيسەر قويغان ئېتىڭنى
بەخت تىلەپ دىلىمدىن.

ئەكىلەتكەن قوزام دەپ،
شېكەر توكۈپ تىلىمدىن.

قاتتىم شۇنداق قاتارغا
دولقۇن بىلەن ئېلىشىپ.
كەلسە تىمساق مارىلاپ
بەلنى باغلاپ چېلىشىپ.

مالىمانىلىق ئوچىغى
ئاخىر چېقىپ تاشلاندى.
دەريا سۈيى تېچلىنىپ،
يېڭى هايات باشلاندى.

مەكتەپ يەنە ئېچىلغاچ،
دىدىم تۇتۇپ قولۇڭنى:
"چىقماي ئۇستاز سوزىدىن
بىلگىن ياشاش يولۇڭنى.

دىلىڭ كۇندەك يورۇيدۇ
ئىچسەڭ بىلىم شەربىتى.
ئاتسا چېچەك ئىجادىڭ
ياغار ئەلنىڭ رەخمىتى.

ئايلان، ئەسلەپ ساۋاقنى
ئوبدان بىلىق نەسلىگە.
يامانلارغا ئەگەشمەي،
يەتكىن مۇرات ۋەسلىگە...“

شۇندا ئوغلۇم، يۇرەكتىن
ۋەدە بەرگەن ئىدىگەن.
ئەمدى نىچۇن ئۆزگىرىپ،
ئوز لەۋزىڭنى يىدىگەن؟

قىزىققاندەك تۇرىسەن
باقسام، ئاشۇ چاغلارغا.
ھەممە ئايان، سەپسالساڭ
دىلدا قالغان داغلارغا.

دەريا بىزگە چىن ماكان،
سۇ دىگەن جان-جىنىمىز.
ئەگەر ئۇندىن ئايرىلساق،
قۇرۇپ پۇتەر جىسمىمىز.

قاندەك مۇھىم ئىنىتىزام،
قانىسىز تەندە نە جان بار؟

ھەركىم ماڭسا ھەر يانغا،
بولغاي غەلبە قانداق يار؟

ئەينى يىلى تىپتىغان،
بۇنىڭ ئاچچىق تەمىنى.
ئۇنداق ئاددى چاغلىما،
شۇم نىيەتلەر پەمىنى.

كىرسەڭ تىمساق سوزدىگە،
ماڭدامدا بىر پالاكەت.
ئەركىن تىنىق نەدىكەن،
كۇتكىنى شۇم ھالاكەت!

ئاشۇ ئەنسىز يىللاردا
يالمىغان ئۇ ئاتاڭنى.
يەي دىمەسمۇ ئەمدى ئۇ
قوشۇپ سېنى، ئاناڭنى.

لايچى ئىكەن چىن دوستۇڭ،
ھەقىقەتنى سوزلەپتۇ.
پالاكەتتىن ئۇزەڭنى
قۇتقازماقنى كوزلەپتۇ.

AltunOq

جۇگۇ، بىرىپ دوستۇڭدىن
ناماقۇللۇق سوراپ كەل.
يامان يولدىن يېنىشقا
چىن يۈرەكتىن باغلاپ بەل...

چىقىپ كەتتى بىلىقجان
"ھىم!" دەپ قويۇپ ئىلىپ باش.
قاراپ قالدى ئانىسى،
كوزلىرىدىن توكۇپ ياش...

❖ ❖ ❖

چۈشتى ئاستا قاراڭغۇ،
كوكتە يۇلتۇز چاقنىدى.
ئايمۇ بۇلۇت ئىچىدىن
شۇڭغۇپ چىقتى—بالقىدى.

ئويغا پېتىپ بىلىقجان
ئۆزۈپ يۈردى نىشانسىز:
"باراي كىمنىڭ ئالدىغا،
قالدىم ئەجەپ ئامالسىز..."

ئويلا-ئويلا، تەڭلىكنى
بىردىن چوروپ تاشلىدى.

كوڭلى ئەمىن تاپقانىدەك
غىڭشىپ ناخشا باشلىدى.

كوزلەپ تىمساق ئۆيىنى
ئۇدۇل ئۇزۇپ كەتتى ئۇ.
دولقۇن يىرىپ، كوپ ئۆتمەي
نىشانىغا يەتتى ئۇ.

ــ بەللى، كەپسەن، بىلىقجان،
ئىلىپ باراي سەيلىگە.
نەگە دىسەڭ ئاپىراي
بىقىپ كوڭلۇڭ مەيلىگە.

لايلاتما دەپ بىر جاي بار،
ئەجەپ گۈزەل ئايدىڭدا.
كورسەڭ ئۇنى بىرلا رەت
مەڭگۇ قالار يادىڭدا...

دىدى تىمساق كىرىلىپ،
چىرايىدا تەبەسسۇم.
ماقۇل بولدى بىلىقجان:
ــ مەيلى ئاپار، جان دوستۇم...

شۇنداق قىلىپ ئىككىسى
ئۈزۈپ كەتتى قىرغاققا.
قايدىن بىلسۇن بېلىقچان
چۈشكىنىنى قىلتاققا.

توختاپ تىمساق تۇيۇقسىز:
— قۇيرۇغۇمدىن تۇت، — دىدى.
لايلاتقىغا ئەپ چىقىپ،
— يامان بولساڭ ئۇت، — دىدى.

پىلتىڭلىدى بېلىقچان
كەتتى دىمى سىقىلىپ.
قالدى گويا ئوپكىسى
كانىيىغا تىقىلىپ.

— چۈشۈپ ئالدام خالتاڭغا
ئولەر بولدۇم ئارماندا.
بىلمەپتىمەن قەدرىنى
تۇرغاندا سۇ ماكاندا.

دىسە ئۇستاز: "تا ئەبەت
كەتمە سۇدىن ئايرىلىپ..."

ئەركىنلىكنى بوغدى دەپ
تاقلاپتىمەن قايرىلىپ.

قىلسا ئانام نەسىھەت،
كىرمەپتىمەن گېپىگە.
يۈرۈپتىمەن ئىشنىپ
سەندەك مەككار نىمىگە.

جان ھەلقۇمغا يەتكەندە،
پۇشايمانغا قاچا يوق.
ئىبرەت ئالغاي خالايىق
نەپرىتىنى قىلىپ ئوق...

بىلىقچاننىڭ گېپىگە
كۆلدى تىمساق قاقاقلاپ:
— مۆزىكىدەك ئاڭلايمەن،
قىلساڭ نالە ۋاي-ۋايلاپ.

ئاپ-ئاشكارا يېيىشنىڭ
پەيتى ئوتۇپ كەتكەچكە؛
يۈگەنسىز شۇ چاغلارغا
بىردىن ئەجەل يەتكەچكە؛

AltunOq

شۇنداق قىلماي بولمىدى،
كەچۈر مېنى، ئۇلپىتىم.
قوساق تويسا يايرايمەن
كەتكەندەك دەرت ـ كۈلپىتىم.

"ئەركىنلىك"نىڭ تەمىنى
تېتىپ ئوبدان تويسەن.
تېخى چوغدەك ئاپتاپتا
ئوخشاپ كاۋاپ بولىسەن...

چۈشتى تىمساق ئۇسۇلغا،
يوقاتقاندەك خۇدىنى.
شۇندا بىرسى تارتتى تېز
بېلىقچاننىڭ پۇتىنى.

كوردى لايچى ئاكىنى
قارىغاندا بۇرۇلۇپ.
ــ يېپىش ماڭا!، ــ دىدى ئۇ،
لاي ئىچىگە تېز شۇڭغۇپ.

ئۇلار تىمساق كەلگىچە
غايىپ بولىدى لاي تامان.

چۇشتى ھەش-پەش دىگىچە
كەڭ دەرياغا تىچ-ئامان.

ھوزۇرلاندى ئاجايىپ
ئەركىن تىنىپ بىلىقجان
چىرايىدا خىجىللىق،
يۈرىگىدە ھاياجان.

لايىچى تۇتۇپ قولىدىن،
ماڭدى ئالغا يېتىلەپ.
قالدى ساۋاق ئېسىدە،
يۈرمەس ئەمدى تەمتىرەپ...

خاتىمە

مىڭ ئۆلچەپ بىر كەسمىسەڭ،
پۇشايمانغا قالىسەن.
شېرىن-شەربەت ئورنىغا
زەھەر-زوقۇم ئالىسەن.

بىلىق سۆدىن ئايرىلسا،
ھالى نىچۇك، ئايانغۇ.

دىمە، ھەسەل بەرگۈچى
تىلى شېكەر چايانغۇ.

يوق خىيالغا بېرىلمەي
يەت ھور زامان قەدرىگە.
ئىلىم-پەندە قۇچۇپ شان،
ئۆرلە يۈكسەك پەللىگە.

1980-يىل ئاپرېل، بېيجىڭ.

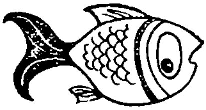

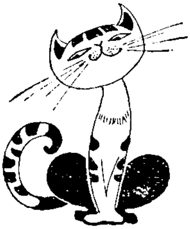

مۈشۈكنىڭ تۆھپىسى

بۈندىن نەچچە مىڭ يىللاردىن بۇرۇن،
ئۆتكەن ئىكەن بىر ئاقكۆڭۈل ئادەم.
كىمكى ئۇنىڭغا ھالىنى ئېيتسا،
جانىنى قىپ پىدا قىلاركەن ياردەم.

چىڭقى چۈش مەزگىل، ئولتۇرسا بىر كۈن،
بىر ئىلان كىرىپ سالام بېرىپتۇ.
ئەھۋال خەتەرلىك، كەينىمدە دۈشمەن،
رەھمە قىپ مېنى قۇتقازغىن دەپتۇ:

— مەنلا ئۆلسەمغۇ مەيلىدى، بىراق
ئۆيدە باللىرىم بوپ قالار يېتىم.
رەقىپ قولىغا چۈشۈپ قېلىشتىن،
ئامال تاپالماي قاتتى بۇ بېشىم.

AltunOq

يورۇق دۇنيادا كۆنۈمنى ئالاي،
ئەي ئىنسان ماڭا ئاغرىسۇن ئىچىڭ.
ياردەم قولۇمنى سۇنارمەن بىر كۈن،
چىقىپ قالغاندا سېنىڭمۇ ئىشىڭ...

مەيلى مەن ساڭا ياخشىلىق قىلاي،
دەپتۇ ئۇ ئادەم قوينىنى ئېچىپ:
ــ بول، قېنى تېزدىن قوينۇمغا كىرگىن،
ئارام ئال بىردەم، بەھوزۇر يېتىپ.

ئارىدىن ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەيلا،
كىرپىمۇ ئۆيگە قەدەم تاشلاپتۇ.
دىخانغا سالام قىپتۇ ـ دە، شۇندا
كېلىش مەقسەتنى بايان ئەيلەپتۇ:

ــ بايا بىر ئىلان ئۆيگە كىردىمۇ؟
قوغلاپ كەلگەنتىم قىلىشقا تائام.
ۋاپا قىلمىغىن ئەي جېنىم بالام،
كورسەڭ ئىلاننى دىگەنتى ئاتام.

ئۆيدە ئاچ ياتار يۇمشاق بەش بالام،
ئۇنى تۇتماستىن ئالمايمەن ئارام.

ئەمەل قىلمىسام ئاتام سوزىگە،
يىگەن تامىغىم بولىدۇ هارام.

چىرايلىق سوزلەش ئۇنىڭ ھىلىسى،
تۇرغان-پۈتكىنى زەھەردۇر ھامان.
پۇرسەت تاپسىلا تەنگە يوگۇشۇپ،
شورار يۇرەكتىن قاننى ھەرقاچان...

— ۋاي ياقەي! يىلان كىرمىدى ئويگە،
كىرگەن بولسا ئۇ بولامتى تورده.
ئەگەرده ساڭا يالغان سوزلىسەم،
كور بولۇپ كېتەي، ئاق چۇشۇپ كوزگە.

ئاڭلاپ بۇ ئادەم سوزىنى كىرپە،
ئويلىنىپ بىر ئاز سوراپتۇ شۇئان:
— مەنغۇ سوزۇڭگە ئىشىنەر ئىدىم،
لېكىن كوڭلۇمگە چۇشمەكتە گۇمان.

ئەگەر بۇ ئويگە كىرمىسە يىلان،
زەھەرلىك شالە قايدىن چېچىلغان؟
بولمىسا نەققاش ياكى بۇ جايدا،
يولدىكى ئەگرى ئىز قايدىن سىزىلغان؟!

بىراق بۇ ئادەم دەپتۇ يەنىلا:
ــ زادى كورمىدىم كەتتىكىن قايان.
مەيلى ئىزدەپ كور خالىغان يەرنى،
قاچتىمىكىن يا باشقا يول تامان.

ــ بوپتۇ سوزۈڭگە ئىشىنەي ئادەم،
چۈنكى سەن مەندىن ئەقىللىق هامان.
ئوينى ئاختۇرۇش مەن ئۈچۈن خاتا،
خەير ـ خوش، مەن كەتتىم، بولغىنسەن ئامان.

كىرىپمۇ ئويدىن ئۈزاپ كەتكەندە،
يىلان قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىپتۇ.
كوزىدىن ئوتلار، جاۋغايدىن شالە،
چاچرىتىپ شۇندا سوزگە كىرىپتۇ:

ــ كەلگەچكە ئوڭدىن تەلەي ـ پىشانەم،
ئەي ئىنسان ماڭا قىلدىڭ ياخشىلىق.
قىلغان شۇ شەپقەت بەدىلى ئۈچۈن،
قېنىڭنى شوراپ قىلاي ناشتىلىق!

ــ هەي مەرەز كاپىشما، ئاغزىڭنى يۇم!
بۇنداق نامەرتلىك قىلغان نەدە با؟!

ئولۇمدىن ساقلاپ قويسام بىغەرەز،
ئەمدى نىمە دەپ جويلۇيسەن يانا.

ھىلى يالۋۇرۇپ قىلغان سوز ـ ۋەدەڭ،
ئەمدى نىمشكە بولمايدۇ ھىساپ.
بەرگەن ۋەدەڭدىن تانماقچى بولساڭ،
يەنە قايتىدىن ئاچامدۇق كىتاپ!

ـ بولدى قوي قۇرۇق گىپىڭنى ئادەم،
جاندىن ئۇمىت ئۇز، ساۋاپلىق ئىش قىل.
ئاچلىقتىن ئولۇپ كەتسەم بىقارار،
قانداق چىدايدۇ سەندىكى ساپ دىل.

گەپنى ياخشىچە قۇلاق سىپ ئاڭلا،
ماڭا جان كىرەك، ماڭا قان كىرەك!
سىنى قولۇمدىن بىرىپ قويسام گەر،
ئەخمەقلىغىمدىن بەرمەمدۇ دىرەك!

ـ ۋاپاغا جاپا قىلما ئەي يىلان،
قەيەرگە كەتتى سەندىكى ۋىجدان.
دەپتو ـ دە، ئادەم پەرياتلار چىكىپ،
قىلغان ئىشىغا ئەيلەپتۇ پۇشمان.

AltunOq

ۋاپاغا جاپا قىلىش ئەزەلـدىن،
ئاتا ـ بوۋامدىن قالغانتى مىراس.
كىمكى ياخشىلىق قىلسا ئەگەردە،
جۇدا قىپ جاندىن ئالىمىز قىساس.

دەپتۇ شۇم يىلان دىخانغا شۇنداق،
زەھەر نەشتىرىن جانغا بەتلەپتۇ.
كورۇپ بۇ ھالنى شەپقەتلىك مۇشۇك،
كارۋات ئۇستىدىن ئالغا سەكرەپتۇ.

ئوڭشاپ بولغىچە يىلان ئوزىنى،
مۇشۇك چايناپتۇ شۇئان بېشىنى.
ئۇلۇغ بولسىمۇ مۇشۇك توھپىسى،
كەپتۇ پەش قىلماي قىلغان ئىشىنى...

شۇنىڭدىن بۇيان مۇشۇك خىسلىتى،
داستان بولۇپتۇ تىلدىن ـ تىللارغا.
خوشال ياشاپتۇ دىخان ئويىدە،
ئازار يىمەستىن يىلدىن ـ يىللارغا...

1980 ـ يىل 20 ـ ئوكتەبىر، قەشقەر يېڭىسار.

ئابلىكىم باقى

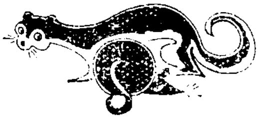

چاشقان بىلەن ئاغمىخان

هاۋا ئىسسىق بىر كۈنى،
چۈش مەزگىلى بولغاندا؛
ھېچبىر كىشى قالماپتۇ،
ئېتىزلىقتا، خاماندا.
كىچىككىنە ئاغمىخان،
يۈگرەپ كەپتۇ خوش بولۇپ.
كورۇپ تاغدەك بۇغداينى،
چاۋاك چاپتۇ زوقلۇنۇپ.
چەش ئۈستىگە ئۆمىلەپ
چىقىپتۇ ئۇ شاتلىنىپ.
نەزەر ساپتۇ ئەتراپقا،
ئۇسۇل ئويناپ ئايلىنىپ.
كەپتۇ شۇندا بىر چاشقان
ئوت-چۆپلەرنى ئارىلاپ.
ھەجىيىپتۇ ئۇنىڭغا،

ئۇ يان ـ بۇ يان مارىلاپ.
دەپتۇ: ـــ ئاي ـ هاي، ئاغمىخان،
سەن ئاجايىپ ئەقىللىق.
زېرىكىپسەن بىر ئوزەڭ،
ساڭا قىلاي يېقىنلىق.
دوست بولايلى ئىككىمىز،
مېنىڭ كوركەم ئويۇم بار.
سېنى خوشال قىلغۇدەك،
هۇنىرىم بار، كۈيۈم بار.
قېنى يۈرگىن ئويۇمگە،
مېهمان بولغىن ئولتۇرۇپ.
دەپتۇ دەرهال ئاغزىغا،
بۇغداينى لىق تولدۇرۇپ.
بۇ سوزلەرگە ئاغمىخان،
بەكمۇ ئوڭاي ئېرىپتۇ.
ئەگىشىپ ئۇ چاشقانغا،
يەر ئاستىغا بېرىپتۇ.
ئۇنىڭ چوڭقۇر ئويلىرى،
ئىچكىرى هەم تار ئىكەن.
ئىككى ـ ئۈچ يىل يەتكۇدەك،
ئاشلىقمۇ بار ئىكەن.
هەيران بولۇپ ئاغمىخان،

شۇنچە نۇرغۇن بۇغدايـدىن؛
”نەدىن ئالدىڭ بۇلارنى؟“
دەپ سوراپتۇ چاشقانـدىن.
”ساپ بۇغداينى دىخانـلار،
ئايرىپ قويار سامانـدىن.
يوتكىۋالـدىم مەن ئۇنى،
دەل پەيتىدە خاماندىن.“
دەپتۇ چاشقان ئۆزىچە،
مەغرۇرلىنىپ، كېرىلىپ.
ئاغزىدىكى بۇغداينى،
ياندۇرۇپتۇ بېرىلىپ.
دەپتۇ يەنە: ”جۆر بىللە،
چىڭ تۇتايلى پۇرسەتنى.
قورقما، ئۇگەن مېنىڭدىن،
باتۇرلۇقنى، جۇرئەتنى“.
بەك قورقۇپتۇ ئاغمىخان،
تەييار ئاشنى ئېلىشىتىن.
قېچىش توغرا كەلگەندە،
ئارقىسىدا قېلىشتىن.
شۇندا چاشقان بىر غۇلاچ،
بىر شوينىنى تېپىپتۇ.
ئويلاپ ياخشى ئامالنى،

AltunOq

بىر پۇتىنى چىگىپتۇ.
ئاغمىخاننىڭ پۇتىنى،
بىر ئۇچىدا چىگىپتۇ.
"تەڭ بىرىپ، تەڭ كېلىمىز"
دەپ خامانغا مېڭىپتۇ.
ھەر ئىككىسى بوغداينى،
يەپتۇ تازا ئالدىراپ.
ئاشۇ پەيتتە ئاسماندىن،
بىر سا كەپتۇ پىقىراپ.
ئوز ئوۋىنى كورۇپ سا،
ئوقتەك ئۇچۇپ چۈشۈپتۇ.
قېچىپ يۈرگەن چاشقانغا،
تىرناق ساپتۇ، تۇتۇپتۇ.
ئورلەپتۇ سا ئاسمانغا،
ئولجىسىنى كوتىرىپ.
پۇتى باغلاق ئاغمىخان،
تەڭ چىقىپتۇ ئېسىلىپ.
ئۇچۇپتۇ سا ئىگىز-پەس،
مەلىلەرنى ئارىلاپ.
كورۇپ بۇنى باللار،
كۈلۈشۈپتۇ ۋاقىراپ.
پۇشايماندا ئاغمىخان،

تىپىرلاپتۇ تولغۇنۇپ.
باللارغا ھەسرەتتە،
شۇنداق دەپتۇ ئاھ ئۇرۇپ:
”كىم يولۇقسا قازانغا،
يۇقار ئىكەن قارىسى.
گەر ئەگەشسە يامانغا،
يۇقار ئىكەن يالىسى“.

مۇتەللىپ جۇمـاخۇن •

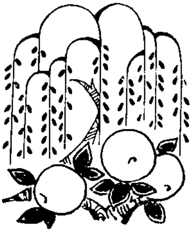

سوگەت ۋە ئالـما كوچـىتى

بىرتۇپ سوگەت ئۈنۈپتۇ،
باغ تېمىنىڭ تۈۋىدە.
بوپتۇ پىكرى-خىيالى،
ئۇسۇشنىڭلا غېمىدە.
بوي تارتىپ ئۇ كۈنسېرى،
خوشاللىقتا تولۇپتۇ.
يېنىدىكى ئالمىنى،
زاڭلىق قىلىپ كۈلۈپتۇ:
”ھەي كوچەتـۋاي، كوچەتۋاي،
تۇرىسەنغۇ بوي تارتماي.
يېشىمىز تەڭ بولسىمۇ،
مەن ئۇستۇم ئىگىز، ھاي-ھاي!“
”ماختانمىغىن گىدىيىپ، —
دەپتۇ ئالما كوچىتى، —

تەكەببۇرلۇق، كورەڭلىك
بەختىنىڭ چوڭ ئاپىتى.
ئوخشىمايمەن مەن ساڭا،
يەيمەن ئەلنىڭ غېمىنى.
بويىدىن يوقتۇر تامايىم،
بەرسەم دەيمەن مىۋىسىنى.“
ئاڭلىغاندا بۇ سوزنى
تېرىكىپتۇ سوگەتۋاي.
دوق قىلىپتۇ ئالمىغا،
يەنە تېخى تەپ تارتماي:
”تاپتىڭمۇ سەن شۇ گەپنى،
ئوسكىنىمنى كورەلمەي.
ئېچىلىڭ يامان بولغاچقا،
قاپسەن نوتا سۇرەلمەي.
ھەر تەرەپكە غۇلاچلاپ،
ماڭغىنىمنى كور ئەمدى.
شاخلىرىمنىڭ ئاستىدا
كۇن كورەلمەي تۇر ئەمدى.“
شۇندىن تارتىپ سوگەتنىڭ،
ئۇزىراپتۇ پۇت-قولى.
يوغىناپتۇ كۇن ساناپ،
ئەگرى-بۇگرى بوپ غولى.

كۈنلەر ئۆتۈپ ياز كەپتۇ،
ئۆدەك بىلەن غاز كەپتۇ.
مۈكچەيسمۇ سوگەتۋاي،
ئۇسۇش يەنە ئاز كەپتۇ.
بوپتۇ ئالما باراقسان،
شاخ ـ شاخلىرى ئېگىلىپ.
قىپتۇ ئەلنى شادىمان،
مۇلىرى يېتىلىپ.
بۇنى كورۇپ سوگەتنىڭ
قىزىرىپتۇ كوزلىرى.
ئەل ماختىسا ئالمىنى،
تاتىرىپتۇ يۈزلىرى.
شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە،
سەيلىچىلەر كېلىپتۇ.
يەپ ئالمىنى بەھوزۇر،
لەززىتىنى تېتىپتۇ.
لېكىن سوگەت كۈن توسۇپ،
دەخلى بولغاچ ئۇسۇشكە.
قارار قىپتۇ كىشىلەر،
ئۇنى تۈپتىن كېسىشكە.
ئەتىسىلا ھەر يەردە،
سوگەت بوپتۇ ئون پارە.

كولۇنۇپتۇ يىلتىزى،
قىلسىمۇ ئۇ مىڭ ناله.

❖ ❖ ❖

بۇ ھىكمەتلىك تەمسىلنى،
ئاڭلىمىغان قالماپتۇ.
ئادەملەرنىڭ ئىچىدە
مۇنداق سوزلەر تارقاپتۇ:
"كەمتەر بولساڭ ئەل سويەر،
قەدىمىڭدىن گۇل ئۈنەر.
مىۋە بەرسەڭ چىچەكلەپ،
ئەمگىكىڭنى ئەل كورەر.
ماختانچاقلىق، كىبىرلىك،
ئۇمۇرنىڭ چوڭ دۇشمىنى.
بوي كورسەتسەڭ قۇرۇقلا،
قەدىرلەيدۇ كىم سىنى؟!"

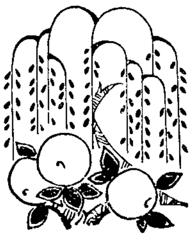

مەھەممەت روزى

قوزا بىلەن ئوغلاقنىڭ دوستلۇغى

ئوغلاق بىلەن قوزىجان،
ئىكەن يېقىن دوستلاردىن.
ئوينايدىكەن سەكرىشىپ،
ئېتىز ـ ئېرىق قىزلاردىن.
بىر كۈنىسى قوزىغا،
شۇنداق دەپتۇ ئوغلاقجان:
”قارا دوستۇم، بۇ يەرنىڭ
چوپى ئەمەس ھېچ يۇمران.
كۈندە بۇنداق يۈرگىچە،
كورمەيلىمۇ ھەر ياقنى.
تاپمايلىمۇ بىز ئىزدەپ،
چوپى ئىسىل يايلاقنى.
ئىككى ياققا ئىككىمىز،
بولۇنۇپ يول ئالايلى.
ئەگەر تاپساق قايسىمىز،

كېلىپ خەۋەر قىلايلى".
تەكلىۋىگە ئۇغلاقـنىڭ
قوشۇلۇپتۇ قوزىجان.
ئىككى ياقنا ئىككىـسى،
يول ئېلىپتۇ شۇ هامان.

ماڭا، ماڭا قوزىجان،
قوساقلىرى ئېچىپتۇ.
چۈشكە يېقىن ئاخىرى،
بىر مەنزىلگە يېتىپتۇ.
بۇ يەر ئىكەن زەپ ئىسىل،
قويۇق ئىكەن چۆپلىرى.
شۇنچە يۇمشاق، تاتلىقكەن،
چۆپلىرىنىڭ كۆپلىرى.
ئېرىقلاردا ئاقاركەن،
شىلدىرلىشىپ سۈزۈك سۇ.
بۇنى كۆرۈپ چىن دىلدىن،
بەكمۇ خوشال بوپتۇ ئۇ.
ئويلاپتۇ ئۇ: "چۆپلەردىن —
ئاۋال بىر ئاز يەۋېلىپ؛
ئاندىن بېرىپ ئۇغلاقنى،
كېلەيمىكىن چاقىرىپ".

AltunOq

لىكىن بىردىن ئويىدىن،
يېنىۋاپتۇ قوزىجان.
دەپتۇ: ”بۇنداق قىلسام مەن،
توغرا بولماس ھەرقاچان.
يۈرگەن بولسا تاپالماي،
دوستۇم بىرەر ماكاننى.
ئاچ قالمىسۇن، مەن باراي،
بىللە يەيلى تاپقاننى.“
قوزا ئويلاپ دوستىنى،
سۇمۇ ئىچمەي كېتىپتۇ.
دوستلۇق مېھرى تېنىگە،
زور كۈچ-قۇۋۋەت قېتىپتۇ.

ئوغلاق ئۆزاق ماڭمايلا،
بىر مەنزىلگە يېتىپتۇ.
بۇ مەنزىلنىڭ ھوسنىگە،
تويماي، تويماي بېقىپتۇ.
بۇندا تەكشى ئىسىل چوپ،
دولقۇنلىنىپ تۇراركەن.
چېچەكلەرنىڭ خۇش ھىدى،
دىماقلارغا ئۇراركەن.
بۇلاقلاردىن زۇمرەت سۇ،

ئوخچۇپ ـ ئوخـچۇپ ئاقاركەن.
ئىسسىق، سالقىن ھاۋاسى،
تەنگە زەپمۇ ياقاركەن.
ئويلاپتۇ ئۇ: "چوپلەردىن ــ
ئاۋال تازا يەپ تويااي.
ئاندىن ئىچىپ سۇلاردىن
تەشنالىقنى مەن قاناي".
ئوغلاق ئۇنتۇپ ھەمـمىنى،
باش كوتەرمەي چوپ يەپتۇ.
قارنى تويۇپ، بۇلاققا ــ
سۇ ئىچكىلى ھەم كەپتۇ.
سۇنى ئىچىپ كوپ ئوتمەي،
كەپتۇ تازا ئۇيقۇسى.
ۋۇجۇدىنى قاپلاپتۇ،
بىر شىرىنلىق تۇيغۇسى.
دەل شۇ پەيتتە يادىغا،
كېلىپ قاپتۇ قوزىجان.
لېكىن بېشى ساڭـگىلاپ،
ئۇخلاپ قاپتۇ شۇ ھامان.
ئۇ چۇشىدە كورۇپتۇ،
قوزىجاننى ئاسماندا.
يۇرگىدەكمىش قوزىجان،

يايلاق ئىزدەپ ھەر ياندا.
ئېغىر كۈنلەر چۈشكەندە،
قوزىجاننىڭ بېشىغا.
كەپتۇ بىردىن پەرىشتە،
ھەمدە ئۇنىڭ قېشىغا.
دەۋاتقىدەك پەرىشتە:
"دوستۇڭ ئوغلاق ۋاپاسىز.
ياخشى يەرنى تېپىپ ئۇ،
ئۇخلىماقتا قارارسىز.
ئىزدىمىدى ئۇ سېنى،
سەنمۇ ئۇنى ئىزدىمە.
دوستلۇغىنى ئۇنۇتقان،
قىپ بېرەلمەس ھېچ نىمە.
ئوغلاق ئاڭلاپ بۇ سوزنى،
جويلۇپتۇ ھەم تووۋلاپتۇ.
"خاتا قىلدىم!" دەپ شۇئان،
ئۇن چىقىرىپ يىغلاپتۇ.
ئوز ئۇنىدىن چوچۇپلا،
ئويغانغاندا ئوغلاقجان.
كوز ئالدىدا تۇرغىدەك،
ئاگا قاراپ قوزىجان.
ئوغلاق ئەمدى راستىنلا،

ئۆگىدىمۇ يىغلاپتۇ.
قوزىجانغا تىز چوكۈپ،
ناماقۇللۇق سوراپتۇ.

❖ ❖ ❖

ھەممە دوستلار ئىلىگلار،
بۇنىڭدىن ساۋاق-ئىبرەت.
قەدىرلەڭلار دوستلۇقنى،
دوستلۇق ئىسىل ھەم قىممەت.
ئاڭا قىلساق خىيانەت،
بولۇر سوزسىز جىنايەت.
دوستلۇق گۈلى ياشنىسۇن،
دىل بېغىدا تا ئەبەت!

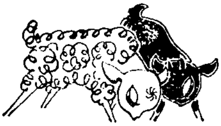

AltunOq

قادىر ئارسلان

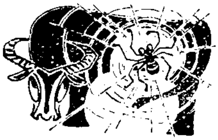

كالا بىلەن ئومۇچۇك

ئوتكەن ئىدى بىر كالا،
بەكمۇ ماختانچاق.
"قالتىس كۈچلۈك مەخلۇقمەن"
دەيتتى ئۇ، ئاخماق.
كەلدى يازنىڭ بىر كۈنى،
كولنىڭ بويىغا.
بىر توپ سوگەت تۈۋىدە،
كەتتى ئۇيقىغا.
كەلدى شۇ چاغ گۈڭگۈلداپ،
بىر چىۋىن ئۇچۇپ.
كالىۋاينىڭ كوزىگە،
ئالدى ئۇ قونۇپ.
ئەستا!، — دىدى كالىۋاي،
شۇئان ئويغۇنۇپ.
دىدى: "ئولگۈك كەلدىمۇ،

ئۇيقۇمنى بۇزۇپ“.
سلكىدى ئۇ، بېشىنى،
غەزەپــكە تولۇپ.
بۇ رودىپاي چىۋىننى،
قوغلىماق بولۇپ.
لېكىن، چىۋىن بىزەڭنىڭ،
پەرۋايى پەلەك.
تۇمشۇغىغا قونۇپ ئۇ،
قاخــشاتتى بەكرەك.
تۇردى سەكرەپ ئورنىدىن،
ئاخىر كالدۇاي.
دېدى: ”يوقال كوزۇمدىن،
بارام قىلماي“.
قۇيرۇغىنى شىپاڭلاتتى،
ئۇلتۇرمەك بولۇپ.
قونۇۋالدى مۇڭگۈزگە،
چىــۋىن بىر ئۇچۇپ.
دېدى سوگەت ئۇستىدە،
تۇرغان ئومۇچۇك:
”ئوز بويۇڭغا ئىشىنىپ،
دىمە مەن كۇچلۇك“.
ئومۇچۇكــنىڭ بۇ گېپى،

ھاركەلدى ئاگا.
”ئولمەك ئۇستىگە تەپمەك“
بولغاندەك يانا.
ھوكۇردى ئالىيىپ،
غەزەپتە كالا:
”مېنى زاگلىق قىلماقنى،
كوردۇڭمۇ راۋا؟!
كىچىككىنە مەخلۇقسەن،
بىڭسىڭ بارمىتى؟
شۇ چىۋىننى تۇتىقىدەك،
ئېپىڭ بارمىتى؟“
شۇ چاغ كۇلۇپ ئومۇچۇك،
سوز ئاچتى يانا:
”سېنى زاگلىق قىلمىدىم،
بولمىغىن خاپا.
كۇچلۇك بىلسپ ئوزەڭنى،
ھەممە ھايۋاندىن.
ياراتمىدىڭ ھېچكىمنى،
نەچچە زاماندىن.
مانا ئەمدى چىۋىنگە،
كۇچۇڭ يەتمىدى.
دوق قىلساڭمۇ ھەرقاچان،

يىراق كەتمىدى.
بويۇم كىچىك بولسىمۇ،
مەندە بار ئامال.
يېتىپ سوگەت تۈۋىدە،
ئوبدان نەزەر سال“.
ياتتى كالا ئورنىدا!،
چۈشۈپ پەس كويغا.
ئومۇچۇككە قارىدى،
چومۇپ ئۇ ئويـغا.
كىچىككىنە ئومۇچۇك،
ئىشنى باشـلىدى.
شاختىن ـ شاخقا تور تارتىپ،
تۈزاق راسلىدى.
ئۇچتى ئۇ يان ـ بۇ يانغا
چىۋىن بىزارى.
ئومۇچۇكنىڭ تورىغا،
تەگدى ئاخىرى.
چىۋىن تورغا تەگدىيۇ،
قالدى ئۇچالماي.
قانىتىنى ئۇرسىمۇ،
زادى قاچالماي...
ئومۇچۇكنىڭ ئىشىدىن،

AltunOq

ئالدى كالا دەرس.
خىجىلچىلىق دەستىــدىن،
بولدى ئاڭا تەس.
دىدى كالا باش چايقاپ:
”ئەخمەق ئىكەنمەن.
شۇڭا مەن بۇ دۇنيادا،
قالتىس دىگەن مەن.
ساقلاي ئەستە بۇ ئىشنى،
ھەرگىز ئۇنتۇماي.
تەمەننادىن ۋاز كېچىپ،
بىر كەمــتەر بولاي“.

ھەر ئىشنىڭ ئوز يولى بار

تۇغدى تاغىل مۇشۇكخان،
يۇمشاق تۇكلۇك ئاسلاننى.
ئەتىۋارلاپ باقتى ئۇ،
بېرىپ ئاڭا تاپقاننى.
ئويۇن بىلەن ئاسلاننىڭ
غەمسىز ئوتتى كۈنلىرى.

ئانىسىغا باش قويۇپ،
ئۇخلار ئىدى تۈنلىرى.
دىدى مۇشۈك بىر كۈنى:
"ئوماق بالام قۇلاق سال.
ئەمدى سەنمۇ چوڭ بولدۇڭ،
يەم ئىزلەشنى ئۇقۇۋال.
ئۈگەن چاشقان تۇتۇشنى،
قوسۇغۇڭمۇ تويىدۇ.
كارغا كەلدى بالام دەپ،
ئاناڭ خوشال بولىدۇ."
ئانىسىنىڭ سوزىگە
ماقۇل بولدى ئاسلانجان.
ئويلىدى ئۇ ئىچىدە:
"چاشقان تۇتماق بەك ئاسان.
ئۇن چاشقاننى بىر قىلسا،
تەڭ بولالماس بويۇمغا.
كۈچ-قۇۋۋەتكە تولدۇممەن،
چاشقان چۈشەر قولۇمغا".
شۇئان ئىزلەپ بۇلۇڭدىن،
بىر توشۇكنى تاپتى ئۇ.
تۇمشۇق تىرەپ توشۇككە،
كوز چەكچەيتىپ ياتتى ئۇ.
كۈتە-كۈتە بىر هازا،

قالدى ئاسلان زېرىكىپ.
"چاشقان يوقكەن بۇ يەردە"
دېدى راسا تېرىكىپ.
دېدى شۇ چاغ ئانىسى:
"بالام، پەملىك يوق ئىكەن.
دىۋەيلىسەڭ توشۇكتە،
چىقار چاشقان نەدىكەن؟
ھەر ئىشنىڭ ئوز يولى بار،
بىلگىن ئۇنى يەتكۇدەك.
كۇچلا بولسا بولمايدۇ،
يەنە تاقەت، پەم كېرەك.
تۇتماق ئۇچۇن چاشقاننى،
چىداملىق بول ھارمىغىن.
يىراق تۇرۇپ توشۇكتىن،
سەگەك بولۇپ مارىغىن".
ئانىسىنىڭ سوزلىرى،
زەپمۇ ياقتى ئاسلانغا.
دېدى: "قىلىپ چوكچىلىق
قالماي ئەمدى پۇشمانغا".
سەۋرى، پەمنى ئۇگەندى،
ھارماي توشۇك مارىدى.
چاشقان تۇتۇپ ئاسلانجان،
ئانىسىغا يارىدى.

چۈمۈلىنىڭ يول سېلىشى

بىر چۈمۈلە ئۆز قەۋمىنىڭ غېمىدە،
تۇرۇپ قالدى، كېلىپ تامنىڭ تۈۋىدە.

بايقىدى بولغاي بارار مەنزىلىنى،
تىكتى تامنىڭ ھەر يېقىغا كوزىنى.

يول سېلىشقا تاللىدى ئەپلىك ئورۇن،
ئۇ ئەمەس ئەردى ئەزەلىدىنلا ھورۇن.

غەيرەت بىلەن ئىلگىرلىدى نىشانغا،
قالدى ئۇچراپ يولدا چوڭقۇر-ئويمانغا.

يونۇلۇشنى بۇرىغىچە بىردىنلا،
يىقىلدى-دە بېشى قېيىپ پىررىدا.

AltunOq

تا ئەزەلدىن بولمىغان ھېچ ئىش ئاسان،
بۇ ھەقىقەت تېخىمۇ بولىدى ئايان.

ھەرنە ئىشتا چەكمىسە جەۋرۇ-جاپا،
"كېلىدۇ راھەت" دېيىش ئۇندىن، خاتا.

ئىلكىگە ئالدى شۇ ئوي چۇمۇلىنى،
ئاقلىماق بوپ زاتىنىڭ ئۇمىدىنى.

قايتىدىن غەيرەتلىنىپ يول ئالدى ئۇ،
تام يۈزىگە ئەجرىدىن ئىز سالدى ئۇ.

بۇ قېتىم تامنىڭ بېلىدىن ھالقىدى،
يېرىم يولغا كەلگىنىنى بايقىدى.

بىراق شۇندا بىر پالاكەت يۈز بېرىپ،
چۈشتى يەنە تامدىن پەسكە سېرىلىپ.

بار ئىكەن بۇ تامدا ئەسلى ئەسكى تور،
ئالغا باسقاندىن داۋام ئىزلەپ قۇسۇر.

تورىۋالدى چۇمۇلىنىڭ يولىنى،
بوغماق بولۇپ ئۇنىڭ پۇت ۋە قولىنى.

چۈمۈله بوش كەلـمىدى رەقىبىگە،
يېتىپ دەرھال ئىشنىڭ تېگى ـ تەكتىگە.

كورگەن چاغدا ئۇزىنى تام ئۈستىدە،
جۈلالىدى خوشال كۈلـكە چېھرىدە.

قارىغانتى پەسكە ئۇ ھەۋەس بىلەن،
چوڭ قوشۇن كەلدى ئەنە بەس ـ بەس بىلەن.

ھاردۇغى چىقـتى ئۇنىڭ، بۇ ئەجرىدىن،
كۈتكىنىمۇ شۇ ئىدى ئوز نەسلىدىن.

ئۇ يەنە قىلدى داۋام ئوز يولىنى،
چىڭ تۇتۇپ ئەۋلاتـلىرىنىڭ قولىنى.

ئوكۈز بىلەن ئېشەك

قوشتىن چىقىپ كەچتە ئوكۈزجان،
ئېغىر تىنىپ ياتتى پۇشۇلداپ.
كەلدى شۇئان هاكاۋۇر ئېشەك،
زاڭلىق قىلىپ ئويناپ-سوكۇلداپ.

دېدى ھەمدە: ئەھۋالىڭ خاراپ،
نېچۈن دوستۇم بۇ ھالغا قالدىڭ؟
راستىن ئېيتسام مىجەزىڭ يۇۋاش،
پەمسىز بولغاچ ھاردىڭ ۋە تالدىڭ.

مېنىڭچىلىك بىڭسىڭ بولسىدى،
ئارام-خۇدا ئوتەتتىڭ تېنىچ.
يەڭگىل ئىشقا بولاتتىڭ داخىل،
ئىسسىق-سوغۇق كورمەس ئىدىڭ ھېچ...

ئەجەپلىنىپ بۇ سوزگە ئوكۇز،
دىدى ئاڭا: مىنىڭ كەسپىم شۇ.
قىشى ياتتىم ئارام ئېيپ خېلى،
تەييار تاپلىق بىر خىيانەتقۇ.

قەھـقەھ ئۇرۇپ ھاڭىردى ئېشەك،
كويۇنگەننى بىلمەيسەن ئاداش.
تېپىلمايدۇ ئىزدىسە ھەرگىز،
بۇ جاھاندا سەنچىلىك يوۋاش.

گەر خالىساڭ سوزۇمنى ئاڭلا،
تېگىپ قالار بەلكى پايدىسى.
تەدبىرلىك بول، چارە ئويلىغىن،
چارچىمىغىن دوستۇم ياخشىسى.

ئويلاپ ئوكۇز قىلدى ئىلتىجا،
چارەڭنى ئېيت، قېنى مەن ئاڭلاي.
بولسا ئەگەر پايدىسى ئۇنىڭ،
شۇ چاغ سىنىڭ ئەقلىڭنى داڭلاي.

مەغرۇرلۇقتىن كېرىلىپ ئېشەك،
بەردى ئاڭا شۇنداق مەسلىھەت:

AltunOq

كېسەل ئوخشاش ياتىسەن تېنچ،
سۇ ئىچمەيسەن، يېمەيسەن ھەلەپ.

سېنى ئاغرىق كورۇپ، ئىشقىمۇ —
ئېلىپ بارماس قوشچى ھېچقاچان.
ئارام ئېلىپ قىلىسەن ھوزۇر،
بۇ ئېيتقىنىم ئەمەستۇر يالغان.

بامەسلىھەت ئىش قىلدى ئوكۇز،
ھەلەپ، سۇغا سالمىدى كوزىن.
گويا ئېغىر كېسەل بولغاندەك،
يەرگە قاتتىق تاشلىدى ئوزىن.

تاڭ سەھەردە كەلدى قوشچىمۇ،
كوردى ئۇنى شۇ ھالدا ”خاراپ“.
بېشى قاتتى، ئەنسىرىدى ھەم،
ئوكۇزجانغا تەلمۇرۇپ قاراپ.

ئاخشام قويغان پېتىچە تېخى
تۇرار ئىدى سۇ، سامان، ھەلەپ.
ئىش ئالدىراش،
قوشچى شۇ ھامان،
ئېشەكۋاينى ئېپ ماڭدى ھەيدەپ.

بىر كۈن قوشقا قېتىلغان ئېشەك،
كەلدى كەچتە ھالى بەك يامان.
ئوكۇزۋايىغا بەرگەچ مەسلىھەت،
كوڭلىدە ئۇ قىلىپ پۇشايىمان.

چاندۇرمىدى قوشقا قاتقاننى،
(باشقىچە ئۇ ھىلە ئويلىدى).
دىدى شۇنداق: قەدىردان دوستۇم،
تۇر ئورنۇڭدىن، ئەمدى بولمىدى.

سېنى ئاغرىق كورگەچ ئىگەمىز،
مىنىپ مېنى باردى بىر ياققا.
گوش دۇكىنى ئالدىدا توختاپ،
ساتتى سېنى بۇگۈن قاسساپقا.

ئەرتە سەھەر كېلىدۇ قاسساپ،
شۇ كۈن كەچتە سويىدۇ سېنى.
ئەي قەدىناس كېتەمسەن شۇنداق،
ھەسرەت بىلەن قالدۇرۇپ مېنى؟...

بۇ سوزلەرگە ئىشەندى ئوكۇز،
چارە سوراپ يىلىندى ئاغا.

ئېشەك ئېيتتى: بۈگۈن يەملەرنى،
كۈندىكىدىن ئارتۇقراق يالما.

مورىگىن ھەم سەكرىگىن ـ تاقلا،
ساقلىغىڭغا ئىگەم ئىشەنسۇن.
بەلكى يانار قىلغان سودىدىن،
ئەقلىڭ دەرھال بۇنى چۈشەنسۇن.

بۇمۇ ياقتى ئوكۈز كوڭلىگە،
ئوقۇردا ھىچ قالمىدى ئوت ـ چوپ.
موردى ئۇ بىركېچە شۇنداق،
سەكرەپ ـ تاقلاپ، تاملارغا ئۇسۇپ.

ئوكۈز يەنە قوشۇلدى قوشقا،
ئېشەكمۇ ھەم بىكار قالمىدى.
ھىلىگەرلىك سودىلىرىدىن،
ئويلاڭلارچۇ پايىدا بارمىدى؟

ھارام تاماق سىڭمەيدۇ ئەسلا،
ساختىپەزلىك ئاقسىمۇ مەھەل.
ئاڭلىغانغا نەسىھەت بولۇپ،
پۈتتى شۇنداق ئاددى بۇ مەسەل.

ئومەر رەجەپ

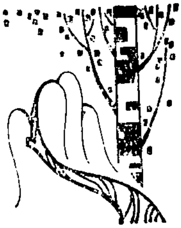

تال ۋە تېرەك

نەۋ باھارنىڭ سەھەرى چىقماقتىكەن شوخ شامال،
ئىختىيارسىز ئىغاڭلاپ تۇرار تېرەك بىمالال.
ئۇ بويىنى سوزۇپتۇ، تالغا قاراپ كۈلۈپتۇ،
ھەم بەستىنى تۈزۈپتۇ، گاللىرىنى قىرىپتۇ؛
ئۇ مەنستىمەي تالجاننى دەپتۇ: — تۇرغىن ئۇيقىدىن.
(ئايانىچلىق ھالىتى زاھىر ئىكەن تۇرقىدىن)
— سەن تۇرىسەن ئېگىلىپ، چالغا ئوخشاش مۈكچىيىپ،
مېنىڭ قاۋۇل بەستىمنى كورەلمەيسەن كوز ئېچىپ.
مەن تۇرىمەن بەھوزۇر كوك ئاسمانغا تاقىشىپ،
ئالالمايسەن ھېچ پايدا مەن بىلەن گەپ تالىشىپ.
تالمۇ دەپتۇ: — تېرەكجان چوڭ سوزلىمە ئالدىمدا،
سەن بېسىلىپ ياتىسەن مېنىڭ دائىم ئاستىمدا.
مەن بىلىمەن راستىن سەن قارىماققا چىرايلىق،
شۇڭا مېنىڭ ئاستىمغا قويۇشقىمۇ قولايلىق.

AltunOq

تېرەك دەپتۇ (چالۋاقاپ) : — سەن جويلىمە ۋالاقلاپ، —
قۇتۇلۇشنى ئويلاپتۇ ئۇ ئۆزىنى بىر ئاقلاپ.
— بەرپا قىلدى كىشىلەر سانسىز كوجۇم تېرەكلىك،
بولغاچقا مەن ئەتىۋار قۇرۇلۇشقا كېرەكلىك.
زور بولسىمۇ ئىمارەت مەنسىز پۈتمەس ھېچقاچان،
ئەمدىغۇ تەن بەرگەنسەن سۆرەلمىدىڭ سەن زۇۋان.
تال ئېيتىپتۇ مۇنداق دەپ : — سەن كەتمىگىن كورەڭلەپ،
بەرگەن نەپىڭ چوڭ ئەمەس، بەرمەكتىمەن مەنمۇ نەپ.
ئەلنى ئويلاپ ھەر زامان يۇمالمايمەن كوزۇمنى،
مەن تۇتىمەن ئىنسانغا ساپاق-ساپاق ئۆزۈمنى.
مۇۋەم تەمى بەك تاتلىق تىل يارسمەن يىگەندە،
غادايمايمەن ئەبەتكە "ئۈزۈم-شېكەر" دىگەندە.
دەل شۇ چاغدا بىر دىخان كېپ دەرەخنى كېسىپتۇ،
ئېلىپ كېلىپ ھويىلىغا تال ئاستىغا بېسىپتۇ.
تەن بېرىپتۇ تېرەكجان ھەم ئىزاغا ئولۇپتۇ،
خوشاللىقتا تال شۇئان ۋىلىق-ۋىلىق كۈلۈپتۇ.

قاش-كىرپىكنىڭ سوھبىتى

بىر ئاخشىمى قاش-كىرپىك دەتالاشقا چۈشۈپتۇ،
ۋاراڭ-چۇرۇڭ ئاۋازغا چىراي شۇئان توشۇپتۇ.

قاش ئېيتىپتۇ: ـــ مەن دىمەك كوزنىڭ زىننەت ـ تاجىسى،
مەن بولمىسام بۇ كوزنىڭ ئىززەتلەنمەس قارىسى.
كىرپىك دەپتۇ: ـــ قاش ئاداش سەنمۇ يوغان سوزلىمە،
قۇلاق سالغىن مەن ئېيتاي سوزۇم ئىككى كەلىمە.
سەن تۇرسەن راستىنلا كوزگە بولۇپ گۇلتاجى،
ئەمما مەنمۇ قوغدايمەن بولۇپ ئۇنى مەرت جەڭچى.
قاش ئېيتىپتۇ: ـــ سەن قېنى مەنسىز سەپسال شۇ كوزگە،
ئوخشايدۇ مەن بولمىسام سايىدىكى قۇرۇق كولگە.
بولۇپ ئۇنىڭ زىننىتى تۇرمامدىمەن بۇ يەردە،
ئېلىۋەتسۇن، تۇرمايمەن، خالىمىسا ئەگەردە.
كىرپىك دەپتۇ: ـــ زىننەتنىڭ قىممىتىنى بىلمەن،
بىراق ساڭا شۇ سەۋەپ ئازراق تەنبىھ قىلىمەن.
سەن بولمىساڭ كوز دىگەن دەل ـ دەرەخسىز كولمىكەن،
دىمەكچىمۇ، بولمىسام چىراي خۇددى چول ئىكەن.
ـــ شۇنداق ـ شۇنداق! ئەلۋەتتە مەن ئۇلارنىڭ زىننىتى،
مەن بولغاچقا ئاشامدۇ ئاشۇ يۈزنىڭ قىممىتى؟!
ـــ توختا ئاداش بىر دەقىق قۇلاق سالغىن سوزۇمگە،
كوز ئېچىلسا ناۋادا نىمە دەركىن ئۇ بىزگە.
هايال ئوتمەي كوزمۇ هەم ئويغىنىپتۇ ئۇيقىدىن،
هەيران بوپتۇ ئۇلارنىڭ ئايانچلىق تۇرقىدىن.
تۇرار ئىكەن قاش دىگەن جىلۋە قىلىپ لىكىلداپ،
ئەمما كىرپىك غىلىڭ قىلماس چۇشسە يامغۇر چىپىلداپ.

كوز يېتىپتۇ تېگىگە گەپنىڭ ئەمدى ئاخىرى،
دەپتۇ قاشنى ئەۋۋىلەم "گۈزەللىكىم زاھىرى".
ــ سەنمۇ، ــ دەپتۇ كىرپىككە، ــ مېنىڭ يېقىن كىشىمسەن،
سەن تۇرسەن كۈزەتتە، دىمەك مېنىڭ جېنىمسەن.
ئىككىڭلار نىڭ پىكرىنى مەن يەتكۈزەي چىرايغا،
چىراي ئېيتسۇن، ئايرىسۇن دىسە ھېلى بوۋايغا.

1981 ـ يىل ئاپرېل، قەشقەر.

لاچىن بىلەن سا

بىر چاغدا قۇشلار ئارا،
چوڭ باھالاش بولغانمىش.
شۇندا لاچىن "باھادىر"
دىگەن نامنى ئالغانمىش.

قوشۇلماپتۇ يالـغۇز سا،
دەپتۇ مەغرۇر ھورۇن سا:
"مەن نىمىشقا بولمايمەن،
بەستىم شۇنچە زور تۇرسا".

قۇشلار يەنە قايتىدىن،
مۇنازىرە باشلاپـتۇ.
ئاخىرىدا شاھ سۇمرۇغ
ئۇز پىكرىنى تاشلاپتۇ:

AltunOq

”كىمنىڭ پىكرى ھەق ـ ناھەق
ئەمىلىيەتتە سىنايلى.
كىم تېز يۈز جان ئۈۋلىسا،
باھادىر نام بېرەيلى“.

شۇ گەپ بىلەن ئىككىسى،
تەڭلا ئۈۋغا چىقىپتۇ.
لاچىن بىلەن مەغرۇر سا،
ئىككى ياققا كېتىپتۇ.

لاچىن كوكتە ئۇچۇپتۇ،
بۇلۇتلاردىن ھالقىپتۇ.
پەرۋاز قىلىپ ئايلىنىپ،
يۈزدەك غازنى كورۇپتۇ.

قاھ ـ قاھ ئۇرۇپ كۈلۈپتۇ،
ئاڭا غەيرەت كىرىپتۇ.
ھايال ئوتــمەي غازلارنىڭ
ئەدىۋىــنى بېرىپتۇ.

لاچىننىڭ بۇ قەھرىدىن،
قۇتۇلماپــتۇ بىر جانمۇ.

شۇنچە جەڭدە باتۇرنىڭ
پۇكۇلمەپتۇ قەددىمۇ.

تىك ئاسماننىڭ قەرىدە،
تەنتەنە قىپ غەلىبىگە.
يېنىپ كەپتۇ لاچىن تىز،
بەسلەشكەن شۇ پەللىگە.

شۇنچە ئۇزاق كۈتۈپتۇ،
يېرىم كۈنمۇ ئۆتۈپتۇ.
كەلمىگەچكە پوچى سا،
لاچىن ئىزدەپ مېڭىپتۇ.

ئىزدە-ئىزدە تېپىپتۇ،
ئەخمەق سانى تەسلىكتە.
تۇرغىدەك ئۇ لەپەڭلەپ،
سازلىق توپى پەسلىكتە.

"ھالىڭ قانداق بۇرادەر،
ئامان-ئېسەن تۇردۇڭمۇ؟"
دەپتۇ لاچىن كويۇنۇپ:
"بۇزچە جاننى ئالدىڭمۇ؟"

"ئەنە، ئەنە كوردۇكمۇ،
مىدىرلىدى، تۇيدۇكمۇ؟ —
دەپتۇ ئاگا لەقۋا سا، —
ئامەت كەلدى، قويدۇمغۇ!"

"ھە، ھە، كوردۇم! شۇمىدى!؟
يالغۇز پاقا تۇرىدۇ.
بولغىن تېزراق قايتايلى،
قۇشلار بىزنى كۈتىدۇ".

"ئالدىرىما لاچىن سەن،
ئېلىۋالسام شۇ بىرنى.
قالار پەقەت كېيىنگە،
يەنە توقسان توققۇزى".

"پاقا ئالالماس سا" دىگەن،
ئەنە شۇندىن قاپتىكەن.
لاچىن بولۇپ باھادىر،
ھەققى نام ئاپتىكەن.

كامىل رەھىم

قۇشقاچنىڭ شىكارى

بار ئىكەنۇ، يوق ئىكەن،
ئاچ ئىكەن ھەم توق ئىكەن.
ئۇزاق ئۆتمۈش زاماندا،
بىر ئاق قۇشقاچ تاغلاردا؛
ياشايدىكەن كېرىلىپ،
پوچىلىققا بېرىلىپ.
دەيدىكەن ئۇ ئۆزىنى،
(يۇمۇۋېلىپ كۆزىنى)
— ”پەلىۋان بىر، نوچىمەن
تاغنى تالقان قىلىمەن.
بۇندا تۆتنىڭ بىرىمەن،
ئالەم شاھى بولىمەن.“
ئۇ ماختىنىپ يۈرەركەن،
شىرىن چۈشلەر كۆرەركەن.

AltunOq

بىر كۈنلۈگى يايلاقتا،
تىزەك چوقۇپ ئاچلىقتا.
يۈرسە قۇشقاچ جان بېقىپ،
يەم كويىدا زارىقىپ؛
كوك ئاسماننىڭ قەھرىدە،
ئاشۇ تاغنىڭ ئۈستىدە.
پەيدا بوپتۇ بىر بۈركۈت،
(ئىزدەپ ئوزۇق يۇرتمۇ-يۇرت)
ئايلىنىپ ئۇ ئاسماننى،
كوزىتىپتۇ ھەر ياننى،
كورۇپ قېلىپ ئوتلاقتا،
كوپ توشقاننى بىر ياقتا.
شىكار قىپتۇ تېز شۇئان،
ئولجا ئاپتۇ بىر توشقان.
بۇنى كورۇپ ئاق قۇشقاچ،
(ھەسەت بىلەن چېچىلغاچ،)
تېپىپ يەرنى تىپىرلاپ،
قۇمدەك سوزلەپ ۋىچىرلاپ؛
قايناپتۇ ئوز ئوزىگە،
نالە ئوقۇپ كۈنىگە.
— "شۇ جېنىغا شىكار قىپ،
غىزايىغا گوش تېپىپ.

ياشىسا شات ھورلۇكتە،
پەرۋاز قىلىپ پەلەكتە.
مەن ئۆزەم بىر "شاھ" تۇرۇپ،
كۆچ-مادارىم بار تۇرۇپ.
يۇرەمدىمەن قايغۇرۇپ،
تېزەك-ماياق ئاختۇرۇپ؟
چىقاي مەنمۇ شىكارغا،
توشقان ئەمەس چوڭ قويغا.
بار مېنىڭمۇ قانىتىم،
ھەمدە ئۆتكۈر تىرنىغىم،
تونۇتاي مەن ئۆزەمنى،
كورستىپ بىر كۈچۈمنى." —
گەپنى شۇنداق ئۈزۈپتۇ،
كوك قەھرىگە ئۇچۇپتۇ.
قارىماستىن بەستىگە،
چوڭ بىر قوينىڭ ئۈستىگە؛
ئوقتەك ئوزىنى ئېتىپتۇ،
شولگەيلىرى ئېقىپتۇ.
بىراق ئاقماي خىيالى،
چاتاق بوپتۇ ئەھۋالى.
تىرناقلىرى ئىلىنىپ،
(قوي يۇڭىغا چىگىلىپ)

ئاجرىتالماي ئۇزىنى،
پاقىرىتىپ كوزىنى.
ئۇ يان-بۇ يان پالاقشىپ،
ئۇچەيلىرى شالاقشىپ.
ماغدۇرىدىن كېتىپتۇ،
تەقدىرگە تەن بېرىپتۇ.
تاش ئۈستىدە پادىچى،
قولىدا زەي قامچىسى.
ياتقان ئىكەن قىيسىيىپ
ئول شىكارغا قىزىقىپ،
كورۇپ قۇشقاچ ھالىنى،
ئاڭلاپ پەريات، نالىنى.
ئىچ ئاغرىتىپ قۇشقاچقا،
(ئۇمۇ جانۋار بولغاچقا)
ئاپتۇ يۇگىدىن بوشۇتۇپ،
دەپتۇ مۇنداق ئوخشۇتۇپ:
—"قاپقا بېقىپ ئۇننى تارت،
شاخقا بېقىپ قول ئۇزات.
كۇچكە بېقىپ غەيرەت قىل،
زىغىرچىلىك تاپ ئەقىل.
شىكار ساڭا خاس ئەمەس،
ئوز ئىشىڭغا ماس ئەمەس"—

قۇشقاچ ئاڭلاپ بۇ سوزنى،
ياشلاپ ئاپتۇ كوزىنى.

❖

ساۋاق ئېلىپ بۇ ئىشتىن،
دورامچىلىق قىلمىشتىن،
كەمتەرلىكنى دوست تۇتۇپ،
تۇرايلى بىز شان قۇچۇپ.

1981 ـ يىل يانۋار، قەشقەر.

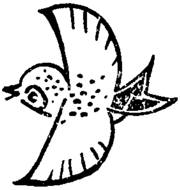

AltunOq

ياسن ئسمايىل

ماختانچاق موزاي

بولغان ئىكەن بۇرۇن بىر موزاي،
بەك تەكەببۇر ھەمدە ماختانچاق.
كاللىلارنى ئىلماي كوزىگە،
سوزلەيدىكەن ھەمىشە مۇنداق:

"مەن ھەممىگىدىن باتۇر، ھىچقايسىڭ —
كېلەلمەيسەن ماڭا زادى تەڭ.
تېزلىگىمگە يېتەلمەس بورى،
بولۇپ قالسا ئەگەرچەندە جەڭ.

قامىتىمۇ ئىگىز ھەممىگىدىن،
بىلىپ قويۇش مېنىڭ زاتىم ئات.
نۇقسان يېتەر باتۇرلۇغىمغا
سەنلەر بىلەن كەچۈرسەم ھايات."

نەسلىدىنمۇ تېنىپ ئاخىرى،
كىرىۋاپتۇ ئاتلار سېپىگە.
ئۆزى ئۇچۇن سېزىپتۇ شاتلىق،
ئاتلار بىلەن ياشاشنى بىرگە.

نەچچە كالا نەسىھەت قىلىپ،
دەپتۇ: "ھەرگىز نەسلىڭدىن تانما.
ئات دىگەن ئات، كالا ـ كالىدۇر،
نەدە بولسۇن ئات بولغان كالا؟"

نەسىھەتنى تىڭشاپمۇ قويماي،
موزاي خاتا يولغا مېڭىپتۇ.
ئاتلار بىلەن ياشاش ئادىتى،
قانلىرىغا سىڭىپ كېتىپتۇ.

ئۇتلاۋېتىپ ماختانچاق موزاي،
ئاتلار بىلەن، قىشنىك بىر كۈنى،
كورۇپ قاپتۇ ئۆزىگە قاراپ،
كېلىۋاتقان ياۋۇز بورىنى.

ۋەھىمىگە چۈشكەن موزايجان،
جار سېلىپتۇ مورەپ ـ ۋاقىراپ.

ئاتلار ھەر يان قېچىپتۇ ئۈركۈپ،
موزاينىڭكى ئۈنىنى ئاڭلاپ.

موزاي قانچە يۈگۈرسىمۇ تېز،
يېتىشەلمەي قاپتۇ ئاتلارغا.
شۇنىڭ بىلەن بورىۋاي ئۇنى
سولىۋاپتۇ تار بىر جىلغىغا.

موزاينىڭكى ئۈنىنى ئاڭلاپ،
بىر توپ كالا كېلىپتۇ يېتىپ.
ئۈسۈپ، تېپىپ ھۇجۇم باشلاپتۇ،
شۇم بورىگە ئۇزنى ئېتىپ.

قۇتقۇزۇپتۇ بورى ئاغزىدىن،
ئۇلار ئوكى ئوچكەن موزاينى.
تىتىپ تاشلاپ بورىۋاي ئاتلىق،
قان ئىچكۈچى زالىم بەتخۇينى.

كالىلارنىڭ توپى ئالدىدا،
نومۇس-ئارغا قالغان موزايجان؛
خىجىللىقتىن سىلىپ بېشىنى،
قىلمىشىغا قېپتۇ پۇشايمان.

شۇندىن كېيىن ماختانچاق موزاي
ماختىنىشنى چورۇپ تاشلاپتۇ.
ئۇز ئەجدادى كالىلار بىلەن،
ئىناق بولۇپ، بىللە ياشاپتۇ.

1981 ـ يىل 21 ـ نويابىر.

AltunOq

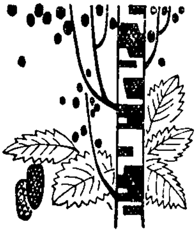

ئۈجمە بىلەن تېرەك

بىر تۈپ ئۈجمە ھەمدە بىر تېرەك،
بىر ھويلىدا بار ئىكەن بۇرۇن؛
ئۈجمە ھويلا ئوتتۇرىسىدىنراق،
تېرەك چەتتىن ئالغانىكەن ئورۇن.

غادىيىپلا تۇراركەن تېرەك
ئۈجمەجاننى ئىلماي كوزىگە؛
بىر كۈنىسى گەپتىن گەپ چىقىپ،
سوز قىلىپتۇ تېرەك ئۈجمىگە:

ئېگىلىپلا تۇرىسەن دوستۇم،
ئەجەپمۇ پەس سېنىڭكى بويۇڭ؛
ياكى سېنىڭ كىشىلەر ئۈچۈن،
قىلچىلىكمۇ بولمايدۇ رولۇڭ.

شاخلىرىڭنى سۇندۇرار سېنىڭ،
خەقلەر كېلىپ ئەتىياز پەسلى.
ئوچاقلاردا تۇگەيسەن كويۇپ،
قالماس سېنىڭ شاخلىرىڭ نەسلى.

مېنىڭ بويۇم تاقاشقان كوككە،
ئېگىلمەيدۇ بويۇم ھېچقاچان؛
ھەممە كىشى ماختايدۇ مېنى،
سېنىڭ ھالىڭ بولسا بەك يامان".

ئۇجمە دەپتۇ: "تولا سوزلىمە،
ساڭا ئوخشاش غادىيىش نومۇس.
ئەلگە سۇنماي نىمەت جامىنى،
خىسلىتىدىن ماختىنىش نومۇس.

باھار كەلسە ئوزەڭ بىلىسەن،
ھوزۇرلىنار مېۋەمدىن ئىنسان.
تامچىپ قالۇر تىلىنى شۇندا،
مەيلى ئادەم، مەيلى ئۇچار جان.

شىرىن-شەرۋەت مېۋەمنى يېسە،
جىمىكى ئىنسان كېتەر شاتلىنىپ،

غازىڭىمنى ئوزۇقلۇق قىلىپ،
چىقىرىدۇ پىلە يىپەك يىپ.

شاخلىرىمنى قايرىسۇن مەيلى،
مەن ئۇنىڭدىن يىمەيمەن ۋايىم.
ئەلنى رازى قىلساملا بولدى،
مەندە پەقەت شۇ ئوي بار دائىم.

مېنىڭ ھەر بىر شېخىمدىن يەنە،
ياسىلىدۇ ھەر خىل چالغۇ-ساز.
كىشى كوڭلى شاتلىنار ئۇندىن،
ياڭرىغاندا يېقىملىق ئاۋاز....“

شۇ ئەسنادا كەپتۇ يىراقتىن،
شو ھويلىغا بىرتوپ كىشىلەر،
قوللىرىدا راۋاپ ۋە دۇتتار،
ناخشىسىدا ئۈجمە كۈيلىنەر.

ئولتۇرۇپتۇ ھەممىسى قاتار،
”ئۈجمە“ ئاتلىق دەرەخ ئاستىدا؛
تېرەك قاپتۇ چەتتە غادىيىپ،
مات بولغاچقا ئۈجمە ئالدىدا.

يۇرىگىدىن سويىدۇ ھەممە،
كىمدىن يۇقسا ئەلگە نەپ كوپرەك.
نەپ بەرمەستىن غادايسا كىمگە،
بۇنى خەلق قىلمايدۇ كېرەك.

مۇختەر مەخسۇت

توت بۇرادەرنىڭ تالاش-تارتىشى

بىر كۈنى كەچتە سورۇن تۈزەشتى،
چېكىت، پەش، سوراق، ئۈندەش بەلگىسى.
كىرىشتى قىزغىن تالاش-تارتىشقا،
ئۆز تۆھپىسىنى سۆزلەپ ھەممىسى.
بىرىنچى بولۇپ چىقتى سەھنىگە،
ئۈندەشجان راسا ئۇرۇپ مەيدىگە.
دېدى: "ئاڭلاڭلار ھەي بۇرادەرلەر،
مەنسىز پۈتمەيدۇ ھەرقانداق ئەسەر.
بولغاچ ئەڭ كۈچلۈك مەندە ھېسسىيات،
كىتاپخان ئالار چوڭقۇر تەسىرات.
ئاشۇنداق مۇھىم بولغاچقا رولۇم،
ھەممىڭدىن ئېگىز كەلگەندۇر بويۇم."
چۈشتى ئوتتۇرىغا چوچۇرە قۇلاق،
تاشلاپ ھەممىگە شۇنداق بىر سوراق:

”ئەسەردە ئەگەر مەنلا بولمسام،
قىزىق ۋە چىگىش سوئال قويمسام.
كىتاپخان چوڭقۇر ئويغا پاتامدۇ؟
ھىكمەت مىغىزىنى ئىزدەپ تاپامدۇ؟“
سوراقنىڭ سوزى ياقمىدى پەشكە،
ئوپكىسى ئورلەپ چۇشتى كۇرەشكە:
”ئوزەڭنى ماختاپ ھىچ ئۇيالمايسەن،
توھپەمنى نەگە يوشۇراي دەيسەن؟
ھەر بىر دوخمۇشتا بىكەت قۇرمىسام،
سوز بىلەن سوزنى ئايرىپ تۇرمىسام؛
ئەسەر لەغمەنگە ئوخشاپ كەتمەمدۇ؟
كىتاپخان ئوقۇپ چارچاپ كەتمەمدۇ؟“
سورۇن ئەھلى كوتەردى چۇقان،
چېكىتنىڭ شۇ تاپ پەيلىمۇ يامان.
دىدى: ”سوزلەشتىڭ چىقمىدى ئېتىم،
مەن ياكى ئەمەس مۇساپىر-يىتىم.
بىمەنە سوز قىلىشتىڭ بىكارغا،
مەنسىز ھىچقايسىڭ كەلمەيسەن كارغا.
قوشمىسا مېنى ھەركىم ئەسەرگە،
راۋان بولىدۇ پۇتمەس سەپەرگە.
سەنلەرمۇ بىللە تىنماي ماڭسەن،
نىشانغا يېتەلمەي ئولۇپ قالىسەن.

شۇڭلاشقا چىكىت دەيدۇ ئىتىمنى،
بىلىپ قوي ھەممىڭ مىنىڭ بىكىسمنى...“
سورۇن بۇزۇلدى ۋاراڭ-چۇرۇڭدا،
قىيداپ يىتىشتى بىردىن بۇلۇڭدا.
گىراماتىكا بوۋاي كەلدى شۇئان،
توت دوستقا نەسىھەت قىلدى بايان:
”چۈنكى ھەممىڭلار تەڭ توككەچكە تەر،
پۈتەر سانسىزلاپ كىتاپ ۋە ئەسەر.
مۇھىمدۇر ھەممىڭلارنىڭ رولى،
تۈتاشسۇن مەھكەم ئوزئارا دىلى.
يالغۇز كىسەكتىن پۈتمەيدۇ بىنا،
تامچە سۇ بىلەن ئاقمايدۇ دەريا.
سانسىز تامچىلار جەم بولسا پەقەت،
دەريالار ئاندىن ئوركەشلەر ئەبەت“.
بوۋاي سوزىدىن دىللار يورىدى،
كوڭۈللىرىنى شاتلىق ئورىدى.
دىدى بىردەك: ”بىز تۇتۇپ قولغا-قول،
ئوملۇك يولدا ئالايلى ھوسۇل“.

百灵鸟的歌声（寓言诗）

（维吾尔文）

编者： 穆罕默德·司迪克·铁木尔
阿吉· 艾合买提

责任编辑：努尔穆罕默德

民族出版社出版 新华书店发行

民族印刷厂印刷

开本：787×1092毫米1/32 印张：7 1/4

1983年7月第1版

1983年7月北京第1次印刷

印数：0001—11,000册 定价：0.34元

书号：M10049(4)153

AltunOq

封面设计 江燕红

书号 M10049 (4) 153
定价 0.34 元